

1974-2024

50

מאירס ג'וינט
ברוקדייל

מגמות בהשתלבותם של עולי ברית המועצות לשעבר בחברה הישראלית בשלושת העשורים האחרונים מחקר המשך

וצ'סלב קונסטנטינוב

עריכת לשון: רונית כהן בן-נון
תרגום לאנגלית (תקציר): דוד סימר
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | אלול תשפ"ד | ספטמבר 2024

רקע

מתחילת שנות התשעים של המאה העשרים ועד היום עלו לישראל יותר ממיליון מבין 1.5 מיליון היהודים שחיו בברית המועצות לשעבר בשנת 1989¹. העולים היו צעירים ומשכילים אבל חוו קשיים בקליטתם כי רבים מהם לא ידעו עברית ואנגלית, ורבים, בייחוד בשנות העלייה הראשונות, הגיעו ארצה חסרי אמצעים. מטבע הדברים גם לא היו להם קשרים חברתיים בישראל. המצב בישראל בתקופת העלייה אף הוא הציב קשיים בקליטתם המוצלחת של העולים: מדיניות הגבלת הגידול של המגזר הציבורי אילצה רבים מן העולים המשכילים לעבוד שלא במקצועם, ועליית מחירי הדיור הרחיקה מאוד את הסיכוי שלהם לרכוש דירה. על קשיים אלו נוספו בעיות ההשתלבות של ילדי העולים במערכת החינוך, בעיות בריאות ורווחה (בייחוד של העולים המבוגרים), בעיות של עולים שלא הוגדרו יהודים על פי ההלכה ועוד.

במחקר הנוכחי נעשה ניסיון לסרטט תמונה רב-ממדית של השתלבות העולים לאורך זמן – מתחילת שנות התשעים ועד השנים האחרונות – ולהתייחס להיבטים דמוגרפיים, לרכישת מיומנויות חינוכיות לצורך השתלבות בחברה בישראל, להשכלה, לתעסוקה, למצב כלכלי, לבריאות גופנית ונפשית ולשביעות רצון מן החיים בארץ. המחקר הוא מחקר המשך למחקר קודם שבוצע בשנת 2015².

מטרות

לנתח את השינויים שחלו במצבם של העולים משנות התשעים ועד ימינו ואת הגורמים להם.

שיטה

אוכלוסיית המחקר היא עולים מברית המועצות לשעבר שעלו ארצה מאז תחילת שנת 1990 (להלן: עולים) ובחלק מן הנושאים – גם ילדים שנולדו בארץ להורים שעלו בשנת 1990 ואילך (להלן: בני עולים).

במחקר נעשה שימוש במגוון רחב של מקורות מידע: נתוני מפקד האוכלוסין הסובייטי משנת 1989 על האוכלוסייה היהודית בברית המועצות לשעבר ומאפייניה הסוציו-דמוגרפיים; נתונים שנתיים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) ושל משרד העלייה והקליטה על מספרם של עולי ברית המועצות לשעבר בעת העלייה ועל מאפייניהם הסוציו-דמוגרפיים; קבצים של סקרי כוח אדם של הלמ"ס בשנים 1991–2022; קבצים של מפקדי האוכלוסין שנערכו בישראל בשנת 1995 ובשנת 2008; קובצי נתונים של הסקר החברתי של הלמ"ס בשנים 2002–2022; קובצי נתונים של סקר הכנסות ושל סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס בשנים 1992–2022; קובץ נתונים של סקר מיומנויות בוגרים (PIAAC) שנערך בשנת 2015; קובץ נתונים של מחקר תעסוקת

¹ לא כל העולים היו רשומים בברית המועצות לשעבר כיהודים.

² קונסטנטינוב, ו. (2015). מגמות בהשתלבותם של עולי ברית המועצות לשעבר בחברה הישראלית בשני העשורים האחרונים. דמ-674-15. מכון מאיר-ג'וינט-ברוקדייל. <https://brookdale.jdc.org.il/publication/patterns-integration-israeli-society-among-immigrants-former-soviet-union-past-two-decades>

העולים שערך מכון ברוקדייל בשנת 1995; קובצי התלמידים והמוסדות וגם קובצי הבגרויות של משרד החינוך בשנים 1992–2019; קובצי הלמ"ס והמועצה להשכלה גבוהה על הרכב הסטודנטים בשנים 2005–2021; דוחות סטטיסטיים של מינהל הסטודנטים לשנים 1993/4–2018/19; נתוני HIAS בשנים 1990–2005 וגם נתוני הסקר הלאומי של יהודי ארצות הברית (NJPS) בשנים 2000/01; סקרי יהודי ניו-יורק ושיקגו ב-2010/11 (Berman Jewish Databank, 2010, 2011) וסקר מכון PEW בשנת 2013 על יהודים מברית המועצות לשעבר שהיגרו לארצות הברית; נתונים על יהודים מברית המועצות לשעבר שהיגרו לגרמניה, הכוללים נתונים רשמיים של המשרד הפדרלי לענייני ההגירה והפליטים; נתוני סקר שערך העיתון הגרמני בשפה הרוסית "פרטנר" בשנת 2005/06; ונתוני מחקרים.

ממצאים

המחקר העלה כמה ממצאים חיוביים:

- רובם המכריע של העולים מרוצים מן החיים בארץ
- השליטה בעברית ואוריינות המחשב של העולים השתפרו, בעיקר בקרב הדור הצעיר
- אחוז העולים בגילי 20–34 ששירתו בצה"ל דומה לאחוז זה בקרב כלל היהודים ואחרים באותו הגיל
- אחוז העולים הזכאים לתעודת בגרות עלה בשנים 2010–2019 ונעשה דומה לממוצע בכלל החינוך העברי, ואילו בקרב בני עולים – אף גבוה ממנו
- בשנים 1991–2010 חלה עלייה במספר הסטודנטים העולים, אך בהמשך הוא החל לרדת. עם זאת בשנים 2015–2022 עלה מספר הסטודנטים בני העולים, אף שרובם כבר לא היו זכאים לתמיכת מינהל הסטודנטים
- המעמד התעסוקתי-מקצועי של העולים השתפר בהדרגה, ובשנת 2022 עבדו יותר מ-70% מן העולים בעלי השכלה גבוהה במשלח יד מתאים להשכלתם
- עם העלייה בוותק, רמת החיים של העולים נעשתה דומה לזו של כלל היהודים ואחרים

עם זאת נותרו לא מעט בעיות בקליטת העלייה מברית המועצות לשעבר:

- עולים רבים (בייחוד בגילי הביניים ובגילים המבוגרים) אינם שולטים במידה מספקת בעברית ובאנגלית
- אחוז הנשירה מבתי הספר בקרב העולים גבוה מזה של כלל התלמידים בחינוך העברי
- לעולים רבים (בייחוד הוותיקים פחות ואלו שלקראת גיל פרישה) אין תעסוקה במקצועם
- יש מצוקה כלכלית בקרב חלק ניכר מן העולים, לפי מדדים אובייקטיביים וסובייקטיביים
- לכמחצית מן העולים אין מגורים קבועים, אך שיעור זה יורד עם העלייה בוותק בארץ
- מצב הבריאות של העולים (בייחוד המבוגרים) טוב פחות ממצב הבריאות של כלל היהודים והאחרים

ממצאי המחקר הוצגו לגורמים במשרד העלייה והקליטה, בסוכנות היהודית ובמשרד הרווחה והביטחון החברתי. היקפם הנרחב של הממצאים יכול לשמש תשתית להבנת הקשיים שהעולים מתמודדים איתם ולשיפור המדיניות בתחום.

תוכן העניינים

1	1. מבוא
2	2. מטרת
3	3. שיטה
3	3.1 אוכלוסיית המחקר
3	3.2 נושאי המחקר
4	3.3 מקורות המידע
6	3.4 ניתוח הנתונים
7	4. סקירת ספרות
9	5. ממצאים
9	5.1 מגמות כלליות של העלייה מברית המועצות לשעבר
12	5.2 היבטים דמוגרפיים
24	5.3 גורמי השתלבות בסיסיים: שליטה בעברית, שליטה באנגלית, שליטה במחשב ושירות צבאי/לאומי
32	5.4 רמת השכלה
36	5.5 ילדי העולים בבתי הספר
44	5.6 סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה ועל-תיכונית
54	5.7 תעסוקה ומשלח יד
70	5.8 מצב כלכלי
82	5.9 בריאות גופנית ונפשית
87	5.10 שביעות רצון מן החיים, יחס לגורמים ציבוריים ורמת דתיות
93	6. מגבלות המחקר
94	7. סיכום
95	עוד פרסומים של המכון בנושא
96	מקורות

רשימת הלוחות

- 9 לוח 1: אוכלוסיית העולים – 1990-2022, לפי שנים
- 11 לוח 2: יהודים בברית המועצות לשעבר, עולים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר לארצות הברית ולגרמניה, לפי רפובליקות המוצא
- 12 לוח 3: עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי מחוזות
- 13 לוח 4: יהודים בברית המועצות לשעבר, עולים ובני עולים, כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית ובגרמניה, לפי גיל
- 14 לוח 5: מספר הנשים ל-100 גברים בקרב היהודים בברית המועצות לשעבר, בקרב עולים ובני עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי קבוצות גיל
- 15 לוח 6: עולים, לפי לאום ושנת עלייה, בשנים 1990-2021
- 15 לוח 7: רשומים כלא-יהודים בקרב עולים ובני עולים, לפי קבוצות גיל
- 16 לוח 8: לא-יהודים מקרב עולי ברית המועצות לשעבר בני 15+ לפי קובצי האוכלוסייה ולפי סקר כוח אדם של הלמ"ס בשנת 2022, לפי קבוצות גיל
- 17 לוח 9: יהודים בברית המועצות לשעבר, עולים, כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר לארצות הברית בני 18+, לפי מין ומצב משפחתי
- 18 לוח 10: נשואים בקרב יהודים בברית המועצות לשעבר, בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין וגיל
- 19 לוח 11: עולים נשואים בני 18+, לפי מין ושנת עלייה
- 20 לוח 12: עולים הנשואים לבני מוצא אחר מכלל העולים הנשואים, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- 21 לוח 13: עולים, כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית ובגרמניה, לפי מספר הנפשות במשק הבית
- 22 לוח 14: סוגי משקי הבית של העולים ושל כלל היהודים ואחרים
- 23 לוח 15: התפלגות יהודיות ואחרות בברית המועצות לשעבר, עולות, כלל יהודיות ואחרות בישראל ומהגרות יהודיות מברית המועצות לארצות הברית, לפי מספר הילדים שנולדו לנשים בנות 20+
- 24 לוח 16: עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי שיעורי ילודה, תמותה וריבוי טבעי
- 24 לוח 17: עולים בני 20+, לפי רמת השליטה בעברית
- 25 לוח 18: שליטה בעברית (ברמה טובה או טובה מאוד) בקרב עולים, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- 26 לוח 19: שפת התקשורת העיקרית של העולים בבית ובעבודה, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- 27 לוח 20: עולים בני 20-64, לפי רמת השליטה באנגלית
- 27 לוח 21: שליטה באנגלית (ברמה טובה או טובה מאוד) בקרב עולים, לפי מין, גיל ושנת עלייה

- לוח 22: שליטה באנגלית ברמה שיחה יום-יומית בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- לוח 23: שימוש במחשב למטרה כלשהי בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- לוח 24: עולים וכלל היהודים ואחרים המועסקים ומשתמשים במחשב/אינטרנט למטרות עבודה, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- לוח 25: עולים וכלל היהודים ואחרים בני 20–34 ששירתו בצה"ל או בשירות לאומי, לפי מין
- לוח 26: עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי הערכת השפעת השירות בצה"ל על אפשרויות התעסוקה בישראל, מין, גיל ושנת עלייה
- לוח 27: יהודים בברית המועצות לשעבר, עולים, כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית ובגרמניה, בני 18+, לפי רמת השכלה
- לוח 28: בעלי השכלה גבוהה בקרב יהודים בברית המועצות לשעבר, בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית, לפי מין וגיל
- לוח 29: בעלי השכלה גבוהה בקרב עולים בני 18+, לפי שנת עלייה
- לוח 30: בעלי השכלה גבוהה בקרב עולים בני 18+, לפי רפובליקות מוצא וקבוצה דתית-לאומית
- לוח 31: בעלי השכלה גבוהה בני 20+, בקרב עולים (לפי ארץ הלימוד) ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי תחום הלימודים בשנים 2007-2022
- לוח 32: עולים ובני עולים מקרב תלמידים בחינוך העברי בישראל, לפי שנה
- לוח 33: עולים, בני עולים וכלל תלמידי החינוך העברי בישראל, לפי זרם החינוך
- לוח 34: לומדים במסלול טכנולוגי/מקצועי/חקלאי בחטיבות העליונות בקרב עולים ובני עולים ובקרב כלל התלמידים בחינוך העברי בישראל, לפי מין
- לוח 35: שיעור הנושרים המצטבר בכיתות ט'-י"ב בקרב עולים ובני עולים ובקרב כלל התלמידים בחינוך העברי בישראל, לפי מין
- לוח 36: זכאים לבגרות בקרב עולים ובני עולים וכלל תלמידי י"ב בחינוך העברי בישראל, לפי שנה ומין
- לוח 37: קשר בין הצלחה בבחינות הבגרות ובין מאפיינים נבחרים של תלמידי י"ב – עולים ובני עולים (תוצאות הרגרסיה הלוגיסטית)
- לוח 38: סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה ועל-תיכונית בישראל – עולים וכלל הסטודנטים היהודים ואחרים, לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים
- לוח 39: הרכב הסטודנטים העולים וכלל הסטודנטים היהודים ואחרים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, לפי התעודה/התואר שכבר קיבלו
- לוח 40: מספר והרכב הסטודנטים היהודים ואחרים במוסדות להשכלה גבוהה, ובהם עולים ובני עולים, לפי סוג המוסד, תואר, מין ותחומי הלימוד

- 50 לוח 41: מספר והרכב היהודים ואחרים מקבלי תארים ממוסדות להשכלה גבוהה ובהם עולים ובני עולים, לפי תואר, סוג מוסד, מין גיל ותחומי הלימוד
- 53 לוח 42: סטודנטים עולים בטיפול מינהל הסטודנטים, לפי מין, מצב משפחתי, סוג מוסד ושנת לימודים
- 54 לוח 43: מועסקים בקרב עולים, בקרב כלל היהודים ואחרים ובקרב מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית, לפי מין וגיל
- 55 לוח 44: מובטלים בקרב העולים, בקרב כלל היהודים ואחרים ובקרב מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית, לפי מין וגיל
- 56 לוח 45: עולים מועסקים בישראל וכלל היהודים ואחרים המועסקים, לפי מין ושעות עבודה שבועיות
- 58 לוח 46: עולים בעת שהועסקו בברית המועצות לשעבר, עולים וכלל היהודים ואחרים המועסקים, לפי מין ומשלח יד
- 59 לוח 47: ההרכב המקצועי של עולים מועסקים בחו"ל ובישראל, לפי שנת העלייה
- 61 לוח 48: מועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים, בקרב בעלי השכלה גבוהה ועל-תיכונת – עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי רמת השכלה
- 62 לוח 49: עולים המועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים בקרב עולים בעלי השכלה גבוהה, לפי תחום לימודים, מין, שנת עלייה וארץ קבלת התואר האקדמי האחרון
- 63 לוח 50: מועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים בקרב עולים בעלי השכלה גבוהה, לפי מין, גיל, שנת עלייה, מחוז מגורים, רכובליקות מוצא וקבוצה דתית-לאומית
- 64 לוח 51: מועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים בקרב עולים בעלי השכלה גבוהה, לפי מין, מצב משפחתי ותעסוקת בן/בת זוג
- 64 לוח 52: מועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים בקרב עולים בעלי השכלה גבוהה, לפי יכולת לקרוא בעברית ובאנגלית
- 65 לוח 53: מועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים בקרב עולים בעלי השכלה הגבוהה, לפי מין, שנת עלייה ולימודים בקורס מקצועי
- 66 לוח 54: הקשר בין הסיכוי לעסוק בישראל במשלח יד מתאים ובין מאפיינים נבחרים של עולים שהשכלתם גבוהה (תוצאות הרגרסיה הלוגיסטית)
- 68 לוח 55: עולים מועסקים וכלל היהודים ואחרים המועסקים בני 20+, לפי מידת שביעות הרצון מן העבודה (מרוצים ומרוצים מאוד), מין, שנת עלייה ומשלח יד
- 69 לוח 56: עולים מועסקים וכלל היהודים ואחרים המועסקים בני 20+, לפי מידת החשש לאבד את העבודה, מין, שנת עלייה ומשלח יד
- 70 לוח 57: שכר חודשי ממוצע (ברוטו) של עולים ושל כלל היהודים ואחרים המועסקים, לפי מין
- 71 לוח 58: שכר חודשי ממוצע (ברוטו) של עולים ושל כלל היהודים ואחרים המועסקים, לפי גיל

- 71 לוח 59: שכר חודשי ממוצע (ברוטו) של עולים מועסקים, לפי שנת עלייה
- 72 לוח 60: קשר בין שכר חודשי ממוצע (ברוטו) ובין מאפיינים נבחרים של עולים מועסקים – תוצאות הרגרסיה הלינארית
- 73 לוח 61: הכנסה חודשית ממוצעת (ברוטו) של משפחות העולים, לפי שנת עלייה, ושל כלל המשפחות היהודיות ואחרות
- 74 לוח 62: הכנסה ממוצעת חודשית (ברוטו) לבן משפחה בקרב משפחות העולים, לפי שנת עלייה, ובקרב כלל המשפחות היהודיות ואחרות
- 75 לוח 63: רכיבי ההכנסות של משפחות העולים ושל כלל משפחות היהודיות ואחרות, לפי מקור ההכנסה
- 76 לוח 64: הוצאה חודשית ממוצעת של משפחות עולים ושל כלל המשפחות היהודיות ואחרות, לפי רכיבי ההוצאה
- 77 לוח 65: משפחות עולים המתגוררות בדירות בבעלותן, לפי שנת עלייה ולעומת כלל המשפחות היהודיות ואחרות
- 78 לוח 66: עולים וכלל היהודים ואחרים המתגוררים בדירה בבעלות המשפחה ובשכירות ציבורית, לפי גיל
- 78 לוח 67: משפחות עולים ומשפחות של כלל היהודים ואחרים, לפי צפיפות הדיור
- 79 לוח 68: משפחות עולים ומשפחות של כלל היהודים ואחרים, לפי בעלות על מוצרים בני קיימה או שימוש בהם
- 80 לוח 69: יציאה לנופש בארץ ובחו"ל במשך השנה בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- 81 לוח 70: עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי מידת שביעות הרצון מן המצב הכלכלי ולפי מין, גיל ושנת עלייה
- 82 לוח 71: עולים, כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית המערביות שמצב בריאותם טוב או טוב מאוד, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- 83 לוח 72: קיום בעיה רפואית או פיזית כלשהי הנמשכת שישה חודשים לפחות, בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- 84 לוח 73: צורך בטיפול רפואי במשך השנה החולפת בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- 84 לוח 74: צורך בתרופות מרשם בשנה החולפת בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- 85 לוח 75: מעשנים כל יום בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין וגיל
- 86 לוח 76: בעיות נפשיות של העולים וכלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- 87 לוח 77: עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי שביעות הרצון הכללית מן החיים ולפי מין, גיל ושנת עלייה
- 88 לוח 78: קשר בין שביעות רצון מן החיים ובין מאפיינים נבחרים של עולי ברית המועצות לשעבר (תוצאות הרגרסיה הלוגיסטית)
- 90 לוח 79: תחושת אפליה (מסיבה כלשהי) בקרב עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה
- 90 לוח 80: אמון בגופים ציבוריים בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים בני 20+
- 91 לוח 81: הערכת תפקוד גופים ציבוריים על ידי עולים וכלל היהודים ואחרים בני 20+
- 92 לוח 82: עולים וכלל היהודים, לפי רמת דתיות, מין, גיל ושנת עלייה

1. מבוא

יותר משלושה עשורים חלפו מאז תחילתה של העלייה הגדולה מברית המועצות לשעבר. מתחילת שנות התשעים של המאה העשרים עלו לישראל יותר ממיליון איש מקרב מיליון וחצי היהודים שחיו בברית המועצות לשעבר לפי מפקד האוכלוסין הסובייטי משנת 1989¹. מאז חלקם הלכו לעולמם אך יש להם צאצאים שנולדו כבר בישראל.

אף שהעולים שהגיעו לישראל היו צעירים ומשכילים,² רבים מהם לא ידעו עברית ואנגלית, וגם בשימוש במחשבים היו ידיעותיהם מצומצמות.³ בניגוד לעולי המערב, עולים רבים מברית המועצות לשעבר, ובייחוד בשנים הראשונות של העלייה, הגיעו ארצה חסרי כל אמצעים (רק אחרי פירוקה של ברית המועצות לשעבר נוצרה אפשרות למכור את הבתים שנשארו בארץ המוצא, וגם אז לא תמיד). כמו כן חסרו לעולים קשרים חברתיים (לימודיים, צבאיים וכד') בישראל.

אבל מלבד קשיי הקליטה הקשורים למאפייני העולים עצמם, היו להם גם קשיים הקשורים במצב בישראל. לדוגמה, עולי ברית המועצות לשעבר היו כאמור בעלי השכלה גבוהה יחסית וחיפשו משרות שתואמות את השכלתם, ורוב התפקידים שדורשים השכלה גבוהה מרוכזים בארץ במגזר הציבורי. אולם מאמצע שנות השמונים, בעקבות מאבק נגד האינפלציה, ננקטה בארץ מדיניות להגבלת הגידול בהיקף המועסקים במגזר הציבורי. הגבלה זו החריפה את התחרות בשוק העבודה של בעלי השכלה האקדמית וגרמה לכך שעולים רבים – בעלי השכלה גבוהה (קל וחומר בעלי השכלה על-תיכונית)⁴ – נאלצו לעבוד שלא במקצועם ובמגזר הפרטי. במידה מסוימת שיפרו את מצבם צמיחת תעשיית הטכנולוגיה העילית ויצירת תפקידים שנועדו לשרת לקוחות דוברי רוסית (בתחומי הבנקאות, התיירות ובתחומים רבים נוספים).

בתחום הדיור הבעיה העיקרית הייתה עלייה חדה במחירי הדירות עקב עודף ביקוש והפסקה כמעט מוחלטת של בניית הדיור הציבורי (המעט שנבנה היה רק בפריפריה). לכן לעולים רבים לא היו אמצעים לשכור (ובוודאי לא לקנות) דירה במרכז הארץ, והם נאלצו לעבור לפריפריה, אך שם סיכוייהם למצוא עבודה מקצועית היו קלושים.

על קשיים אלו נוספו בעיות השתלבות של ילדי העולים במערכת החינוך, בעיות בריאות ורווחה (במיוחד של העולים המבוגרים), בעיות של עולים שלא הוגדרו יהודים לפי ההלכה (נישואין, גיור) ועוד.

¹ יש לציין שבקרב העולים היו לא מעט בני משפחות מעורבות שבדרך כלל לא היו רשומים כיהודים בברית המועצות (גם אם היו יהודים על פי ההלכה).

² הגיל החציוני של העולים בעת העלייה היה כ-34, רק במעט גבוה מגילם החציוני של כלל יהודי ישראל; ולפי המפקד הישראלי משנת 1995, כ-36% היו בעלי השכלה גבוהה וכ-21% בעלי השכלה על-תיכונית.

³ הוראת העברית בברית המועצות לשעבר עד זמן ה"פרסטרויקה" הייתה למעשה אסורה; הוראת האנגלית הייתה שטחית ולא נערכה בכל מוסדות הלימוד; שימוש במחשבים החל בברית המועצות לשעבר מאוחר יותר מבארצות המערב.

⁴ "השכלה גבוהה" היא השכלה הנרכשת באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות; "השכלה על-תיכונית" היא השכלה הנרכשת במוסדות על-תיכוניים שאינם אקדמיים.

ובכל זאת במשך פרק הזמן שחלף מאז תחילת העלייה הגדולה בשנות התשעים חלו שינויים במצב העולים: אצל רבים מן העולים חל שיפור הדרגתי בלימוד השפה, בשליטה במחשב, בהכשרה המקצועית, ברכישת ניסיון תעסוקתי, ביצירת קשרים חברתיים בארץ ובמצב החברתי-כלכלי. זאת ועוד, בפרק זמן זה החל תהליך של חילופי דורות, וגם הוא תרם לשיפור כללי במצב העולים. נראה כי לילדים או לבני הנוער העולים (ובייחוד ילדי עולים שנולדו בארץ)⁵ שסיימו לימודים בתיכון, שירתו בצבא ולמדו באוניברסיטאות ובמכללות ישראליות יש סיכוי גבוה יותר להצליח בחיים מאשר למי שהגיעו ארצה בגיל טרום-פרישה או אפילו בגיל ביניים.

המחקר שבבסיס דוח זה עוסק במגמות בהשתלבותם של עולי ברית המועצות לשעבר בחברה הישראלית בשלושת העשורים האחרונים, והוא מחקר המשך למחקר קודם שבוצע בשנת 2015 (קונסטנטינוב, 2015).

בפרק 2 מוצגות מטרות המחקר; בפרק 3 מתוארת השיטה: אוכלוסיית המחקר, נושאי המחקר ומקורות המידע; ובפרק 4 מובאת סקירה של הספרות המקצועית הרלוונטית; לב הדוח הוא פרק 5 – פרק הממצאים, ובו מוצגות מגמות כלליות של העלייה מברית המועצות לשעבר, היבטים דמוגרפיים, מידת התמודדותם המוצלחת של העולים עם גורמים בסיסיים להשתלבות בחברה הישראלית (כגון שליטה בעברית ובאנגלית, שימוש במחשב, שירות צבאי/לאומי) ועניינים הקשורים בהשכלה: רמתה, רכישת השכלה בקרב ילדי העולים וכל הקשור בהשכלה גבוהה ועל-תיכונית. עוד נסקרים בפרק תעסוקת העולים ומצבם הכלכלי ונבחנים עניינים הקשורים בבריאות הגופנית והנפשית. לסיום מוצגים נתונים על הרווחה האישית והחברתית בקרב העולים: שביעות רצון מן החיים בארץ, תחושת אפליה, יחס לגופים ציבוריים וכן רמת הדתיות של העולים; בפרק 6 מוצגות מגבלות המחקר; ובפרק 7 מובא סיכום.

2. מטרות

- לנתח על בסיס נתונים סטטיסטיים את השינויים שחלו בתחומי חיים שונים בקרב עולי ברית המועצות לשעבר מתחילת שנות התשעים ועד ימינו
- לנתח את הגורמים לשינויים אלו
- להשוות על בסיס נתונים סטטיסטיים בין מצבם של העולים למצבם של כלל היהודים ואחרים בישראל, ובמידת האפשר בין מצבם של העולים למצבם של יהודי ברית המועצות שהיגרו לארצות אחרות

⁵ מונחים מקובלים נוספים ל"ילדי עולים" הם "הדור הראשון" לילידי ברית המועצות לשעבר ו"הדור השני" לילידי ישראל שהם ילדי עולים.

3. שיטה

3.1 אוכלוסיית המחקר

אוכלוסיית המחקר העיקרית היא עולי ברית המועצות לשעבר שעלו ארצה מתחילת שנת 1990 ואילך (להלן: עולים)⁶, ובחלק מן הנושאים: המספר הכללי וההרכב לפי גיל ומין, תלמידי בתי הספר וסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה – של ילדים שנולדו בישראל (דור שני) להורים עולי ברית המועצות לשעבר שהגיעו ארצה משנת 1990 ואילך (להלן: בני עולים).

3.2 נושאי המחקר

הניתוח יעסוק בעשרה נושאים:

- א. שינויים במספרם הכללי של העולים ושל בני העולים, הרכב העלייה לפי רפובליקות המוצא ופריסת העולים לפי ערים ומחוזות מסוימים בישראל
- ב. הרכב אוכלוסיית העולים ובני העולים לפי מין וגיל, אחוז הלא-יהודים בקרב העולים, מצבם המשפחתי של העולים (כולל נושא של נישואים בין-עדתיים), גודל וסוג המשפחות, ילודה וריבוי טבעי
- ג. גורמי השתלבות בסיסיים בחברה הישראלית: שליטה בעברית ובאנגלית, שימוש במחשב ושירות צבאי/לאומי
- ד. רמת השכלתם של העולים הבוגרים: התפלגות לפי תעודות ותארים אקדמיים; והרכב אוכלוסיית העולים – בעלי תואר אקדמי (מחו"ל או מישראל) לפי תחומי הלימוד
- ה. מצבם של ילדים – עולים ובני עולים בבתי הספר: מספרם הכללי, חלוקה לפי השכבות בבית הספר, זרמי החינוך (ממלכת, ממלכת-דתי וחרדי), מסלול הלימודים (עיוני או טכנולוגי/מקצועי), נשירה מבתי הספר והישגים בבחינות הבגרות.
- ו. סטודנטים ומקבלי תארים – עולים ובני עולים: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים, הרכב לפי תארים אקדמיים, סוגי מוסדות ותחומי לימוד מסוימים
- ז. תעסוקת העולים בישראל: הרכב לפי משלחי היד בחו"ל ובישראל וניידות תעסוקתית במשך החיים בארץ, בדגש על התעסוקה המקצועית של בעלי ההשכלה הגבוהה והגורמים המשפיעים עליה; שיעורי תעסוקה ואבטלה ושעות עבודה שבועיות; שביעות הרצון הכללית של העולים מן העבודה והחשש לאבד אותה
- ח. היבטים כלכליים של הקליטה: שינוי בשכר הממוצע, הכנסות למשק הבית ולנפש, הרכב ההכנסות וההוצאות של המשפחה, בעלות על דיור וצפיפות הדיור, בעלות על מוצרים בני-קיימה, יציאה לנופש בארץ ובחו"ל, ושביעות הרצון מן המצב הכלכלי

⁶ רוב החוקרים מייחסים את תחילת העלייה הגדולה מברית המועצות לשעבר לסתיו 1989 (כאשר ממשלת ארצות הברית הגבילה קבלת פליטים יהודים מברית המועצות לשעבר). אבל מרבית המקורות שבהם נעשה שימוש אינם מאפשרים לבודד עולים שהגיעו ארצה בסוף שנת 1989 (סך הכול בשנת 1989 הגיעו ארצה כ-13 אלף עולים מברית המועצות לשעבר).

ט. בריאות גופנית ונפשית: הערכה כללית של מצב הבריאות, קיום בעיות רפואיות, צורך בטיפול רפואי ובתרופות, עישון ובעיות פסיכולוגיות (תחושות לחץ, דיכאון ובדידות)

י. היבטים נוספים: שביעות רצון כללית מן החיים בארץ ומאפיינים קשורים לכך, תחושת אפליה, אמון והערכת תפקוד של גורמים ציבוריים שונים בארץ ורמת הדתיות של עולים.

כמה נושאים לא נדונו במחקר הנוכחי, למשל קליטה חברתית-תרבותית (יחסים בין עולים לוותיקים, היבטים מסוימים של שימוש בעברית ובשפת האם, צריכת תרבות עברית ועוד) ועבריינות (הן מעורבות בהתנהגות עבריינית הן קורבנות). הסיבות העיקריות לכך הן היעדר נתונים השוואתיים ארציים על נושאים אלו לאורך זמן והעובדה שחוקרים אחרים כבר חקרו תופעות אלו.

חשוב לציין שהמחקר הנוכחי מבוסס על נתונים שנאספו **לפני אירועי 7 באוקטובר 2023 ומלחמת "חרבות הברזל" ואינו מתייחס לנושאים הקשורים להשפעת המלחמה על אוכלוסיית העולים** (מבחינת שירות בצבא ובמילואים, מגורים ופליטות, לימודים, תעסוקה, מצב כלכלי, מצב הבריאות, מצב נפשי ועוד). נושאים אלו דורשים עריכת מחקרים מעמיקים נפרדים.

3.3 מקורות המידע

אלו הם מקורות המידע העיקריים שבהם נעשה שימוש:

א. נתוני מפקד האוכלוסין הסובייטי משנת 1989 על כלל האוכלוסייה היהודית בברית המועצות לשעבר ומאפייניה הסוציו-דמוגרפיים – נתונים שהתקבלו מן הארכיון המרכזי לענייני כלכלה של רוסיה (The Russian State Archive of Economics [RGAE], 1989) ומן הוועד הסטטיסטי של חמ"ע (The Statistical Committee of CIS, 1989) במוסקבה ונתונים של מפקדי האוכלוסין הפוסט-סובייטיים מאתרי הלשכות לסטטיסטיקה של המדינות הרלוונטיות (לצורך השוואה)

ב. נתונים שנתיים של הלמ"ס ושל משרד העלייה והקליטה על מספרם ומאפייניהם הסוציו-דמוגרפי של עולי ברית המועצות לשעבר בעת העלייה (לפי מגדר, גיל, מצב משפחתי, רפובליקת מוצא, רמת השכלה ותעסוקה בחו"ל). חלק מן הנתונים הללו פורסמו בשנתוני "עלייה לישראל" (ראו לעיל) וחלק (במיוחד נתונים העוסקים בעשור האחרון) התקבלו ישירות מאתרי הלמ"ס ומשרד העלייה והקליטה

ג. קובצי אוכלוסייה שנתיים של הלמ"ס, כולל אוכלוסיית עולי ברית המועצות לשעבר משנת 1990 ואילך (כולל ילדים שנולדו בארץ) לפי מגדר, גיל ויישוב מגורים – בהפרדה בין הנתונים על יהודים לנתונים על לא-יהודים

ד. קבצים רחבי היקף של סקר כוח אדם (בשנת 2022 – כ-204,000 איש בשנה, מהם כ-23,000 עולי ברית המועצות לשעבר בני +15) של הלמ"ס מן השנים 1991–2022⁷ – הקבצים כוללים מגוון רב של נתונים סוציו-דמוגרפיים, בעיקר על השכלה ותעסוקה (אם כי בסקרי כוח האדם חסר מידע על תעסוקת העולים בארץ המוצא)

⁷ נעשה שימוש רק בקבצים שנתיים של סקרי כוח אדם, אף שסקרים אלו נערכים בכל רבעון (ומשנת 2012 – בכל חודש).

ה. קובצי מפקדי האוכלוסין הישראליים של 1995 ו-2008 – אף שהיקף המפקדים גדול בהרבה מהיקפם של סקרי כוח אדם, ההפסקות הארוכות בין המפקדים מגבילות את אפשרויות ניתוח השינויים לאורך הזמן, ולכן נעשה שימוש במפקדים בעיקר כדי לדלות את הנתונים החסרים בסקרי כוח אדם⁸

ו. קובצי הסקר החברתי של הלמ"ס – הסקר נערך בכל שנה מאז 2002 וכולל בממוצע כ-7,000 איש, מהם יותר מ-1,000 עולי ברית המועצות לשעבר בני +20%.⁹ המדגם קטן מן המדגם בסקרי כוח האדם, אך הסקרים החברתיים כוללים מידע שאין בסקרי כוח אדם ובמפקדים, כגון שליטה בעברית ובאנגלית, שימוש במחשב, רמת דתיות ושביעות רצון בתחומים שונים

ז. קבצים של סקר הכנסות ושל סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס (משנת 1992 ועד 2022)¹⁰ המאפשרים לנתח נתונים חברתיים-כלכליים רבים לאורך זמן (כגון הכנסות מעבודה וממקורות אחרים, הוצאות משפחה ותנאי דיר). חשוב לציין שלצורך השוואה חשובו כל הנתונים הכספיים מסקרי ההכנסות וההוצאות לפי מחירי 2022 (לפי מדד המחירים לצרכן של הלמ"ס)

ח. קובץ סקר מיומנויות הבוגרים הבין-לאומי (PIAAC) לשנת 2015 שנערך בקרב בני 16–65 בישראל וכלל נושאים כמו שליטה בשפת אם, מיומנויות מתמטיות ואוריינות דיגיטלית. הסקר כלל כ-9,000 איש, מהם כ-400 עולי ברית המועצות לשעבר. הקובץ ישראלי כלל גם שאלות שלא תמיד נשאלו בסקר החברתי, למשל שליטה באנגלית

ט. קובץ מחקר תעסוקת העולים שערך מכון ברוקדייל בשנת 1995 – הקובץ כולל נתונים על כ-900 עולי ברית המועצות לשעבר בני 21–67 משנת 1990 ואילך: תעסוקה בארץ המוצא ובישראל, שליטה בעברית ובאנגלית, לימודים בקורסים מקצועיים, מצב בריאות ושביעות רצון מתחומים שונים. הקובץ אפשר השוואה לנתוני הסקרים החברתיים שהיו בנמצא רק משנת 2003

י. קובצי התלמידים והמוסדות וקובצי הבגרות של משרד החינוך בשנים 1992/3 עד 2018/19 – הקבצים אפשרו לנתח שינויים בהרכב אוכלוסיית התלמידים העולים וכלל התלמידים היהודים לפי הזרם שאליו בית הספר משתייך, השכבות בבית הספר, מסלול הלימודים, נשירה מבית הספר והישגים בבחינות הבגרות

יא. נתוני הלמ"ס והמועצה להשכלה גבוהה על סטודנטים ומקבלי תארים – עולים ובני עולים במוסדות להשכלה גבוהה בשנים 2005–2021 לעומת כלל הסטודנטים ומקבלי התארים היהודים

יב. דוחות סטטיסטיים של מינהל הסטודנטים לשנים 1993/4 עד 2018/19 (משנת 2000 – דוחות מקוונים) הכוללים נתונים על הסטודנטים העולים (כולל מברית המועצות לשעבר) בטיפול מינהל הסטודנטים. סטודנטים אלו מהווים (במיוחד בשנים האחרונות) חלק קטן מכלל הסטודנטים העולים¹¹

⁸ למשל, בסקרי כוח אדם עד שנת 2001 חסרים נתונים על תואר אקדמי של המרואייין. על כן עבור שנת 1995 הנתונים נלקחו ממפקד האוכלוסין.

⁹ מכורח המציאות נעשה שימוש בסקרים חברתיים רק משנת 2003 ואילך מאחר שבשנת 2002 לא הייתה אפשרות לבודד את עולי ברית המועצות לשעבר מכלל המשיבים.

¹⁰ משנת 2012 סקר הוצאות משק הבית וסקר הכנסות משק הבית נערכו כסקר אחד.

¹¹ הזכאים לתמיכת מינהל הסטודנטים הם סטודנטים עולים שנמצאים בארץ עד שלוש שנים בזמן תחילת הלימודים (לא כולל שירות צבאי) ורק במשך שלוש שנות הלימוד הראשונות. יש הגבלות גם לפי גיל הסטודנטים.

יג. נתוני HIAS על מספר המהגרים היהודים מברית המועצות לשעבר לארצות הברית לפי רפובליקת המוצא בשנים 1990–2005; קובצי הסקר הלאומי של יהודי ארצות הברית (NJPS) שנערך בשנת 2000/1; סקרי יהודי ניו-יורק ושיקגו ב-2010/11 (Berman, Pew Research Center, 2013); וסקר יהודי ארצות הברית של מכון PEW בשנת 2013 (Jewish DataBank, 2001, 2010, 2011). בכל אלו יש נתונים על יהודים מברית המועצות לשעבר שהיגרו לארצות הברית

יד. נתונים על יהודים מברית המועצות לשעבר שהיגרו לגרמניה, כולל נתונים רשמיים של המשרד הפדרלי בגרמניה לענייני ההגירה והפליטים; נתוני סקר של העיתון הגרמני בשפה הרוסית "פרטנר" משנת 2005/6; (Polian, 2009); ונתוני המחקר של האוג וולף (Haug & Wolf, 2007).

3.4 ניתוח הנתונים

רוב הניתוחים נעשו לפי מין, גיל, שנת עלייה, רפובליקת מוצא ומאפיינים אחרים, כולל ניתוחים רב-משתניים (רגרסיות). לשם כך נבנו קבצים רב-שנתיים. חשוב להדגיש שניתוח לאורך זמן מאפשר להפריד בין שנת העלייה ובין הוותק בארץ (הפרדה שאי אפשר לבצע בניתוח בנקודת זמן מסוימת). יש לשים לב כי שנת העלייה גרידא קשורה בעיקר למצב האובייקטיבי בארץ בזמן מסוים (מיתון או צמיחה כלכלית, מדיניות ממשלה ועוד), ואילו הוותק בארץ מאפיין בעיקר הישגים של העולה עצמו (לימוד שפה, הכשרה מקצועית, קליטה חברתית ועוד). לדוגמה, מצב עולי 1990 בשנת 2000 בתחומים שונים היה שונה ממצב עולי 2000 בשנת 2010 (אף שהוותק בשני המקרים היה 10 שנים).

על בסיס מאפייני העולים נקבעו תקופות עלייה: 1990–1991, 1992–1995, 1996–1999, 2000–2010, 2011 ואילך, אך חלוקה זו לא הייתה אפשרית תמיד (למשל בסקר החברתי החלוקה היא רק לעולי 1990–1995 ו-1996 ואילך).

במקרים שהיו בנמצא נתוני המפקד הסובייטי משנת 1989 על מאפייניהם הסוציו-דמוגרפיים של יהודי ברית המועצות לשעבר וגם נתונים על העולים בעת העלייה, נעשה בהם שימוש כדי להעריך את סלקטיביות העלייה ואת השינויים שהתרחשו בארץ. הוחלט להשוות גם בין עולי ברית המועצות לשעבר ובין כלל היהודים ואחרים בישראל.¹²

¹² המונח 'יהודים ואחרים' משמש בלמ"ס להצגה של נתונים על יהודים ועל אחרים שבהם נכללים נוצרים לא-ערבים, בני דתות אחרות ואנשים ללא סיווג דת (לרבות עולים לא יהודים שהגיעו לארץ).

4. סקירת ספרות

בשלושת העשורים האחרונים פורסמו לא מעט מחקרים המוקדשים לעלייה הגדולה מברית המועצות לשעבר ולקליטתה בישראל. בשנת 1995 ערך מכון ברוקדייל סקר על מגוון נושאים הקשורים בתעסוקת עולי ברית המועצות לשעבר (Lithwick & Habib, 1996); נעשה בו שימוש במחקר הנוכחי כמקור להשוואה. יש לציין גם מחקרים שפורסמו על תעסוקת המהנדסים העולים (נווה וקינג, 1999) והרופאים העולים (ניראל ונווה, 1996; ניראל, 1999) וכן מחקר על קליטה תעסוקתית של העולים מארצות שונות (קינג ווולדה-צדיק, 2006).

בתחום קליטת בני הנוער העולים מברית המועצות לשעבר נערכו מחקר רב-תחומי בחמישה יישובים (נעם ואח', 1998), שני מחקרים על בני נוער יוצאי קווקז (אלנבוגן-פרנקוביץ' ואח', 1998, 2004) ומחקר דו-שלבי על בני נוער עולים (כולל ילדי עולים) מארצות שונות (כאהן-סטרבצ'ינסקי ואח', 2010, 2012).

נערכה גם סדרה של שלושה מחקרים על השתלבות הסטודנטים העולים במוסדות להשכלה גבוהה ועל-תיכונית (אלנבוגן-פרנקוביץ' וקונסטנטינוב, 1999, 2000; אלנבוגן-פרנקוביץ' ואח', 2003).

כמו כן פורסמו גם מחקרים על קליטתן של משפחות עולי קווקז (קינג, 1998), על קליטת עולי בוכרה בשלוש שכונות בתל אביב (קינג, 1999) ועל קליטת העולים המבוגרים מברית המועצות לשעבר (נאון ואח', 1993, 1995; שטרסברג ונאון, 1998).

במכון ברוקדייל פורסם דוח המחבר על קליטת עולי ברית המועצות לשעבר (קונסטנטינוב, 2015), והמחקר הנוכחי הוא המשכו הישיר. באותה שנה פרסם המחבר גם מחקר על המוביליות התעסוקתית של העולים בשנים 1990-2010 (Konstantinov, 2015).

מחלקת המחקר של משרד העלייה והקליטה ערכה סדרת מחקרי מעקב אחר הקליטה בתחומים שונים, כגון ידיעת עברית, דיור ותעסוקה, של עולי ברית המועצות לשעבר שעלו ארצה בתקופות מסוימות (דמיאן ורוזנבאום-תמרי, 1996, 1998, 2004; רוזנבאום-תמרי ודמיאן, 1996, 1997, 2004א, 2004ב). יצוין גם ניתוח על ירידה מן הארץ של העולים מארצות שונות, ובהן ברית המועצות לשעבר (אדלר, 2004). משרד העלייה והקליטה (בשיתוף המועצה לשלום הילד) אף החל לפרסם שנתוני "ילדים עולים בישראל" (קמחי ובן-אריה, 2007; בן-אריה וצ'רנובלסקי, 2004; בן-אריה ואח', 2008, 2011; בן-אריה ואח', 2009א, 2009ב; קושר ואח', 2013; ברמן, 2019) שבהם הוצג מצב ילדי העולים (הן ב"דור ראשון" הן ב"דור שני") בתחומים שונים (משפחה, חינוך, מצב כלכלי, בריאות ועוד). בשנתונים אלו לא תמיד יש הפרדה בין ילדי עולים לפי ארץ המוצא, והדבר מקשה על הניתוח.

גם ללמ"ס יש פרסומים על העלייה מברית המועצות לשעבר וקליטתה בישראל. עד שנת 1999 פרסמה הלמ"ס סדרה שנתית, "עלייה לישראל" (הלמ"ס, 1991-2001). אחר כך יצאו חוברות אלו בגרסה מקוונת; הן עסקו בשנים 2000-2001, 2002-2006, 2007-2010 (הלמ"ס, 2007, 2009, 2012א). עם הצמצום בהיקף העלייה נעשו הפרסומים האלה מפורטים פחות. להלן אחדים מן הפרסומים האחרים של הלמ"ס בנושא קליטת עולי ברית המועצות: חוברות על המאפיינים הדמוגרפיים של אוכלוסיית העולים בשנים 1990-2001 (הלמ"ס, 2004א, 2006), על משקי בית של עולים (הלמ"ס, 2000, 2004ב, 2009ב, 2012ב, 2018, 2023), נתונים

על ילודה של אימהות עולות מברית המועצות לשעבר (הלמ"ס, 2024) וכן תוצאות סקר העולים בשנת 2010/11 (הלמ"ס, 2013). יש לציין גם מחקר מעניין על ייצוג עולי ברית המועצות לשעבר במגזר הציבורי שנערך לפי הזמנת ח"כ יורי שטרן ז"ל (קורא והלר, 2004). בין המחקרים האקדמיים הגדולים שנערכו בישראל בנושא העלייה מברית המועצות כדאי למנות את הספר "דיוקנה של עלייה" (לשם וסיקרון, 1998) ואת מחקרי המעקב הרב-תחומיים שנערכו בשנת 1999 (Al-Haj & Leshem, 2000; Al-Haj, 2004) ובשנת 2005 (לשם, 2009).

יש לציין גם מחקר מעקב על תעסוקת עולים שערכו חוקרי המרכז על שם ספיר של אוניברסיטת תל אביב ושוכמו בעבודתם האחרונה (Cohen-Goldner et al., 2012). בין היתר התייחסו המחקרים בפרסום זה למחקר תעסוקת העולים של ג'וינט-מכון ברוקדייל שנערך ב-1995 (Lithwick & Habib, 1996).

בתחום החינוך יש לציין עבודות מעניינות על קליטת המורים העולים בבתי הספר הישראליים (מיכאל, 2000), על הישגי התלמידים העולים בבתי הספר בישראל (ליון, 2003) ועל שליטתם של תלמידים עולים בשלוש שפות: עברית, אנגלית ורוסית (Haim, 2010). ניתוח השוואתי מעניין של קליטה בתחומים שונים של עולים דוברי רוסית, אנגלית, צרפתית וספרדית נעשה על ידי חוקרי מכון פור"י (פור"י – מחקרי שוק ודעת קהל לישראל, 2009).

היבטים דמוגרפיים של עליית יהודי ברית המועצות והגירתם לארצות אחרות נותחו בסדרת המאמרים של טולץ (Tolts, 2003), (2004, 2009, 2011, 2015).

מכון המחקר לחקר העלייה, "המרכז לדמוגרפיה ועלייה" של מכללת רופין, פרסם את "אינדקס רופין" השנתי. כמה מן הכרכים הוקדשו לבעיות העלייה מברית המועצות לשעבר (סמיונוב ואח', 2007, 2010, 2009, Semyonov et al.). מלבד זה הוציא המרכז את שנתון העלייה וההגירה בישראל (קושנירוביץ', 2013) ואת העיתון "הגירה", ובו מחקר על אינטגרציה כלכלית של המהגרים מחבר העמים בארבע מדינות: ישראל, ארצות הברית, קנדה וגרמניה (אמית ואח', 2012).

ראוי לציין שרוב המחקרים שנזכרו לעיל יוחדו כל אחד לנושא ספציפי (לימודים, תעסוקה, דיור, השתלבות חברתית וכד') או לנקודת זמן מסוימת. במחקר הנוכחי, לעומת זאת, מוצגת תמונת השתלבות רב-ממדית של העולים לאורך זמן – מתחילת שנות התשעים ועד השנים האחרונות.

5. ממצאים

5.1 מגמות כלליות של העלייה מברית המועצות לשעבר

מתחילת שנת 1990 ועד סוף שנת 2023 עלו ארצה כ-1,240,000 איש מברית המועצות לשעבר. קצב העלייה השתנה עם הזמן: בשנתיים הראשונות (1990–1991) עלו ארצה כ-333,000 איש מברית המועצות לשעבר. לאחר פירוקה הרשמי של ברית המועצות ירד קצב העלייה בהדרגה לכ-46,000 בשנת 1998, אך עלה בשנת 1999 לכ-67,000 עקב משבר כלכלי ברוסיה. בשנים 2000–2008 חל צמצום מתמשך בהיקף העלייה עקב צמצום האוכלוסייה היהודית בארצות המוצא והזדקנותה (מאחר שבגיל מבוגר המוטיבציה לעלייה נמוכה בהרבה): בשנת 2000 עלו ארצה כ-51,000 איש, ובשנת 2008 רק כ-5,700. בשנים 2009–2013 היה קצב העלייה יציב למדי ועמד על כ-7,000 עולים בשנה. אבל משנת 2014, בעקבות סכסוך בין רוסיה לאוקראינה, החל קצב העלייה לעלות, ובשנת 2019 עלו ארצה כ-25,000 איש. בשנתיים הבאות (2020–2021) ירד קצב העלייה עקב מגפת הקורונה (לכ-12,000 בשנה). בשנת 2022, עקב תחילת המלחמה בין רוסיה לאוקראינה חלה עלייה ניכרת בקצב העלייה: בשנה זו עלו ארצה כ-62,000 איש, ובשנת 2023 כ-38,000 איש.

יש לציין שבשנים 1990–2022 נולדו לאימהות עולות מברית המועצות לשעבר כ-335,000 ילדים. מנגד בשנים אלו נפטרו כ-230,000 עולים ועוד כ-150,000 (12% מכלל העולים) עזבו את הארץ (הלמ"ס, 2017; הכנסת, 2023). בעקבות זאת בסוף שנת 2022¹³ חיו בישראל כ-1,220,000 עולים ובני עולים מברית המועצות לשעבר (לוח 1)¹⁴.

בסוף שנת 2022 עמד אחוז העולים ובני העולים מברית המועצות לשעבר מקרב כלל היהודים ואחרים על 16.0% (לוח 1).

לוח 1: אוכלוסיית העולים – 1990-2022, לפי שנים (בסוכי השנים) (באלפים ובאחוזים)

שנה	אלפים		אחוז העולים ובני העולים מכלל היהודים ואחרים	
	ללא ילדים שנולדו בישראל	ילדי עולים שנולדו בישראל ¹⁴	מכלל היהודים ואחרים	כולל ילדים שנולדו בישראל
1990	184.3	0.7	4.7	185.0
1991	329.7	3.1	8.0	332.8
1992	386.1	5.7	9.2	391.8
1993	441.4	11.2	10.3	452.6
1994	494.4	16.8	11.4	511.2
1995	552.6	23.6	12.5	576.2
1996	601.2	31.1	13.4	632.3

¹³ לא נכללה שנת 2023 (שבה הגיעו ארצה כ-38,000 עולים), כיוון שעבור שנה זו עדיין אין נתונים על ילודה ותמותה בקרב העולים. כמו כן בשנת 2023 עקב מצב החירום (מלחמה בין רוסיה לאוקראינה ומלחמת "חרבות ברזל" בישראל), לא ידוע כמה מהם בסופו של דבר יישארו בארץ.

¹⁴ כולל כ-855,000 עולים וכ-365,000 בני עולים.

אחוז העולים ובני העולים מכלל היהודים ואחרים	אלפים				
	כולל ילדים שנולדו בישראל	ילדי עולים שנולדו בישראל [^]	ללא ילדים שנולדו בישראל		
14.2	684.8	39.2	645.6	1997	
14.8	729.7	48.1	681.6	1998	
15.7	796.3	57.4	738.9	1999	
16.4	847.6	67.2	780.4	2000	
16.7	882.6	77.4	805.2	2001	
16.8	899.3	88.0	811.3	2002	
16.7	908.4	99.1	809.3	2003	
16.6	916.1	110.0	806.1	2004	
16.5	923.9	120.9	803.0	2005	
16.3	931.5	131.9	799.6	2006	
16.2	937.5	142.8	794.7	2007	
16.0	943.1	153.8	789.3	2008	
15.6	940.7	165.4	775.3	2009 ^{^^}	
15.3	938.6	177.3	761.1	2010	
15.1	939.8	188.5	751.3	2011	
15.1	955.6	202.3	753.3	2012	
15.0	967.7	216.0	751.7	2013	
15.0	985.0	230.5	754.5	2014	
15.0	1005.8	244.4	761.5	2015	
15.0	1027.0	259.4	767.6	2016	
15.0	1043.5	267.7	775.8	2017	
15.1	1068.4	281.6	786.8	2018	
15.2	1095.9	294.7	801.2	2019	
14.8	1084.5	285.9	798.5	2020	
14.7	1094.7	297.4	797.4	2021	
15.4	1151.7	354.3			
15.2	1162.1	307.4	854.6	2022	
16.0	1219.3	364.7			

מקור: קובצי אוכלוסייה של הלמ"ס, שנים שונות

[^] עד שנת 2020 – רק ילדים שנולדו בארץ לאימהות עולות משנת 1990 ואילך. עבור שנים 2021–2022: למעלה – רק ילדי אימהות עולות, למטה –

ילדים שלפחות הורה אחד הוא עולה ברית המועצות לשעבר משנת 1990 ואילך

^{^^} הנתונים עודכנו על פי מפקד האוכלוסין הישראלי, 2008

מקרב כלל העולים בשנים 1990–2023 39.1% הגיעו מן הפדרציה הרוסית (שיעורם גדל מ-8.0% בשנים 1990–1991 ל-86.0% בשנת 2023), 31.8% מאוקראינה, 13.1% מבלארוס, ממולדובה ומן הארצות הבלטיות ו-16.0% מרפובליקות הקווקז וממרכז אסיה. אחוז יוצאי הפדרציה הרוסית, אוקראינה ומולדובה מקרב העולים היה דומה לאחוז שלהם מקרב כלל יהודי ברית המועצות לשעבר בשנת 1989, אחוז יוצאי בלרוס והארצות הבלטיות היה נמוך במעט, ואילו אחוז יוצאי קווקז ומרכז אסיה היה גבוה יותר. כלומר שיעור העלייה מן הרפובליקות האסייתיות היה גבוה משיעור העלייה מן הרפובליקות האירופיות (לוח 2).

לוח 2: יהודים בברית המועצות לשעבר, עולים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר לארצות הברית ולגרמניה, לפי רפובליקות המוצא (באחוזים)

	יהודים	עולים	מהגרים	
	ברית המועצות לשעבר (1989)^	(1990–2023)^	לארצות הברית (1990–2005)^	לגרמניה (1989–2001)^
סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0
הפדרציה הרוסית	38.0	39.1	27.2	27.1
אוקראינה	33.6	31.8	39.2	55.7
בלארוס	7.7	7.0	9.9	3.7
מולדובה	4.5	4.2	5.1	4.9
הרפובליקות הבלטיות#	2.8	1.9	2.4	4.3
הרפובליקות האסייתיות##	13.4	16.0	16.2	4.3

^ מקור: מפקד האוכלוסין הסובייטי, 1989

^^ מקור: עד שנת 2006 – נתוני הלמ"ס, שנים שונות; משנת 2007 – נתוני משרד העלייה והקליטה, שנים שונות

^^^ מקור: נתוני HIAS, הנתונים המעודכנים ביותר

^^^^ מקור: נתוני המשרד הפדרלי לענייני הגירה ופליטים של גרמניה, הנתונים המעודכנים ביותר

ליטא, לטביה ואסטוניה

גאורגיה, ארמניה, אזרבייג'ן, קזחסטן, אוזבקיסטן, קירגיזסטן, טג'יקיסטן וטורקמניסטן

42.8% מעולי ברית המועצות לשעבר גרו בסוף שנת 2022 במרכז הארץ (כולל תל אביב), 29.9% בצפון (כולל חיפה), 21.3% בדרום ועוד 6% באזורי ירושלים ויהודה ושומרון. בשנים הראשונות של העלייה הגדולה הייתה מגמה של מעבר עולים ממרכז הארץ לפריפריה, בעיקר לדרום, עקב מחירי הדיור הנמוכים יחסית. אבל בהמשך נבלמה מגמה זו, בעיקר בגלל בעיות תעסוקה בפריפריה (לוח 3).

קהילות העולים הגדולות ביותר (לא כולל ילדים שנולדו בארץ) לפי נתוני הלמ"ס בסוף שנת 2022 היו בחיפה (כ-65,000), באשדוד (כ-50,000) ובנתניה (כ-46,000).

לוח 3: עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי מחוזות (בסופי השנים; באחוזים)

כלל היהודים ואחרים	עולים				סך הכול
	(2022)	2022	2010	2000	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
11.0	3.9	4.7	4.8	6.4	ירושלים
9.5	11.9	11.9	13.1	14.2	צפון
11.0	18.0	16.7	17.6	18.1	חיפה
28.3	25.2	23.2	21.8	22.2	מרכז
19.4	17.6	17.3	16.0	23.3	תל אביב
14.5	21.3	24.0	24.8	14.5	דרום
6.3	2.1	2.2	1.9	1.2	יהודה ושומרון

מקור: קובצי אוכלוסייה של הלמ"ס, שנים שונות; לא כולל ילדים שנולדו בישראל

5.2 היבטים דמוגרפיים

גיל ומין

הגיל החציוני של העולים ובני העולים עלה בשנים 1991–2022 מ-34.9 ל-38.8. אף שגיל זה גבוה מן הגיל החציוני של כלל האוכלוסייה היהודית בארץ (32.3 שנים), העולים היו צעירים בהרבה הן מיהודי ברית המועצות לשעבר בשנת 1989 הן מן המהגרים היהודים מברית המועצות לשעבר לארצות הברית ולגרמניה (לוח 4).

לוח 4: יהודים בברית המועצות לשעבר, עולים ובני עולים, כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית ובגרמניה, לפי גיל (בסופי השנים; באחוזים)

מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר ^{^^^}		כלל היהודים ואחרים ^{^^^} (2022)	עולים ובני עולים ^{^^}				יהודים בברית המועצות לשעבר [^] (1989)	סך הכול
בגרמניה ##(2004)	בארצות הברית #(2013)		2022	2010	2000	1991		
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
10.0	10.9	26.9	21.4	18.4	18.4	21.6	11.6	14-0
11.3	9.4	14.0	11.2	12.2	15.3	12.9	7.7	24-15
13.4	7.7	12.4	11.6	15.3	14.7	15.7	11.7	34-25
14.7	10.5	12.6	14.8	13.2	13.9	17.3	13.9	44-35
14.5	13.2	11.1	12.6	12.6	13.9	9.9	14.7	54-45
13.6	12.6	8.7	10.6	12.6	9.2	9.3	16.9	64-55
22.5	35.6	14.3	17.8	15.7	14.6	13.3	23.6	+65
45.4	53.7	32.3	38.8	37.9	36.1	34.9	49.7	גיל חציוני

[^] מקור: מפקד האוכלוסין הסובייטי

^{^^} מקור: נתוני הלמ"ס, שנים שונות; כולל ילדים שנולדו בישראל

^{^^^} מקור: נתוני הלמ"ס לסוף 2022

^{^^^} הנתונים המעודכנים ביותר

[#] מקור: סקר PEW בשנת 2013, מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר לארצות הברית משנת 1990 ואילך (כולל ילדים שנולדו בארצות הברית)
^{##} מקור: נתוני המשרד הפדרלי לענייני הגירה ופליטים של גרמניה, הנתונים המעודכנים ביותר מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר לגרמניה משנת 1991 ואילך

העלייה מברית המועצות לשעבר אופיינה ברוב של נשים. יחס הנשים ל-100 גברים בקרב העולים עלה בשנים 1991-2010 מ-113 ל-116, אך ירד מעט בשנת 2022 ל-115 לעומת 102 בקרב כלל היהודים ואחרים (לוח 5). הסבר לכך הוא שרבות מן הנשים היהודיות עלו ארצה בתקווה לעתיד טוב יותר לילדיהן, ואילו חלק מן הגברים היהודים נמנעו מן העלייה מחשש לבעיות תעסוקה בארץ. היו גם מקרים במשפחות מעורבות שבהן בעלים לא יהודים נשארו בארצות מוצאם, ואילו נשותיהם היהודיות עלו ארצה (נשים לא יהודיות בדרך כלל עלו ארצה עם בעליהן היהודים).

לוח 5: מספר הנשים ל-100 גברים בקרב היהודים בברית המועצות לשעבר, בקרב עולים ובני עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי קבוצות גיל (בסופי השנים)

כלל היהודים ואחרים ^^^(2022)	עולים ובני עולים^^				יהודים בברית המועצות לשעבר ^(1989)	סך הכול
	2022	2010	2000	1991		
102	115	116	115	113	112	
95	94	94	95	96	92	14-0
95	94	95	95	88	95	19-15
96	96	99	100	112	96	24-20
98	107	108	106	110	93	34-25
102	117	114	116	108	94	44-35
104	121	124	119	110	99	54-45
109	130	130	134	137	115	64-55
125	156	162	162	167	168	+65

^ מקור: מפקד האוכלוסין הסובייטי, 1989

^^ מקור: נתוני הלמ"ס, שנים שונות; כולל ילדים שנולדו בישראל

^^^ מקור: נתוני למ"ס לסוף 2022

לאום

האחוז הכללי של לא-יהודים על פי ההלכה בקרב עולי ברית המועצות לשעבר עלה מ-10.5% בשנים 1990-1991 ל-68.9% בשנים 2015-2021. בקרב כלל העולים בשנים 1990-2021 הגיע אחוז הלא-יהודים ל-36.2% (לוח 6). אין בנמצא נתונים מדויקים על אחוז הלא-יהודים בקרב העולים בשנים 2022-2023.

לוח 6: עולים, לפי לאום ושנת עלייה, בשנים 1990–2021 (באלפים ובאחוזים)

אחוז הלא יהודים מכלל העולים	מהם		סך הכול עולים, באלפים	סך הכול
	לא יהודים	יהודים		
36.2	412.0	725.7	1,137.7	
10.5	35.0	298.0	333.0	1991–1990
23.4	30.8	100.6	131.4	1993–1992
30.1	39.9	92.8	132.7	1995–1994
42.8	48.6	65.1	113.7	1997–1996
53.9	60.8	52.1	112.9	1999–1998
59.5	74.7	50.8	125.5	2004–2000
56.6	20.3	15.6	35.9	2009–2005
60.7	24.5	15.8	40.3	2014–2010
68.9	77.4	34.9	112.3	2021–2015

מקור: הכנסת, מרכז המחקר והמידע, 2022, 2023 א

שיעור הלא-יהודים המצטבר מקרב אוכלוסיית העולים בסוף שנת 2022 היה 38.1%. באשר לאחוז הלא יהודים לפי גיל, הרי הוא היה גבוה יותר בגילים הצעירים. למשל, בסוף שנת 2022 בקרב ילידי ברית המועצות לשעבר בני 65+ היו 23.1% לא יהודים, ואילו בקרב בני 15–19 – 70.4%. לעומת זאת בקרב ילדי העולים היה אחוז הלא-יהודים בשנת 2022 נמוך יותר – 23.7% (ברובם היו אלו בני עולים מגלי העלייה הראשונים שבקרבם שיעור נישואי התערובת לא היה גבוה כל כך) (לוח 7).

לוח 7: רשומים כלא-יהודים בקרב עולים ובני עולים, לפי קבוצות גיל (בסופי השנים; באחוזים)

2022	2010	2000	1995	עולים – סך הכול
38.1	29.7	23.3	11.1	
68.9	60.6	34.7	15.4	14–0
70.4	52.2	26.9	11.7	19–15
63.2	34.2	28.1	14.5	24–20
45.4	33.0	33.1	17.5	34–25
40.2	38.3	26.0	11.8	44–35
43.4	30.5	18.7	9.2	54–45
34.7	22.4	15.7	5.6	64–55
23.1	14.1	7.1	3.1	+65
23.7	25.3	10.5	7.3	בני עולים

מקור: 1995 – מפקד האוכלוסין הישראלי; 2000–2022 – קובצי אוכלוסייה של הלמ"ס, שנים שונות

השוואה בין אחוז הלא-יהודים מקרב העולים לפי קובצי האוכלוסייה (המבוססים על הגדרה הלכתית של יהדות) ובין אחוזם לפי נתוני סקר כוח אדם (המבוססים על הגדרה עצמית של המרוויינים) העלתה כי בסקר כוח אדם בשנת 2022 80.1% מקרב עולי ברית המועצות לשעבר בני 15+ הגדירו עצמם יהודים, ואילו לפי קובצי אוכלוסייה – 59.9% היו יהודים (אחוז הלא-יהודים – 19.9% ו-40.1%, בהתאמה). מגמה זו נמצאה בכל קבוצות הגיל (**לוח 8**). הדבר מעיד על כך כי ככל הנראה עולים רבים מגדירים עצמם כפועל יהודים גם אם אינם מוגדרים כך על פי ההלכה.

לוח 8: לא-יהודים מקרב עולי ברית המועצות לשעבר בני 15+ לפי קובצי האוכלוסייה ולפי סקר כוח אדם של הלמ"ס בשנת 2022, לפי קבוצות גיל (באחוזים)

לפי סקר כוח אדם	לפי קובצי אוכלוסייה ^ה	סך הכול
19.9	40.1	17–15
33.6	72.7	24–18
33.0	68.1	34–25
26.5	52.0	44–35
20.3	43.0	54–45
24.5	44.7	64–55
18.9	38.5	+65
11.4	25.1	

מקור: קובצי אוכלוסייה של הלמ"ס לסוף 2022; עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, 2022
^ה לסוף שנת 2022 (לא כולל ילדים שנולדו בישראל)

מצב משפחתי

לפי מפקד האוכלוסין הסובייטי משנת 1989, יהודי ברית המועצות לשעבר התאפיינו בפער גדול בין שיעור הגברים הנשואים לשיעור הנשים הנשואות. על פי מפקד זה 79.6% מן הגברים היהודים בני 18+ היו נשואים, ואילו רק 53.6% מן הנשים היהודיות היו נשואות. פער זה נבע משתי סיבות עיקריות: הזדקנות האוכלוסייה היהודית שבאה לידי ביטוי גם באחוז גבוה של אלמנות, ונישואים מעורבים שאפיינו יותר את הגברים. ממצא זה נמצא במשך השנים גם בקרב העולים: אחוז הגברים הנשואים היה גבוה מאחוז הנשים הנשואות, אבל הפער בין המינים היה קטן בהרבה מפער זה בקרב היהודים שנשארו בברית המועצות לשעבר (**לוח 9**). כמו כן בקרב העולים היו יותר רווקים ופחות אלמנים מבקרב יהודי ברית המועצות לשעבר, והדבר נבע מכך שמדובר באוכלוסייה צעירה יותר.

עד שנת 2010 ירד בהתמדה אחוז הנשואים בקרב העולים (הן גברים הן נשים) מ-78.3% בשנת 1991 ל-62.9% בשנת 2010 בקרב הגברים; ומ-67.3% בשנת 1991 ל-53.6% בשנת 2010 בקרב הנשים). אבל מאז שנת 2010 חלה מגמה הפוכה, ושיעור הנשואים והנשואות החל לעלות. בשנת 2022 עמד אחוז הנשואים בקרב גברים עולים על 68.5% לעומת 61.9% בקרב כלל הגברים היהודים ואחרים, ואחוז הנשואות בקרב נשים עולות עמד על 57.5% – כמעט זהה לאחוז בקרב כלל היהודיות ואחרות בישראל. עם זאת

אחוז הנשואים בקרב העולים היה נמוך מאחוז הנשואים מקרב מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית (לוח 9). עוד נמצא כי אחוז הגרושים והגרורות בקרב העולים עלה עם השנים: מ-3.1% בשנת 1991 ל-10.3% בשנת 2022 בקרב הגברים; ומ-8.8% בשנת 1991 ל-19.5% בשנת 2022 בקרב הנשים. בשנת 2022 היה אחוז הגרושים והגרורות מקרב העולים גבוה מן האחוז שלהם בקרב כלל היהודים ואחרים: גברים גרושים – 10.3% לעומת 7.5% בקרב כלל הגברים היהודים ואחרים ו-4.7% בקרב מהגרים יהודים בארצות הברית; עולות גרושות – 19.5% לעומת 11.5% בקרב כלל הנשים היהודיות ואחרות בישראל ו-6.6% בקרב המהגרות היהודיות בארצות הברית (לוח 9).

לוח 9: יהודים בברית המועצות לשעבר, עולים, כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר לארצות הברית בני 18+, לפי מין ומצב משפחתי (באחוזים)

מהגרים יהודים בארצות הברית (2010)	כלל היהודים ואחרים (2022)	עולים ^{^^}				יהודים בברית המועצות לשעבר (1989) [^]	
		2022	2010	2000	1991		
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	גברים – סך הכול
76.4	61.9	68.5	62.9	66.8	78.3	79.6	נשואים
15.4	28.5	17.8	25.4	23.4	14.7	9.6	רווקים
4.7	7.5	10.3	7.7	5.8	3.1	5.3	גרושים/פרודים
3.5	2.1	3.4	4.0	4.0	3.9	5.5	אלמנים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	נשים – סך הכול
67.0	57.6	57.5	53.6	56.8	67.3	53.6	נשואות
13.2	23.0	12.1	16.6	15.0	9.0	8.8	רווקות
6.6	11.5	19.5	16.0	12.9	8.8	9.1	גרושות/פרודות
13.2	7.9	10.9	13.8	15.3	14.9	28.5	אלמנות

[^] מקור: מפקד האוכלוסין הסובייטי, 1989

^{^^} מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות

^{^^^} מקור: סקרי אוכלוסייה יהודית בניו-יורק ושיקגו בשנים 2010–2011, מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בני 18+ בערים ניו יורק ושיקגו; הנתונים המעודכנים ביותר (Berman Jewish DataBank, 2010, 2011)

ניתוח מצב משפחתי לפי גיל (לוח 10) מראה שבשנת 1991 כמעט בכל קבוצות הגיל היה אחוז הנשואים בקרב העולים גבוה מבקרב האוכלוסייה היהודית בברית המועצות, לפי מפקד האוכלוסין הסובייטי משנת 1989 (במיוחד בקרב הנשים). ההסבר לכך הוא שבשלב הראשון עלו ארצה זוגות נשואים, כנראה עקב דאגה לעתיד ילדיהם, אבל במשך השנים השתנה המצב, ואחוז הנשואים והנשואות החל לרדת. בעשור האחרון עלה שוב אחוז הנשואות בקרב בנות 35–44 ו-65 ויותר; אך עם זאת ברוב קבוצות הגיל אחוז הנשואים והנשואות בקרב העולים היה נמוך מבקרב כלל היהודים ואחרים.

לוח 10: נשואים בקרב יהודים בברית המועצות לשעבר, בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין וגיל (באחוזים)

גברים	עולים ^{^^}					יהודים בברית המועצות לשעבר (1989) [^]	
	2022	2010	2000	1991	כלל היהודים ואחרים (2022) ^{^^}		
24-18	2.2	4.1	11.5	24.2	6.3	22.6	
34-25	45.4	44.3	59.5	79.5	47.9	76.7	
44-35	70.3	78.4	82.7	91.4	74.4	86.4	
54-45	78.3	78.7	87.7	88.6	77.4	87.7	
64-55	78.6	84.5	86.9	89.1	77.2	89.2	
+65	75.5	75.4	73.1	77.3	77.9	77.9	
נשים							
24-18	6.7	13.4	25.9	46.3	10.8	45.5	
34-25	59.9	60.8	71.3	80.5	58.1	76.2	
44-35	72.7	68.4	72.0	81.3	76.1	74.7	
54-45	64.3	67.2	73.3	73.0	72.4	71.0	
64-55	59.9	64.1	60.0	73.0	70.1	62.9	
+65	43.6	36.6	34.4	38.6	51.0	27.9	

[^] מקור: מפקד האוכלוסין הסובייטי, 1989

^{^^} מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות

על מצבם המשפחתי של העולים השפיעו שני גורמים: גידול באחוז הלא נשואים בגלי העלייה המאוחרים יותר, ושינויים במצב משפחתי שהתרחשו כבר בישראל; חלק מן העולים התגרשו או התאלמנו, ומנגד עולים (במיוחד צעירים) הקימו משפחות חדשות. על שינוי מגמות מצביעים נתונים על אחוז הנשואים לפי שנות עלייה: נמצא כי אחוז הנשואים (הן גברים הן נשים) בקרב מי שעלו בשנים 1990-1991 נותר גבוה במשך השנים, זאת לעומת עולים מגלי העלייה המאוחרים יותר. עוד נמצא כי עד שנת 2010 בכל גלי העלייה חלה ירידה באחוז הנשואים (הן גברים הן נשים), אך משנת 2010 (ובמיוחד אחרי 2015) החלה מגמת עלייה (**לוח 11**).

לוח 11: עולים נשואים בני 18+, לפי מין ושנת עלייה (באחוזים)

	בישראל ^{^^}						בעת העלייה [^]	
	2021	2015	2010	2000	1995	1991		
גברים								
	75.6	74.9	65.9	68.5	75.8	78.3	77.8	1991–1990
	70.0	60.8	61.4	61.3	73.9	...	68.4	1995–1992
	64.2	60.3	59.8	70.3	70.4	1999–1996
	62.8	60.1	63.1	67.2	+2000
נשים								
	68.7	63.3	57.1	60.5	63.0	67.3	64.5	1991–1990
	56.2	51.7	52.2	51.6	56.5	...	56.3	1995–1992
	54.8	51.4	49.9	57.2	57.4	1999–1996
	55.1	54.3	53.7	55.0	+2000

[^] מקור: נתוני הלמ"ס ומשרד העלייה והקליטה לשנים 1990–2010

^{^^} מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות

נישואים בין עולי ברית המועצות לשעבר ובין ילידי ישראל וארצות אחרות

אחוז הנישואים בין העולים ובין ילידי ארצות אחרות עלה עם השנים, במיוחד בקרב נשים. בשנת 1995 פחות מאחוז אחד מן הגברים הנישואים מקרב העולים היו נשואים לבת זוג ממוצא אחר, ואילו בשנת 2022 – 12.3%. בקרב הנשים הנישואות מקרב העולים אחוז זה עלה באותן שנים מ-2.3% ל-18.3%. מקרב העולים הצעירים (18–34), 41.2% מן הגברים ו-39.8% מן הנשים היו נשואים בשנת 2021 לבן/בת זוג ממוצא אחר (לוח 12).

בדרך כלל שיעור נישואים לבני מוצא אחר גבוה יותר בקרב מי שהגיעו לישראל בשלב מוקדם, אך יש יוצאים מן הכלל. למשל בשנת 2022 היה שיעור הנשים הנישואות שעלו בשנים 1995–1997 גבוה ביותר.

לוח 12: עולים הנשואים לבני מוצא אחר[^] מכלל העולים הנשואים, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

2022	2010	2001	1995	
12.1	3.4	1.4	0.6	גברים – סך הכול
				גיל
41.2	9.3	2.9	1.1	34–18
12.1	4.3	0.9	0.4	44–35
13.9	2.1	1.6	0.3	54–45
2.1	0.8	0.3	0.7	+55
				שנת עלייה
10.1	4.1	1.7	0.6	1991–1990
19.4	5.5	1.7	0.6	1994–1992
19.8	1.9	1.1	...	1997–1995
9.3	2.3	0.6	...	2000–1998
0.0	1.6	2010–2001
4.7	+2011
18.3	10.3	3.2	2.3	נשים – סך הכול
				גיל
39.8	24.3	6.8	4.2	34–18
19.8	10.5	2.6	1.2	44–35
15.7	3.3	0.4	1.6	54–45
9.7	2.0	1.7	2.0	+55
				שנת עלייה
23.1	12.4	4.7	2.8	1991–1990
13.9	12.3	2.4	1.6	1994–1992
27.4	9.4	1.6	...	1997–1995
10.9	6.7	2.6	...	2000–1998
15.0	7.4	2010–2001
13.2	+2011

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1995 - מפקד האוכלוסין הישראלי; 2001–2010 – סקר הכנסות משק הבית; 2022 – סקר הוצאות משק בית
[^] אחוז הנשואים לילידי ישראל או לילידי ארץ אחרת שאינה ברית המועצות לשעבר

גודל וסוג משקי הבית

גודל המשפחה של עולי ברית המועצות לשעבר ירד מ-3.62 נפשות בממוצע בכל משק בית בשנת 1991 ל-2.53 בשנת 2022. ירידה זו לא התרחשה בשל צמצום בילודה, אלא בשל צפיפות דיור בתחילת העלייה הגדולה, כאשר בני כמה דורות גרו בדירה אחת. בשלבים מאוחרים יותר, עם שיפור במצבן הכלכלי של המשפחות, הורים זקנים נפרדו מילדיהם הבוגרים ומשקי הבית הצטמצמו (לוח 13).

בשנת 2022 היה גודלן הממוצע של משפחות העולים (2.53 נפשות) קטן מגודלן של משפחות מקרב כלל היהודים ואחרים (2.99 נפשות), אבל גדול מגודלן של משפחות המהגרים היהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית ובגרמניה (כ-2.2 נפשות) (לוח 13).

לוח 13: עולים, כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית ובגרמניה, לפי מספר הנפשות במשק הבית (באחוזים)

סך הכול	עולים [^]			כלל יהודים ואחרים ^{^^}		מהגרים יהודים ^{^^^}	
	1991	2000	2010	2022	אחרים (2022) [^]	בארצות הברית (2013) ^{^^}	בגרמניה (2005) ^{^^^}
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1	7.4	19.1	22.7	24.1	25.5	30.5	28.0
2	18.9	29.4	31.3	32.7	32.4	40.1	39.0
3	23.3	25.5	21.7	16.4	17.6	14.9	20.3
4	23.0	16.3	15.7	16.0	15.3	11.5	11.0
+5	27.4	9.7	8.6	10.8	9.2	3.1	1.7
ממוצע	3.62	2.73	2.60	2.53	2.99	2.17	2.19

[^] מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות

^{^^} הנתונים המעודכנים ביותר

^{^^^} מקור: סקר, PEW 2013; מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר לארצות הברית משנת 1990 ואילך

^{^^^} מקור: סקר העיתון "פרטנר" מ-2005/6; מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר לגרמניה

בחינת סוגי משקי בית של העולים (לוח 14) מעלה כי משנת 1998 ועד שנת 2022 עלה שיעורם של משקי בית לא-משפחתיים (בודדים וגרים עם שותפים) מ-15.9% ל-23.6%, ומגמה דומה נמצאה גם בקרב זוגות ללא ילדים – מ-21.3% ל-25.5%, בהתאמה. באותן שנים ירד שיעור הזוגות שלהם ילדים עד גיל 17 מ-29.8% ל-28.4%, ואילו שיעור הזוגות עם ילדים בני 18+ עלה מ-7.6% ל-8.7%. עם זאת חלה ירידה בשיעור המשפחות החד-הוריות: הן עם ילדים עד גיל 17 (מ-7% ל-4.6% בהתאמה) הן עם ילדים בני 18+ (מ-6.8% ל-6.2%, בהתאמה). באותן שנים ירד שיעורם של משקי בית מורכבים (משק בית שבו שתי משפחות ויותר או משפחה עם קרובי משפחה נוספים: דוד/ה, סבתא וכו') מ-11.6% ל-3% בלבד. עם זאת השוואה בין העולים ובין כלל היהודים

ואחרים בשנת 2022 העלתה כי שיעור הזוגות עם ילדים (הן עד גיל 17 הן בני 18+) בקרב העולים היה נמוך משיעורם בקרב כלל היהודים ואחרים (37.1% לעומת 42.8%, בהתאמה), ואילו שיעורם של זוגות ללא ילדים – גבוה יותר (25.5% לעומת 20.9%, בהתאמה), וכך גם באשר להורים יחידינים (10.8% לעומת 9.1%, בהתאמה).

לוח 14: סוגי משקי הבית של העולים ושל כלל היהודים ואחרים (באחוזים)

כלל יהודים ואחרים (2022)	עולים						
	2022	2015	2010	2005	2001	1998	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול משקי בית
25.2	23.6	22.9	21.3	17.1	16.1	15.9	משקי בית לא-משפחתיים [^]
20.9	25.5	22.9	25.0	22.1	21.9	21.3	זוגות ללא ילדים
33.8	28.4	29.2	25.6	28.9	30.4	29.8	זוגות עם ילדים עד גיל 17
9.0	8.7	8.8	9.7	9.1	8.2	7.6	זוגות עם ילדים בני 18+
							הורים יחידינים
4.4	4.6	4.8	4.6	6.9	7.7	7.0	עם ילדים עד גיל 17
4.7	6.2	5.7	6.9	7.3	5.5	6.8	עם ילדים בני 18+
1.1	1.3	3.2	3.6	4.6	6.2	7.3	משקי בית ובו 2 משפחות
0.9	1.7	2.5	3.3	4.0	4.0	4.3	משקי בית אחרים

מקור: למ"ס, 2000, 2004, 2009, 2012, 2018, 2023
[^] משקי בית שבהם אדם אחד בלבד או קבוצת אנשים שאינם משפחה

ילודה, תמותה וריבוי טבעי

לפי הסקר החברתי של הלמ"ס, מספר הילדים הממוצע שנולדו לעולות בנות 20+ בשנים 1995–2010 היה 1.5–1.6, ובשנת 2022 עלה מספרם הממוצע ל-1.71. מספר זה היה נמוך ממספר הילדים הממוצע בקרב כלל הנשים היהודיות בישראל באותו גיל ובאותה שנה (2.24) וגבוה במקצת ממספר הילדים הממוצע בקרב יהודיות בברית המועצות לשעבר באותו גיל בשנת 1989 (1.43) ובקרב מהגרות יהודיות מברית המועצות לשעבר לארצות הברית בשנת 2013 (1.64) (לוח 15).

לוח 15: התפלגות יהודיות ואחרות בברית המועצות לשעבר, עולות, כלל יהודיות ואחרות בישראל ומהגרות יהודיות מברית המועצות לארצות הברית, לפי מספר הילדים שנולדו לנשים בנות +20 (באחוזים)

מהגרות יהודיות בארצות הברית (2013) ^{^^^}	כלל יהודיות ואחרות (2022) ^{^^}	עולות ^{^^}				יהודיות בברית המועצות (1989) [^]	סך הכול
		2022	2010	2003	1995		
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
10.6	21.9	13.0	19.3	15.4	13.0	17.3	0
33.1	11.3	28.1	27.6	30.3	35.1	37.2	1
44.4	24.3	40.1	39.8	41.8	41.1	35.2	2
9.9	22.8	14.7	9.6	9.1	7.4	6.9	3
1.3	10.8	2.4	2.4	2.0	1.9	1.9	4
0.7	8.9	1.7	1.3	1.4	1.6	1.5	+5
1.64	2.24	1.71	1.54	1.56	1.57	1.43	ממוצע

[^] מקור: מפקד האוכלוסין הסובייטי, 1989

^{^^} מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1995 – מפקד האוכלוסין הישראלי; 2003–2022 – הסקר החברתי, שנים שונות.

^{^^^} מקור: סקר PEW, 2013; מהגרות יהודיות מברית המועצות לשעבר לארצות הברית משנת 1990 ואילך בנות +20; הנתונים המעודכנים ביותר

יש לציין שלוח 15 משקף את מספר הילדים שכבר נולדו לנשים בנות +20. אך אם יובא בחשבון שיעור הפרייון הכולל¹⁵ (כלומר מספר הילדים הצפוי לאישה), הרי ששיעור זה גדל במידה ניכרת בקרב העולות: מ-1.31 בשנת 1991 ל-1.98 בשנת 2018. בשנת 2022 ירד השיעור שוב ל-1.58, והיה נמוך יותר משיעור הפרייון הכולל בקרב כלל יהודיות ואחרות בישראל (2.9). אותה מגמה נמצאה גם באשר לשיעור הילדים שנולדו לאלף תושבים עולים ולאף נשים עולות בנות 15–49 (לוח 16). יש לציין כי על פי נתוני הלמ"ס, בשנת 2022 עמד שיעור הפרייון הכולל בקרב עולות מברית המועצות לשעבר שהוגדרו יהודיות על 1.95, ואילו בקרב מי שלא הוגדרו יהודיות – היה שיעור הפרייון נמוך יותר: 1.26 (הלמ"ס, 2024).

שיעורי התמותה הכלליים בקרב עולי ברית המועצות לשעבר גדלו במקצת בשנים האחרונות (בין היתר עקב מגפת הקורונה). בשנת 2022 היה שיעור התמותה בקרב העולים גבוה במקצת משיעור התמותה בקרב כלל היהודים ואחרים (9.2 לעומת 6.0 לאלף תושבים). הסבר אפשרי להבדלים אלו הוא היות אוכלוסיית העולים מבוגרת יותר ובמצב בריאות טוב פחות (לוח 16).

הריבוי הטבעי בקרב עולי ברית המועצות לשעבר (בניגוד לריבוי הטבעי בקרב היהודים שנשארו בברית המועצות לשעבר) היה עד השנים האחרונות חיובי. משנת 1991 ועד שנת 2012 חלה עלייה בשיעור הריבוי הטבעי מ-2.3 ל-5.7 לאלף תושבים. בהמשך חלה ירידה, ובשנת 2022 הוא היה 0.0, זאת לעומת 12.3 לאלף תושבים בקרב כלל יהודים ואחרים בישראל באותה שנה (לוח 16).

¹⁵ לפי הגדרת הלמ"ס, שיעור פרייון כולל בתקופה מסוימת הוא מספר הילדים הממוצע שאישה צפויה ללדת במהלך חייה, בהנחה שבמשך תקופת הפרייון שלה (גילי 15–49) יתקיימו התנאים האלה: (1) סיכוייה ללדת בכל גיל יהיו על פי שיעורי הפרייון הסגוליים לפי גיל שהיו קיימים באותה תקופה; (2) האישה תחיה עד סוף תקופת הפרייון שלה.

לוח 16: עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי שיעורי ילודה, תמותה וריבוי טבעי

עולים	כלל היהודים ואחרים					ל-1,000 תושבים
	1991	2002	2012	2018	2022	
	9.4	11.9	14.6	12.8	9.2	שיעורי ילודה
	7.1	8.1	8.9	8.6	9.2	שיעורי תמותה
	2.3	3.8	5.7	4.2	0.0	שיעורי ריבוי טבעי
	35.6	45.3	65.0	64.8	48.5	שיעורי פרייון ל-1,000 נשים
	1.31	1.55	1.96	1.98	1.58	בנות 15-49
					2.90	שיעור הפרייון הכולל

מקור: הלמ"ס, 2024; Tolts, 2009; למ"ס, 2006

5.3 גורמי השתלבות בסיסיים: שליטה בעברית, שליטה באנגלית, שליטה במחשב ושירות צבאי/לאומי

שליטה בעברית

אף ששליטתם של עולי ברית המועצות לשעבר בשפה העברית משתפרת ככל שעולה הוותק שלהם בארץ, בשנת 2022 דיווחו רק 52.0% מן העולים בני 20+ כי הם מדברים בעברית ברמה טובה או טובה מאוד. 47.9% מן העולים דיווחו שהם קוראים בעברית ברמה טובה או טובה מאוד ו-43.0% דיווחו שהם כותבים בעברית ברמה טובה או טובה מאוד (לוח 17).

לוח 17: עולים בני 20+, לפי רמת השליטה בעברית (באחוזים)

דיבור	קריאה		כתיבה		סך הכול
	2003	2022	2003	2022	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	טובה מאוד
13.4	34.1	11.5	29.1	29.1	טובה
22.1	17.9	15.1	13.9	13.9	בינונית
27.4	21.1	23.0	19.1	19.1	חלשה
19.8	22.5	24.9	22.2	22.2	בכלל לא
17.3	4.4	25.5	15.7	15.7	

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

בשנת 2022 הייתה רמת ידיעת העברית נמוכה במיוחד בקרב עולים בני 65+, אבל גם בקרב בני 45–54 רק כמחצית מן העולים דיווחו כי הם יודעים לקרוא ולכתוב בעברית ברמה טובה או טובה מאוד (**לוח 18**). לעומת זאת בקרב עולים עד גיל 34 עמדו אחוזי השליטה הטובה בעברית בשנה זו על 78.3%-85.5% בקירוב, לפי מדדים שונים (דיבור, קריאה וכתובה). עוד נמצא כי בקרב מי שהגיעו ארצה בשנים 1990–1995 הייתה רמת השליטה בעברית טובה יותר מזו של מי שהגיעו בשנת 1996 ואילך (**לוח 18**).

לוח 18: שליטה בעברית (ברמה טובה או טובה מאוד) בקרב עולים, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

	כתיבה		קריאה		דיבור		
	2003	2022	2003	2022	2003	2022	
סך הכול	23.8	47.9	26.6	52.0	35.5	43.0	מין
גברים	20.8	48.6	25.0	54.5	35.4	42.7	
נשים	26.4	47.3	27.9	50.2	35.6	43.2	
גיל							
34–20	56.0	81.6	61.2	85.5	72.7	78.3	
44–35	19.5	81.0	25.0	81.0	38.2	72.8	
54–45	13.7	56.1	16.7	60.3	31.0	50.4	
64–55	7.4	33.6	7.4	43.0	13.3	28.0	
+65	2.4	11.4	1.3	16.0	1.1	9.3	
שנת עלייה							
1995–1990	28.9	55.5	32.4	61.3	43.6	51.4	
1996 ואילך	14.1	40.5	15.3	43.2	19.8	35.1	

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

נראה כי אחת הסיבות לרמת השליטה הנמוכה למדי של העולים בשפה העברית היא העובדה כי סמוך להגעתם לישראל החלו חלקם, עקב מצבם הכלכלי הקשה, לעבוד בעבודות בלתי מקצועיות, אפילו לפני שסיימו את לימודיהם באולפן או לאחר סיום לימודים באולפן בסיסי בלבד. ובהמשך, מכיוון שעבדו עם דוברי רוסית, לא הייתה להם הזדמנות לשפר את שליטתם בעברית, וכך הונצחו הן מעמדם המקצועי הנמוך הן הידע המועט שלהם בעברית.

לפי הסקר החברתי של הלמ"ס בשנים 2011 ו-2021, השפה העיקרית שבה העולים דיברו בבית הייתה רוסית, אך אחוז העולים שציינו זאת ירד מ-84.0% בשנת 2011 ל-74.9% בשנת 2021, ואילו אחוז העולים שציינו כי הם מדברים בבית בעברית עלה מ-13.4% ל-22.0%, בהתאמה. אחוז המדברים בעברית בבית מקרב עולים עד גיל 44 היה בשנת 2021 83.6%, ואילו בקרב בני 65+ – רק 2.8%. 30.9% מקרב עולי 1990–1995 ציינו כי הם מדברים בעברית בבית לעומת 13.9% מקרב עולי שנת 1996 ואילך שציינו זאת (**לוח 19**).

מצב אחר נמצא בכל הנוגע לשפה העיקרית שבה העולים מדברים במקום העבודה. בשנת 2021 ציינו 77.0% מקרב העולים המועסקים כי הם מדברים בעבודה בעיקר בעברית ו-19.9% ציינו כי הם מדברים בעבודה בעיקר ברוסית. 86.2% מקרב העולים הצעירים בני 20–34 ציינו כי הם מדברים בעבודה בעיקר בעברית, ואילו מקרב העולים בני 65+, 54.4% ציינו כך. כלומר כמחצית מן העולים המבוגרים הועסקו בסביבת דוברי רוסית (לעיתים קרובות בעבודות בלתי מקצועיות). עוד נמצא כי מקרב עולי 1995–1990, 84.6% ציינו כי הם מדברים בעבודה בעיקר בעברית, זאת לעומת 70.2% מקרב עולי 1996 ואילך שצינו זאת (לוח 19).

לוח 19: שפת התקשורת העיקרית של העולים בבית ובעבודה, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

	בעבודה ^א		בבית		
	2021	2011	2021	2011	
שפה עיקרית					
עברית	77.0	72.2	22.0	13.4	
רוסית	19.9	25.4	74.9	84.0	
אחרת	3.1	2.4	3.1	2.6	
עברית כשפה עיקרית					
מין					
גברים	79.1	72.1	17.6	11.5	
נשים	74.9	72.2	25.4	15.0	
גיל					
34–20	86.2	83.7	42.6	28.8	
44–35	77.2	74.2	41.0	18.5	
54–45	81.1	69.9	20.7	11.0	
64–55	76.6	58.6	12.6	3.2	
+65	54.4	39.4	2.8	1.1	
שנת עלייה					
1995–1990	84.6	75.8	30.9	18.6	
1996 ואילך	70.2	66.9	13.9	6.0	

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות
^א רק בקרב עולים מועסקים

שליטה באנגלית

נמצא כי שליטת העולים בשפה האנגלית היא נמוכה במיוחד, אף כי היא השתפרה עם השנים. בסקר מיומנויות בוגרים של הלמ"ס בשנת 2015, רק 26.3% מן העולים בני 20–64 ציינו כי הם מדברים באנגלית ברמה טובה או טובה מאוד, 39.1% ציינו כי הם קוראים באנגלית ברמה טובה או טובה מאוד ו-31.1% ציינו כי הם כותבים באנגלית ברמה טובה או טובה מאוד. אפילו מקרב

העולים הצעירים בני 20–34, 63.5% ציינו כי הם קוראים באנגלית ברמה טובה או טובה מאוד ורק כמחציתם ציינו כי הם מדברים וכותבים באנגלית ברמה כזו (**לוחות 20 ו-21**).

בדומה לממצאים המתייחסים לשליטה בשפה העברית, כך גם השליטה בשפה אנגלית הייתה טובה יותר בקרב מי שעלו בשנים 1995–1990 מבקרב מי שעלו בשנת 1996 ואילך (**לוח 21**).

לוח 20: עולים בני 20–64, לפי רמת השליטה באנגלית (באחוזים)

	כתיבה		קריאה		דיבור		
	2015	2003	2015	2003	2015	2003	
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול
	13.5	5.3	20.6	6.9	12.7	3.9	טובה מאוד
	17.6	12.3	18.5	16.5	13.6	9.0	טובה
	20.5	16.6	16.8	16.6	20.0	13.9	בינונית
	28.8	13.8	25.6	9.5	32.2	21.0	חלשה
	19.6	52.0	18.5	50.5	21.5	52.2	בכלל לא

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 2003 – הסקר החברתי; 2015 – סקר מיומנויות בוגרים בישראל (PIAAC), הנתונים המעודכנים ביותר

לוח 21: שליטה באנגלית (ברמה טובה או טובה מאוד) בקרב עולים, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

	כתיבה		קריאה		דיבור		
	2015	2003	2015	2003	2015	2003	
	31.1	17.6	39.1	23.4	26.3	12.9	סך הכול
							מין
	30.3	17.2	39.0	23.3	23.2	15.0	גברים
	31.8	17.9	39.2	23.5	28.7	11.2	נשים
							גיל
	54.8	31.7	63.5	40.8	48.4	27.6	34–20
	30.5	10.9	39.2	15.1	27.0	4.0	44–35
	13.1	9.8	22.1	13.6	7.1	4.5	54–45
	7.5	4.1	11.6	7.5	5.0	2.5	64–55
							שנת עלייה
	33.8	21.3	44.4	28.7	33.5	16.6	1995–1990
	27.9	10.7	32.8	13.8	17.8	6.3	1996 ואילך

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 2003 – הסקר החברתי; 2015 – סקר מיומנויות בוגרים בישראל (PIAAC), הנתונים המעודכנים ביותר

בשנת 2021 לא נשאלו בסקר החברתי שאלות על קריאה וכתובה באנגלית אלא רק שאלה על שליטה באנגלית ברמה שיחה יום-יומית. לכן נבדקה מידת השליטה באנגלית ברמה שיחה יום-יומית בקרב העולים ובקרב כלל היהודים ואחרים. בשנת 2021 דיווחו 38.4% מן העולים בני 20+ כי הם יכולים לנהל שיחה יום-יומית באנגלית, זאת לעומת 65.2% מכלל היהודים ואחרים שדיווחו כך. 73.1% מקרב העולים בני 20–34 דיווחו כי הם יכולים לנהל שיחה יום-יומית באנגלית (שיעור דומה לזה של כלל הצעירים היהודים), ואילו בקרב עולים בני 65+ היה שיעורם נמוך יותר: 17.9% (לעומת 44.4% בקרב כלל היהודים ואחרים באותו גיל). מקרב העולים, אחוז הגברים שדיווחו כי הם יכולים לנהל שיחה יום-יומית באנגלית היה גבוה מאחוז הנשים שדיווחו כך: 46.3% לעומת 32.1%, בהתאמה. (לוח 22).

לוח 22: שליטה באנגלית ברמה שיחה יום-יומית בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

	עולים		כלל היהודים ואחרים	
	2011	2021	2011	2021
סך הכול	33.1	38.4	61.0	65.2
מין				
גברים	37.0	46.3	61.1	66.8
נשים	30.0	32.1	61.0	63.6
גיל				
34–20	65.2	73.1	76.9	74.1
44–35	36.0	58.5	70.8	74.4
54–45	25.3	33.8	57.9	70.3
64–55	18.4	19.0	48.2	58.4
+65	10.1	17.9	34.7	44.4
שנת עלייה				
1995–1990	34.3	38.5
1996 ואילך	31.5	38.3

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

שימוש במחשב

בשנים 2003–2022 עלה שיעור העולים בני 20+ המשתמשים במחשב (למטרות כלשהן) מ-42.5% ל-77.6%, והוא נעשה דומה לשיעורם בקרב כלל היהודים ואחרים (79.8%). בקרב הגברים היה שיעור זה גבוה מבקרב הנשים. בקרב עולים עד גיל 34 עמד שיעור המשתמשים במחשב בשנת 2022 על 90.2%, ואילו בקרב העולים בני 65+ על 65.3% (בקבוצת גיל זו עלה היקף השימוש במחשב בכמעט פי 8 לעומת שנת 2003) (לוח 23).

לוח 23: שימוש במחשב למטרה כלשהי בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

כלל היהודים ואחרים (2022)	עולים			
	2022	2010	2003	
79.8	77.6	71.3	42.5	סך הכול
				מין
80.4	81.6	76.5	51.8	גברים
79.3	74.7	67.1	34.8	נשים
				גיל
87.1	90.2	97.2	70.6	34–20
87.0	86.8	89.6	54.8	44–35
82.4	79.7	75.9	41.7	54–45
75.5	75.2	58.2	24.0	64–55
63.3	65.3	30.1	7.8	+65
				שנת עלייה
...	76.9	71.3	44.4	1995–1990
...	78.3	71.3	39.0	1996 ואילך

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

בשנים 2003–2022 עלה שיעור המשתמשים במחשב/אינטרנט למטרות עבודה בקרב העולים המועסקים מ-32.5% ל-66.2%. גידול זה יכול להצביע על התקדמותם המקצועית של העולים. עם זאת שיעור העולים המועסקים המשתמשים במחשב/באינטרנט למטרות עבודה נותר נמוך משיעורם בקרב כלל יהודים ואחרים המועסקים בישראל (76.1%). בשנת 2022 עמד שיעור המשתמשים באינטרנט למטרות עבודה בקרב העולים המועסקים בני 35–44 על 78.7%, ואילו בקרב בני 65+ רק על 36.0%. בקרב עולי 1990–1995 עמד שיעור המשתמשים באינטרנט למטרות עבודה על 70.4% לעומת 62.5% בקרב מי שעלו בשנת 1996 ואילך (לוח 24).

לוח 24: עולים וכלל היהודים ואחרים המועסקים ומשתמשים במחשב/אינטרנט למטרות עבודה, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

כלל היהודים ואחרים (2022)	עולים			
	2022	2010	2003	
76.1	66.2	54.1	32.5	סך הכול
				מין
77.2	69.5	50.3	31.7	גברים
74.9	63.2	57.7	33.3	נשים
				גיל
73.4	72.1	64.3	36.0	34–25
81.9	78.7	59.0	36.5	44–35
80.0	67.3	54.4	32.4	54–45
74.7	52.8	35.5	17.0	64–55
60.6	36.0	14.4	17.2	+65
				שנת עלייה
...	70.4	59.2	40.4	1995–1990
...	62.5	45.9	17.4	1996 ואילך

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות (2003 ו-2010 – שימוש במחשב; 2022 – שימוש באינטרנט)

שירות צבאי/לאומי

נתונים על השירות הצבאי של העולים מלמדים כי גברים שהגיעו ארצה בגיל +30 ונשים שהגיעו ארצה בגיל +18 לא התגייסו על פי רוב לשירות סדיר. עם זאת בשנת 2022 שירתו בצה"ל 78.0% מן העולים ו-62.9% מן העולות בגילי 20–34. שיעור זה היה גבוה משיעורם של מי ששירתו בצה"ל מקרב כלל היהודים ואחרים באותם גילים (74.1% ו-58.9%, בהתאמה). נוסף לכך 3.5% מן העולות בגילי 20–34 שירתו לאומי (לעומת 16.6% מכלל יהודיות ואחרות באותו גיל) (לוח 25).

לוח 25: עולים וכלל היהודים ואחרים בני 20–34 ששירתו בצה"ל או בשירות לאומי, לפי מין (באחוזים)

כלל היהודים ואחרים (2022)	עולים		
	2022	2005	
			צה"ל
74.1	78.0	71.9	גברים
58.9	62.9	28.5	נשים
			שירות לאומי
16.6	3.5	2.3	נשים

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

69.0% מעולי ברית המועצות לשעבר בני 20+ סברו בשנת 2022 כי השירות הצבאי משפיע או משפיע מאוד על אפשרויות התעסוקה בישראל, זאת לעומת 67.7% מקרב כלל יהודים ואחרים שציינו כך. יצוין כי אחוז זה גבוה יותר בקרב עולים בני 65+ מבקרב שאר קבוצות הגיל ובקרב מי שהגיעו ארצה משנת 1996 ואילך מבקרב מי שהגיעו קודם לכן (**לוח 26**).

לוח 26: עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי הערכת השפעת השירות בצה"ל על אפשרויות התעסוקה בישראל, מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

עולים	כלל היהודים ואחרים		סך הכול
	2022	(2022)	
2005	100.0	100.0	100.0
			משפיע מאוד
			משפיע
			לא כל כך משפיע
			בכלל לא משפיע
			סבורים ששירות בצה"ל משפיע על התעסוקה
			מין
			שני המינים
			גברים
			נשים
			גיל
			34–20
			44–35
			54–45
			64–55
			+65
			שנת עלייה
			1995–1990
			1996 ואילך

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

5.4 רמת השכלה

התעודה הגבוהה ביותר

מנתוני מפקד האוכלוסין הסובייטי משנת 1989 עולה כי 42.5% מיהודי ברית המועצות לשעבר בני 18+ היו בעלי השכלה גבוהה. עם זאת בקרב עולי ברית המועצות לשעבר באותו גיל (לפי מפקד האוכלוסין הישראלי בשנת 1995) 35.6% היו בעלי השכלה גבוהה (לוח 27).

ממצאים אלו מצביעים על רמת השכלה נמוכה יותר של העולים מזו של יהודים שנשארו בארץ מוצאם או היגרו לארצות אחרות, והם קשורים לשיעור העלייה הנמוך של יהודים מן המרכזים המדעיים (בייחוד ממוסקבה ומפטרבורג) לעומת שיעור העלייה הגבוה יותר מן האזורים המפותחים פחות (כגון קווקז ומרכז אסיה). עוד ייתכן שהממצאים קשורים לחשש של בעלי השכלה גבוהה מהעדר אפשרויות לתעסוקה מקצועית בישראל. אפשר גם שבני המשפחות הלא יהודים שעלו ארצה היו משכילים פחות. יצוין כי כ-70% מקרב המהגרים היהודים מברית המועצות לשעבר לארצות הברית ולגרמניה היו בעלי השכלה אקדמית (כלומר שיעור גבוה יותר משיעור היהודים בעלי ההשכלה האקדמית שנשארו בארץ מוצאם) (לוח 27).

משנת 1995 ועד שנת 2022 עלה אחוז העולים בעלי השכלה גבוהה מ-35.6% ל-49.7% (לעומת 37.6% בקרב כלל היהודים ואחרים). עם זאת הגידול חל בעיקר בקרב בעלי תואר ראשון – מ-10.7% ל-24.5%, בהתאמה. באשר לבעלי תואר שני ושלישי נמצא כי בין שנת 1995 לשנת 2010 חלה ירידה בשיעורם בקרב העולים, ואילו בין שנת 2010 לשנת 2022 עלה שיעורם בקרב העולים. מנגד שיעור חסרי תעודת בגרות בקרב העולים ירד בין שנת 1995 לשנת 2022 מ-25.6% ל-12.1% (בקרב כלל היהודים ואחרים עמד השיעור בשנת 2022 על 24.3%) (לוח 27).

לוח 27: יהודים בברית המועצות לשעבר, עולים, כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית ובגרמניה, בני 18+, לפי רמת השכלה (באחוזים)

יהודים בברית המועצות לשעבר (1989)^	עולים^^	כלל יהודים			מהגרים יהודים^^^		סך הכול
		2022	2010	2001	2022	2010	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
16.3	17.0	7.6	5.0	6.9	10.6	17.0	פחות מתיכונית
...	8.6	16.7	7.1	8.4	6.1	8.6	תיכונית ללא בגרות
17.0	17.6	25.2	20.2	23.4	21.2	17.6	תעודת בגרות
24.2	21.2	12.9	18.0	23.4	23.9	21.2	על-תיכונית###
40.0 {	10.7	22.2	24.5	17.8	15.0	10.7	תואר אקדמי ראשון
2.5	22.5	13.9	23.2	18.7	21.6	22.5	תואר אקדמי שני
2.5	2.4	1.5	2.0	1.4	1.6	2.4	תואר אקדמי שלישי

^ מקור: מפקד האוכלוסין הסובייטי, 1989; במפקד זה אין התפלגות של בעלי השכלה גבוהה לפי תארים, לכן אחוז בעלי התואר הראשון והתואר השני מוצג יחד, ואילו אחוז בעלי התואר השלישי חושב על סמך נתונים על מספר היהודים בעלי התארים "קנדיט למדעים" ו"דוקטור למדעים" (המקבילים לתואר שלישי בישראל), על פי סקר עובדי המדע והמחקר בברית המועצות לשעבר שנערך בסוף שנת 1987
 ^^ מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1995 – מפקד האוכלוסין הישראלי; 2001–2022 – סקר כוח אדם, שנים שונות.
 ^^ מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, 2022
 ^^^ הנתונים המעודכנים ביותר

מקור: סקר מכון PEW, 2013; מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית בני 18+
 ## מקור: סקר העיתון "פרטנר", 2005/6; רק השכלה שנרכשה בברית המועצות לשעבר. מלבד זאת 6.2% מן המהגרים היהודים סיימו אוניברסיטאות בגרמניה
 ### תעודת סיום של טכניקום, בית ספר לחינוך או לסייעוד, סמינר או מכללה לא-אקדמית

בעלי השכלה גבוהה, לפי מאפיינים שונים

בשנת 2022 היה אחוז העולות בעלות השכלה גבוהה גבוה משיעור העולים בעלי השכלה גבוהה, והשיעור הגבוה ביותר של בעלי השכלה גבוהה היה של עולים בני 65+. עוד יש לציין שבכל הגילים היה שיעור בעלי השכלה הגבוהה בקרב העולים נמוך משיעורם בקרב מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית (ראו למשל, שנת 2015 בנוגע לעולים ושנת 2013 בנוגע למהגרים יהודים בארצות הברית) (לוח 28).

לוח 28: בעלי השכלה גבוהה בקרב יהודים מברית המועצות לשעבר, בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית, לפי מין וגיל (באחוזים)

מהגרים יהודים בארצות הברית ^^^(2013)	כלל היהודים ואחרים ^^^(2022)	עולים^^					יהודי ברית המועצות ^(1989)	סך הכול מין
		2022	2015	2010	2001	1995		
70.5	37.6	49.7	44.8	37.9	38.2	35.6	42.5	גברים
68.2	33.6	45.8	41.1	35.3	36.4	35.4	47.0	נשים
72.2	41.3	52.7	47.5	40.0	39.7	35.8	38.7	גיל
33.3	2.8	2.1	3.7	3.1	5.2	6.5	13.2	24–18
55.0	40.6	45.2	40.2	32.3	29.3	37.7	49.5	34–25
80.8	52.0	49.9	41.3	35.4	47.0	46.2	54.6	44–35
68.7	47.8	46.2	46.9	47.1	50.4	47.5	52.2	54–45
68.8	40.0	54.5	54.1	48.7	52.9	41.8	44.0	64–55
76.0	35.0	58.0	53.9	47.2	41.6	29.7	31.5	+65

^ בעלי תואר אקדמי ראשון, שני או שלישי

^^ מקור: מפקד האוכלוסין של ברית המועצות, 1989

^^^ מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1995 – מפקד האוכלוסין הישראלי; 2001–2022 – סקר כוח אדם, שנים שונות

^^^^ מקור: סקר מכון PEW, 2013; מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית בני 18+, הנתונים המעודכנים ביותר

יש לציין שבקרב עולי 1990–1991 היה בשנת 2021 אחוז בעלי השכלה גבוהה גבוה יותר מבקרב מי שעלו מאוחר יותר (לוח 29).

לוח 29: בעלי השכלה גבוהה בקרב עולים בני 18+, לפי שנת עלייה (באחוזים)

2021	2015	2010	2001	1995	
57.5	54.4	43.9	43.1	39.2	1991–1990
47.3	38.1	33.4	35.6	30.7	1995–1992
45.3	37.2	36.7	33.7	...	1999–1996
45.9	40.7	33.8	38.0	...	+2000

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1995 – מפקד האוכלוסין הישראלי; 2001–2021 – סקר כוח אדם, שנים שונות

^ בעלי תואר אקדמי ראשון, שני או שלישי

בשנת 2022 היה אחוז בעלי השכלה גבוהה מבין יוצאי הרפובליקות האירופיות גבוה יותר מבקרב יוצאי הרפובליקות האסייתיות. באותה שנה היה אחוז בעלי השכלה גבוהה בקרב יהודים מבקרב אחרים (לוח 30).

לוח 30: בעלי השכלה גבוהה בקרב עולים בני 18+, לפי רפובליקות מוצא וקבוצה דתית-לאומית (באחוזים)

2022	2015	2010	2001	1995	
רפובליקות מוצא					
50.5	46.6	39.4	39.2	36.2	רפובליקות אירופיות ^{^^}
43.6	32.0	28.3	30.5	31.5	רפובליקות אסייתיות ^{^^^}
קבוצה דתית-לאומית					
51.4	46.4	39.0	39.4	35.9	יהודים
42.5	33.0	31.0	31.1	33.2	אחרים

מקור עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1995 – מפקד האוכלוסין הישראלי; 2001–2022 – סקר כוח אדם, שנים שונות

[^] בעלי תואר אקדמי ראשון, שני או שלישי

^{^^} הפדרציה הרוסית, אוקראינה, בלארוס, מולדובה, ליטא, לטביה ואסטוניה

^{^^^} גאורגיה, ארמניה, אזרבייג'ן, קזחסטן, אוזבקיסטן, קירגיזסטן, טג'יקיסטן, טורקמניסטן

בשנים 2007–2022 היה הרכב המקצועות שלמדו העולים שרכשו את השכלתם האקדמית בארץ שונה מהרכב המקצועות שלמדו מי שסיימו לימודים בחו"ל. לדוגמה, 37.5% מן העולים שסיימו לימודים אקדמיים בארץ המוצא למדו הנדסה ואדריכלות, ואילו בקרב העולים שלמדו בארץ עמד אחוז לומדי הנדסה ואדריכלות על 25.4%. גם אחוז בוגרי הפקולטות לרפואה ולחינוך ירד. עם זאת עלה אחוז בוגרי מדעי החברה, עסקים ומדעי הניהול, מתמטיקה ומחשבים ומקצועות פרה-רפואיים. יש לציין שגם בקרב העולים שרכשו את השכלתם בישראל היה הרכב המקצועות שונה מזה בקרב כלל אקדמאים יהודים ואחרים: רבים מקרב העולים למדו הנדסה ואדריכלות, מתמטיקה ומחשבים, מדעי הטבע ומקצועות פרה-רפואיים, ופחות למדו מדעי הרוח, חינוך ומשפטים (לוח 31).

לוח 31: בעלי השכלה גבוהה[^] בני 20+, בקרב עולים (לפי ארץ הלימוד) ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי תחום הלימודים בשנים 2007-2022 (בממוצע, באחוזים)

תחום	עולים		
	רכשו את השכלתם בארץ המוצא/בחו"ל	רכשו את השכלתם בישראל	כלל היהודים ואחרים
סך הכול	100.0	100.0	100.0
הנדסה ואדריכלות	37.5	25.4	18.3
מתמטיקה ומחשבים	4.2	8.0	4.9
מדעי הטבע והמדויקים	8.8	8.0	6.3
חינוך	11.7	7.5	13.8
מדעי הרוח (כולל שפות ואומנות)	8.9	5.7	10.3
מדעי החברה	11.7	16.9	18.8
משפטים	1.9	2.6	6.0
עסקים ומדעי הניהול	4.4	14.0	14.2
רפואה	8.6	3.6	3.5
מקצועות פרה-רפואיים	1.4	7.8	3.4
מקצועות אחרים	0.9	0.5	0.5

מקור: עיבוד של מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות ^ בעלי תואר אקדמי ראשון, שני או שלישי

5.5 ילדי העולים בבתי הספר¹⁶

מספר העולים ובני העולים בבתי הספר

בעשור האחרון מספרם הכללי של ילדי העולים מברית המועצות לשעבר בבתי הספר בישראל נשאר יציב למדי. בשנת הלימודים 2018/19 הסתכם מספרם ב-161,400, כלומר 11.9% מכלל התלמידים בחינוך העברי. בתקופה זו מספר ילידי ברית המועצות לשעבר (הדור הראשון) הלך וקטן, ואילו מספר ילדי העולים מברית המועצות לשעבר שנולדו בישראל הלך וגדל (לוח 32).

מקרב תלמידי בתי הספר שהם ילידי ברית המועצות לשעבר בשנת 2018/19, 2% הם יהודי קווקז ו-6% יהודי בוכרה (לפי קובץ תלמידים של משרד החינוך).

¹⁶ כל הנתונים בפרק זה מעודכנים לשנת 2018/19.

לוח 32: עולים ובני עולים מקרב תלמידים בחינוך העברי בישראל, לפי שנה (באלפים ובאחוזים)

שנת לימודים	עולים ובני עולים [^]		עולים		בני עולים	
	באלפים	אחוז מכלל התלמידים בחינוך העברי	באלפים	אחוז מכלל התלמידים בחינוך העברי	באלפים	אחוז מכלל התלמידים בחינוך העברי
1995/6	96.8	10.3	96.7	10.3	0.1	0.0
1996/7	104.9	10.8	102.8	10.8	2.1	0.2
1997/8	112.5	11.4	106.9	11.4	5.7	0.6
1998/9	119.7	11.9	110.0	11.9	9.7	1.0
1999/2000	127.4	12.4	114.8	12.4	12.6	1.2
2000/1	132.2	12.8	114.7	12.8	17.5	1.7
2001/2	135.1	13.0	111.3	13.0	23.7	2.3
2002/3	133.4	12.8	102.9	12.8	30.4	2.9
2003/4	130.7	12.5	93.1	12.5	37.5	3.6
2004/5	128.0	12.2	82.8	12.2	45.2	4.3
2005/6	126.2	12.0	72.8	12.0	53.4	5.1
2006/7	124.5	11.7	62.3	11.7	62.2	5.8
2007/8	123.4	11.6	52.3	11.6	71.1	6.7
2008/9	123.7	11.5	44.2	11.5	79.5	7.4
2009/10	125.6	11.4	37.8	11.4	87.8	7.9
2010/11	127.5	11.3	32.4	11.3	95.0	8.4
2011/12	130.7	11.4	28.0	11.4	102.7	9.0
2012/13	133.5	11.4	24.4	11.4	109.0	9.3
2013/14	136.3	11.4	21.6	11.4	114.7	9.6
2014/15	140.6	11.5	20.1	11.5	120.6	9.9
2015/16	144.9	11.5	19.2	11.5	125.7	10.0
2016/17	149.9	11.7	18.6	11.7	131.3	10.2
2017/18	155.2	11.7	18.9	11.7	136.3	10.3
2018/19	161.4	11.9	19.8	11.9	141.6	10.5

מקור: קובצי תלמידים של משרד החינוך; בתי הספר היסודיים, חטיבות הביניים והתיכונים מכל הסוגים, שנים שונות ^ ילידי ברית המועצות לשעבר וגם ילידים שלפחות אחד מהוריהם הוא עולה מברית המועצות לשעבר משנת 1990 ואילך

זרם החינוך

בשנת הלימודים 2018/19 למדו 84.6% מן התלמידים העולים ובני העולים מברית המועצות לשעבר בבתי ספר ממלכתיים. רק 7.8% מן העולים ובני העולים למדו בבתי ספר ממלכתיים-דתיים, ו-7.6% בבתי ספר חרדיים. הנתון האחרון קשור כנראה לתנאים טובים יותר הניתנים בבתי ספר אלו (שעות פעילות, הסעות, ארוחות חמות וכד') (לוח 33).

לוח 33: עולים, בני עולים וכלל תלמידי החינוך העברי בישראל, לפי זרם החינוך (באחוזים)

2018/19	2009/10	2002/3	1997/8	
100.0	100.0	100.0	...	עולים ובני עולים – סך הכול ^{^^}
84.6	84.2	86.5	...	ממלכתיים
7.8	8.0	7.8	...	ממלכתיים-דתיים
7.6	7.8	5.7	...	עצמאיים (חרדיים)
100.0	100.0	100.0	100.0	עולים – סך הכול
91.6	91.2	88.1	87.3	ממלכתיים
5.6	6.0	7.5	9.0	ממלכתיים-דתיים
2.8	2.8	4.4	3.7	עצמאיים (חרדיים)
100.0	100.0	100.0	...	בני עולים – סך הכול
83.6	81.2	79.8	...	ממלכתי
8.1	8.9	9.3	...	ממלכתי-דתי
8.3	9.9	10.9	...	עצמאי (חרדיים)
100.0	100.0	100.0	100.0	כלל התלמידים בחינוך העברי
57.2	59.5	64.4	68.2	ממלכתי
18.3	18.5	18.3	18.9	ממלכתי-דתי
24.5	22.0	17.3	12.9	עצמאי (חרדיים)

מקור: חישוב של מכון ברוקדייל לקובצי התלמידים של משרד החינוך, שנים שונות

לפי נתוני משרד החינוך, בשנת 2018/19 30.8% מכלל ילדי העולים בבתי הספר אינם מוגדרים יהודים על פי ההלכה. מן הנתונים עולה שבקרב התלמידים ילידי ברית המועצות לשעבר שיעור הלא-יהודים גדל מ-26.4% בשנת הלימודים 1995/6 ל-67.9% בשנת הלימודים 2018/19. לעומת זאת בקרב התלמידים בני העולים שנולדו בישראל, עמד שיעור הלא-יהודים בשנת 2018/19 על 25.6%.

מסלול הלימודים

51.5% מתלמידי החטיבה העליונה מקרב העולים ובני העולים למדו בשנת הלימודים 2018/19 במסלול טכנולוגי/מקצועי/חקלאי, זאת לעומת 37.9% בלבד מכלל התלמידים בחינוך העברי. בקרב הבנים העולים היה שיעור הלומדים במסלולים אלו גבוה מבקרב הבנות העולות (לוח 34).

לוח 34: לומדים במסלול טכנולוגי/מקצועי/חקלאי בחטיבות העליונות בקרב עולים ובני עולים ובקרב כלל התלמידים בחינוך העברי בישראל, לפי מין (באחוזים)

2018/19	2009/10	2002/3	1995/6	1992/3	
כלל העולים ובני העולים					
51.5	52.6	54.2	52.1	51.2	שני המינים
56.0	58.8	63.0	59.9	61.2	בנים
46.8	46.2	45.5	44.4	41.7	בנות
עולים					
53.5	55.6	54.2	52.1	51.2	שני המינים
59.4	62.6	63.0	59.9	61.2	בנים
47.3	48.2	45.5	44.4	41.7	בנות
בני עולים					
51.1	47.9	שני המינים
55.3	52.6	בנים
46.7	43.1	בנות
כלל התלמידים בחינוך העברי					
37.9	32.6	36.8	36.9	41.9	שני המינים
35.9	34.4	42.8	42.3	47.5	בנים
39.9	30.8	30.9	31.5	36.6	בנות

מקור: חישוב של מכון ברוקדייל לקובצי התלמידים של משרד החינוך, שנים שונות

נשירה – השיעור המצטבר

האחוז המצטבר של נשירה מכיתות ט'-י"ב (אחוז תלמידי כיתות ט' שלא הגיעו בתוך שלוש שנים לכיתה י"ב) בקרב העולים ירד מ-21.9% בשנים 1994–1997 ל-12.6% בשנים 2016–2019. בקרב ילדי העולים עמד אחוז הנושרים המצטבר בשנים 2016–2019 על 6.3%, אחוז מעט נמוך מזה שנמצא בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי (7.4%) (לוח 35).

לוח 35: שיעור הנושרים המצטבר^א בכיתות ט'-י"ב בקרב עולים ובני עולים ובקרב כלל התלמידים בחינוך העברי בישראל, לפי מין (באחוזים)

עולים			בני עולים			כלל התלמידים בחינוך העברי			
שני המינים	בנים	בנות	שני המינים	בנים	בנות	שני המינים	בנים	בנות	
21.9	28.1	15.9	11.3	15.1	7.3	1997–1994
22.5	27.6	17.2	11.8	15.6	7.8	1998–1995
21.3	27.2	15.4	11.3	15.1	7.3	1999–1996
20.9	26.1	15.6	11.8	15.7	7.6	2000–1997
19.6	25.3	13.6	11.5	15.4	7.4	2001–1998
17.9	22.7	13.0	10.7	14.2	7.0	2002–1999
17.3	22.1	12.6	10.6	14.2	6.7	2003–2000
17.9	22.2	13.4	10.5	14.1	6.7	2004–2001
18.6	23.1	13.8	10.8	14.6	6.9	2005–2002
17.6	22.2	13.0	10.8	14.6	6.6	2006–2003
16.6	20.8	12.3	10.5	14.7	6.0	2007–2004
17.8	21.8	13.7	9.4	14.1	4.3	11.2	16.0	6.0	2008–2005
17.6	22.3	12.9	9.2	13.7	4.9	11.1	16.3	5.6	2009–2006
18.2	22.4	14.1	10.5	14.2	6.8	10.4	15.0	5.6	2010–2007
16.4	20.9	11.6	10.5	15.4	5.2	9.8	14.2	5.3	2011–2008
17.0	20.1	13.7	10.4	14.1	6.7	9.8	14.1	5.4	2012–2009
16.9	20.8	13.1	9.1	12.0	6.1	9.6	13.9	5.2	2013–2010
16.9	18.6	15.2	9.0	12.2	5.6	8.8	12.7	4.6	2014–2011
15.7	17.1	14.3	8.4	11.3	5.5	8.4	12.6	4.2	2015–2012
15.5	17.6	13.3	8.2	10.7	5.6	8.5	12.6	4.1	2016–2013
15.9	17.4	14.3	7.3	9.7	4.7	8.5	13.0	3.8	2017–2014
15.9	17.2	14.4	6.1	8.1	4.1	7.3	10.9	3.4	2018–2015
12.6	12.7	12.5	6.3	7.9	4.7	7.4	11.3	3.4	2019–2016

מקור: חישוב של מכון ברוקדייל לקובצי התלמידים של משרד החינוך, שנים שונות

^א האחוז הכללי של תלמידי כיתה ט' שבתוך 3 שנים לא הגיעו לכיתה י"ב (לא כולל תלמידים שנשארו כיתה)

זכאות לתעודת בגרות

אחוז הזכאים לתעודת בגרות בקרב העולים ירד בשנים 2001/2–2008/9 (מ-64.8% ל-55.0%), אך משנת הלימודים 2009/10 חלה עלייה באחוז הזכאים לבגרות, וב-2018/19 הוא הגיע ל-73.7%. בשנה זו נמצא גם כי שיעור הזכאים לבגרות בקרב תלמידי י"ב ילידי ברית המועצות לשעבר דומה לשיעור הזכאים בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי בבתי הספר המגישים תלמידים לבגרות (73.0%), עם זאת שיעור הזכאות בקרב הבנים העולים היה נמוך משיעור הזכאות בקרב כלל הבנים בחינוך העברי (68.1% לעומת 73.7%, בהתאמה), ואילו שיעור הזכאות בקרב הבנות העולות היה גבוה משיעור הזכאות בקרב כלל הבנות בחינוך העברי (79.3% לעומת 72.5%, בהתאמה). בקרב בני העולים היה שיעור הזכאות לתעודת בגרות בשנת 2018/19 גבוה יותר – 78.2% (74.8% בקרב הבנים ו-81.9% בקרב הבנות) (לוח 36).

לוח 36: זכאים לבגרות בקרב עולים ובני עולים וכלל תלמידי י"ב בחינוך העברי בישראל, לפי שנה ומין (באחוזים) ^

כלל התלמידים בחינוך העברי			בני עולים ^{^^}			עולים			
בנות	בנים	סך הכול	בנות	בנים	סך הכול	בנות	בנים	סך הכול	
51.5	47.2	49.5	57.7	53.5	55.7	1992/3
52.7	47.9	50.5	61.7	57.0	59.5	1993/4
58.4	53.4	56.1	66.7	63.5	65.2	1994/5
57.7	53.3	55.6	64.6	61.8	63.3	1995/6
58.2	51.6	55.1	62.4	55.3	59.1	1996/7
59.2	53.6	56.6	60.2	55.8	58.1	1997/8
61.2	54.3	57.9	63.1	55.2	59.5	1998/9
60.4	52.9	56.9	62.7	53.3	58.4	1999/2000
66.3	57.4	62.0	67.4	56.1	62.2	2000/1
67.7	57.4	62.8	70.5	58.2	64.8	2001/2
68.3	58.1	63.4	68.9	56.6	63.2	2002/3
67.6	56.8	62.4	68.5	53.3	61.3	2003/4
64.7	53.7	59.3	63.4	48.3	55.9	2004/5
65.3	55.5	60.6	65.3	51.9	59.0	2005/6
64.3	55.6	60.2	63.5	51.9	57.9	2006/7
64.2	55.4	60.0	71.2	64.4	68.0	62.4	50.7	56.9	2007/8
65.2	56.9	61.3	72.9	59.8	66.9	59.0	50.4	55.0	2008/9
65.2	58.1	61.8	68.9	60.3	64.8	61.7	50.4	56.3	2009/10
65.4	60.0	62.9	73.9	65.0	69.6	64.2	52.1	58.3	2010/11

כלל התלמידים בחינוך העברי			בני עולים ^{^^}			עולים			
בנות	בנים	סך הכול	בנות	בנים	סך הכול	בנות	בנים	סך הכול	
67.1	63.1	65.2	73.9	65.9	70.1	65.1	56.3	60.8	2011/12
68.4	65.9	67.2	75.9	70.3	73.1	68.7	58.0	63.7	2012/13
69.2	66.2	67.8	77.5	68.6	73.1	68.5	58.6	63.6	2013/14
70.8	67.5	69.2	78.7	69.8	74.3	72.6	60.9	66.8	2014/15
69.8	68.7	69.3	78.0	70.2	74.2	73.4	61.1	67.3	2015/16
71.4	70.1	70.8	79.7	70.8	75.3	76.9	61.5	69.3	2016/17
72.0	73.5	72.7	80.2	74.0	77.1	78.3	66.7	72.4	2017/18
72.5	73.7	73.0	81.9	74.8	78.2	79.3	68.1	73.7	2018/19

מקור: חישוב של מכון ברוקדייל לקובצי תלמידים ובגרויות של משרד החינוך, שנים שונות

[^] רק בבתי הספר המגישים לבגרות

^{^^} עד שנת 2008 לא היו מספיק תלמידי י"ב

לצורך בדיקת הגורמים המשפיעים על זכאות לבגרות של התלמידים העולים ובני העולים בכיתות י"ב נעשה ניתוח רב-משתני מסוג רגרסיה לוגיסטית (**לוח 37**). הניתוח מראה שלבנות העולות יש סיכוי גדול יותר לקבל תעודת בגרות מאשר לבנים העולים. נוסף על משתנה המגדר נמצא קשר חיובי מובהק בין הצלחת העולים בבחינות הבגרות ובין משתנים נוספים: השכלה גבוהה יותר של ההורים, לימודים במסלול עיוני (לעומת מקצועי), ארץ לידה (לטובת דור שני ארץ), שנת עלייה מוקדמת (לעומת מאוחרת) ולימודים בבתי ספר מלכתיים (לעומת ממלכתיים-דתיים).

משתנים שהקשר שלהם להצלחה בבחינות הבגרות נמצא אף הוא מובהק, אם כי בעוצמה פחותה, הם: זהות דתית-לאומית (לתלמידים שהוגדרו יהודים יש יותר סיכוי להצליח בבחינות הבגרות מאשר ל"אחרים"), מספר ילדים במשפחה (ילידים ממשפחות שבהן שני ילדים יש יותר סיכוי להצליח בבחינות הבגרות הן לעומת משפחות שבהן ילד אחד הן לעומת משפחות שמספר הילדים בהן גדול יותר). יצוין כי הישגים גבוהים יותר (בפיקוח על משתנים אחרים) נמצאו אצל עולים מאזור הדרום יותר מאצל עולים מן המרכז ומן הצפון. הרגרסיה הלוגיסטית אף העידה על הישגים נמוכים יותר בקרב יוצאי רפובליקות אסיאתיות מבקרב יוצאי הרפובליקות האירופיות (**לוח 37**).

לוח 37: קשר בין הצלחה בבחינות הבגרות ובין מאפיינים נבחרים של תלמידי י"ב – עולים ובני עולים (תוצאות הרגרסיה הלוגיסטית)

Odds Ratio	B	מין (ביחס לבנים)
1.53	**0.43	בנות
		מספר ילדים במשכחה (ביחס לאחד)
1.07	**0.06	שניים
0.99	-0.01	שלושה
0.78	**0.25	ארבעה ויותר
		ארץ לידה/ותק בארץ (ביחס לעולים עד 4 שנים)
0.91	**0.09	9–5 שנים
1.24	**0.22	14–10 שנים
1.36	**0.31	15 שנים ויותר
2.38	**0.87	ילדי עולים שנולדו בארץ
		השכלת האם (ביחס לעד 11 שנות לימוד)
1.48	**0.39	14–12 שנות לימוד
3.02	**1.11	15 שנות לימוד ויותר
		זהות דתית לאומית (ביחס ל"אחרים")
1.14	**0.13	יהודים
		רכובליקות מוצא (ביחס לאירופאיות): [^]
0.81	**0.22	אסיאתיות ^{^^}
		זרם בית הספר (ביחס לממלכתי)
0.81	**0.21	ממלכתי-דתי
		מסלול (ביחס לטכנולוגי/מקצועי/חקלאי)
1.59	**0.47	עיוני
		מחוז גאוגרפי של בית הספר (ביחס לתל אביב והמרכז)
0.93	**0.08	ירושלים ויו"ש
0.92	**0.08	חיפה וצפון
1.14	**0.13	דרום
	13.1	שונות מוסברת (Nagelkerke R2), %

* $p < .05$ ** $p < .01$

מקור: חישוב של מכון ברוקדייל לנתוני משרד החינוך לשנות הלימודים 1992/3 – 2018/19
[^] ברית המועצות (ללא פירוט), רוסיה (פרט לאוטונומיות של קווקז), אוקראינה, בלרוס, מולדובה, ליטא, לטביה ואסטוניה
^{^^} אוטונומיות קווקזיות של רוסיה, גאורגיה, ארמניה, אזרבייג'ן, קזחסטן, אוזבקיסטן, טג'יקיסטן, קירגיזסטן וטורקמניסטן

5.6 סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה ועל-תיכונית

מאפיינים דמוגרפיים של הסטודנטים

לפי סקרי כוח אדם של הלמ"ס, בשני עשורים (1991–2010) עלה כמעט פי 8 מספר הסטודנטים ילידי ברית המועצות לשעבר במוסדות להשכלה גבוהה ועל-תיכונית בישראל¹⁷ – מכ-5,700 עד כ-43,900, אולם בשנת 2015 מספרם ירד במקצת, ובשנת 2022 הצטמצם ל-26,700. אחוז הסטודנטים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה (אוניברסיטאות ומכללות אקדמיות לעומת מוסדות על-תיכוניים לא אקדמיים) בקרב הסטודנטים ילידי ברית המועצות לשעבר עלה בתקופה זו מ-70.5% ל-79.8%, אחוז נמוך במקצת מאחוז הסטודנטים בקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים בארץ (82.8%). אחוז הנשים מקרב הסטודנטים העולים בשנת 2022 היה 58.3%, בדומה לאחוז הנשים בקרב כלל היהודים ואחרים (לוח 38).

בשנת 1991 69.6% מן הסטודנטים העולים היו בני 24 לכל היותר; בשנת 2022 ירד אחוז זה ל-16.2% בלבד. מנגד אחוז הסטודנטים העולים בני 35+ עלה מ-16.9% ל-38.8% באותן שנים, זאת לעומת 21.3% מקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים בשנת 2022 (לוח 38). ייתכן שאחוז גבוה יותר מקרב הסטודנטים העולים מבקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים מתחילים ללמוד לאחר שצברו ניסיון תעסוקתי בארץ. כמו כן עלייה בגיל של סטודנטים עולים בשנים האחרונות קשורה לעלייה באחוז הלומדים לתארים מתקדמים מקרבם (על כך ראו בהמשך).

אחוז הנשואים בקרב הסטודנטים העולים עלה משנת 1991 ועד 2022: בקרב הגברים חלה עלייה מ-18.8% ל-41.0%, ובקרב הנשים מ-36.9% ל-42.1% (בקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים בשנת 2022 היה אחוז הנשואים 29.6% בקרב הגברים ו-31.9% בקרב הנשים) (לוח 38).

אחוז הסטודנטים העולים שעבדו בזמן הלימודים עלה מ-11.9% בשנת 1991 ל-73.5% בשנת 2022 – אחוז גבוה יותר מזה של כלל סטודנטים יהודים ואחרים בארץ (68.1%) (לוח 38). ממצא זה עולה בקנה אחד עם הירידה באחוז הסטודנטים העולים שקיבלו תמיכה ממינהל הסטודנטים (ראו בהמשך).

שיעור הסטודנטים מקרב העולים בני 18–34 עלה בשנים 1991–2010 מ-7.1% ל-19.2%, אך בשנת 2022 ירד שיעורם ל-13.5% – שיעור נמוך משל כלל הסטודנטים היהודים ואחרים באותם גילים (16.9%) (לוח 38).

בשנת 2022 היה אחוז הסטודנטים מקרב עולים בני 18–34 גבוה בקרב הנשים מבקרב הגברים (14.1% לעומת 12.9%, בהתאמה), גבוה בקרב בני 25–29 (21.2%) מבקרב בני 18–24 (19.9%) ובני 30–34 (8.4%), וגבוה בקרב עולים יהודים מבקרב עולים אחרים (14.2% לעומת 11.9%, בהתאמה). עם זאת שלא כמו בשנים קודמות, בשנת 2022 היה אחוז הסטודנטים בקרב יוצאי הרפובליקות האסייתיות גבוה מבקרב יוצאי הרפובליקות האירופיות (15.8% לעומת 13.3%, בהתאמה) (לוח 38).

¹⁷ כלל הסטודנטים העולים מ-1990 ואילך, לא רק סטודנטים בטיפול מינהל הסטודנטים.

לוח 38: סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה ועל-תיכונית בישראל – עולים וכלל הסטודנטים היהודים ואחרים, לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים (באלפים ובאחוזים)

כלל הסטודנטים היהודים ואחרים (2022)	סטודנטים עולים							
	2022	2015	2010	2005	2000	1995	1991	
336.1	26.7	41.6	43.9	35.9	30.8	12.0	5.7	סך הכול סטודנטים, באלפים
								מהם:
278.2	21.3	32.7	34.6	26.5	22.7	8.2	4.0	במוסדות השכלה גבוהה
57.9	5.4	8.9	9.3	9.4	8.2	3.8	1.7	במוסדות השכלה על-תיכונית
82.8	79.8	78.6	78.8	73.8	73.5	68.6	70.5	אחוז סטודנטים להשכלה גבוהה
58.5	58.3	56.6	52.7	58.5	55.2	48.7	60.1	אחוז הנשים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	הרכב לפי גיל – סך הכול
36.7	16.2	16.7	33.1	51.6	55.6	65.5	69.6	עד 24
31.6	23.0	40.1	45.0	31.7	28.0	15.1	9.1	25–29
10.4	22.0	21.5	13.5	9.8	7.4	9.0	4.4	30–34
21.3	38.8	21.7	8.4	6.9	9.0	10.4	16.9	+35
								אחוז הנשואים
29.6	41.0	30.9	22.9	21.3	28.4	21.1	18.8	גברים
31.9	42.1	46.3	32.1	33.4	40.2	38.0	36.9	נשים
68.1	73.5	77.3	66.9	60.7	58.5	49.7	11.9	אחוז הסטודנטים העובדים
								אחוז הסטודנטים בקרב בני 18–34
16.9	13.5	18.6	19.2	15.0	13.5	8.2	7.1	סך הכול
14.6	12.9	17.6	19.5	12.8	12.2	8.4	6.1	גברים
19.2	14.1	19.6	19.0	17.1	14.7	8.1	8.0	נשים
								גיל
18.2	19.9	18.0	19.6	20.4	18.9	14.4	18.3	18–24
24.6	21.2	26.3	28.5	16.7	12.8	5.1	2.6	25–29
7.6	8.4	12.3	9.0	5.4	4.6	2.7	1.0	30–34
								קבוצה דתית-לאומית
...	14.2	18.8	20.3	16.2	15.1	8.5	...	יהודים
...	11.9	17.5	13.4	8.9	6.5	6.6	...	אחרים
								רפובליקת מוצא
...	13.3	19.0	19.6	15.5	14.3	9.3	...	רפובליקת אירופיות [^]
...	15.8	16.3	17.0	12.2	10.0	4.7	...	רפובליקות אסייתיות ^{^^}

מקור: עיבוד של מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות
[^] הפדרציה הרוסית, אוקראינה, בלארוס, מולדובה, ליטא, לטביה ואסטוניה
^{^^} גאורגיה, ארמניה, אזרבייג'ן, קזחסטן, אוזבקיסטן, קירגיזסטן, טג'יקיסטן, טורקמניסטן

בשנת 2001 היו 60.5% מקרב הסטודנטים העולים במוסדות להשכלה גבוהה בעלי תעודת בגרות בלבד. לעומת זאת בשנת 2022 ירד שיעורם ל-45.3% (לעומת 60.3% בקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים). 9% נוספים היו בעלי השכלה על-תיכונית לא אקדמית. 45.7% מן הסטודנטים העולים כבר היו בעלי תואר אקדמי (כלומר למדו לתארים מתקדמים או למקצוע אחר), וזאת לעומת 35.4% מקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים (לוח 39).

לוח 39: הרכב הסטודנטים העולים וכלל הסטודנטים היהודים ואחרים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, לפי התעודה/ התואר שכבר קיבלו[^] (באחוזים)

כלל הסטודנטים היהודים ואחרים (2022)	סטודנטים עולים					סך הכול סטודנטים
	2022	2015	2010	2005	2001	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	תעודת בגרות בלבד
60.3	45.3	52.1	64.8	62.0	60.5	תעודה על-תיכונית ^{^^}
4.3	9.0	7.1	10.5	9.0	7.5	תואר אקדמי ראשון
25.1	31.9	29.0	17.7	20.0	19.7	תואר אקדמי שני/שלישי
10.3	13.8	11.8	7.0	9.0	12.3	

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות
[^] תעודה/תואר שהסטודנט קיבל בעת הסקר ולא התואר שלקראתו הוא למד
^{^^} תעודה על סיום לימודים בטכניקום, בסמינר או במכללה לא אקדמית

סטודנטים לפי סוג מוסד, תואר ותחום לימוד

לפי נתוני הלמ"ס המבוססים על דוחות המועצה להשכלה גבוהה (לוח 40), מספר העולים שלמדו במוסדות להשכלה גבוהה (לא כולל מוסדות על-תיכוניים לא אקדמיים) הצטמצם בשנים 2005–2021 מ-25,700 ל-15,100. עם זאת מספר בני העולים שלמדו במוסדות להשכלה גבוהה בשנים 2015–2021 עלה מ-3,200 ל-14,100. כלומר בשנת 2021 למדו במוסדות להשכלה גבוהה בישראל 29,200 סטודנטים עולים ובני עולים, ואלו היוו 10.4% מכלל הסטודנטים היהודים ואחרים במוסדות אלו.

שיעור הסטודנטים העולים שלמדו באוניברסיטאות (ללא האוניברסיטה הפתוחה) ירד מ-55.3% בשנת 2005 ל-37.2% בשנת 2021 (בשנת 2021 עמד שיעור הסטודנטים שלמדו באוניברסיטאות בקרב בני העולים על 41.7%, ובקרב כלל סטודנטים יהודים ואחרים על 39.3%). עם זאת אחוז הסטודנטים שלמדו באוניברסיטה הפתוחה בקרב העולים עלה בשנים אלו מ-15.3% ל-25.3% (לעומת 16.8% בקרב בני העולים ו-16.3% בקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים בשנת 2021). בשנים אלו אחוז הלומדים במכללות אקדמיות מקרב העולים אף הוא עלה מ-25.3% ל-33.5% (לעומת 37.3% מקרב בני עולים ו-34.8% מכלל היהודים ואחרים בשנת 2021). עם זאת אחוז העולים ובני העולים שלמדו במכללות האקדמיות לחינוך לא השתנה במשך השנים ועמד בשנת 2021 על כ-4% (ובקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים על 9.6%) (לוח 40).

תואר ראשון

מספר הסטודנטים העולים שלמדו לתואר ראשון בשנים פחת מ-21,300 בשנת 2005 ל-10,600 בשנת 2021, ואילו מספר בני העולים שלמדו לתואר ראשון עלה בשנים מ-3,100 בשנת 2015 ל-12,900¹⁸ בשנת 2021. מספרם הכללי של עולים ובני עולים שלמדו לתואר ראשון בשנת 2021 היה 23,500, והם היוו 11% מכלל הסטודנטים היהודים ואחרים שלמדו לתואר זה. 56.7% מקרב הסטודנטים העולים היו נשים, והן היוו רוב גם בקרב בני העולים וגם בקרב כלל היהודים ואחרים (**לוח 40**).

מקרב הסטודנטים העולים שלמדו לתואר ראשון, שיעורם של מי שלמדו מדעי החברה (כולל עסקים ומדעי הניהול) היה הגבוה ביותר, והוא עלה מ-32.0% בשנת 2005 ל-41.4% בשנת 2021 (לעומת 29.5% בקרב בני עולים ו-34.7% מקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים בשנת 2021). שיעור נמוך יותר מקרב הסטודנטים העולים למדו מתמטיקה ומדעי הטבע, ושיעור זה כמעט לא השתנה במשך השנים ועמד על 20.2% בשנת 2021 (25.5% מקרב בני העולים ו-18% מקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים בשנה זו). שיעורם של הלומדים הנדסה ואדריכלות היה נמוך יותר: בשנים 2005–2021 ירד שיעורם בקרב העולים מ-24.5% ל-14.7% (לעומת 19.8% בקרב בני עולים ו-15.9% מכלל הסטודנטים היהודים ואחרים בשנת 2021). בשנים אלו אחוזים מעטים בלבד מקרב הסטודנטים העולים למדו רפואה, משכטים וחינוך (**לוח 40**).

תואר שני

מספר העולים שלמדו לתואר שני בשנים 2005–2010 עלה מ-3,500 ל-4,600, אבל בשנת 2021 הצטמצם מספרם ל-3,600. מספרם של העולים ובני העולים שלמדו בשנת 2021 לתואר שני היה 4,700 (מהם 1,100 בני עולים), והם היוו 8.5% מכלל הסטודנטים היהודים ואחרים שלמדו לתואר שני באותה שנה. אחוז הנשים מקרב הסטודנטים לתואר שני עמד בשנת 2021 על כ-60%, ללא הבדלים של ממש בין הקבוצות (עולים, בני עולים וכלל הסטודנטים היהודים ואחרים) (**לוח 40**).

בדומה למגמות שנמצאו באשר ללומדים לתואר ראשון, גם בקרב הסטודנטים לתואר שני עלה שיעור העולים שלמדו מדעי החברה (כולל עסקים ומדעי הניהול) בשנים 2005–2021 מ-31.3% ל-44.5% (בקרב בני העולים – 38.4% ובקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים – 40.8% בשנת 2021). עם זאת שיעור העולים שלמדו מתמטיקה ומדעי הטבע באותן שנים ירד מ-26.5% ל-12.5%, ושיעור העולים שלמדו הנדסה ואדריכלות ירד מ-19.9% ל-12.9%. יש לציין כי שיעורם של הלומדים מקצועות אלו בקרב העולים היה גבוה מבקרב בני העולים (24.2% ו-16%, בהתאמה) אך גבוה מזה של כלל הסטודנטים היהודים ואחרים לתואר שני (11.1% ו-7.4%, בהתאמה). בקרב עולים הלומדים לתואר שני עלה שיעורם של הלומדים מקצועות הוראה וחינוך בשנים 2005–2021 מ-3.7% ל-9.8% (לעומת 5.7% בקרב בני העולים ו-20.0% בקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים בשנת 2021) ומקצועות עזר רפואיים – מ-6.5% ל-9.5% (לעומת 6.1% בקרב בני העולים ו-5.9% בקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים) (**לוח 40**).

¹⁸ עד שנת 2015 רוב בני העולים טרם הגיעו לגיל שבו בדרך כלל מקבלים תואר ראשון.

תואר שלישי

מספרם המוחלט של העולים שלמדו לתואר שלישי ירד במקצת מ-1,000 בשנת 2005 ל-900 בשנת 2021. יחד עם בני העולים – עמד בשנת 2021 מספר הסטודנטים על 1,000 איש, שהם 9.1% מכלל הסטודנטים היהודים ואחרים לתואר שלישי בשנה זו. אחוז הנשים העולות שלמדו לתואר שלישי עמד בשנה זו על 57.9% (לעומת 52.1% מקרב בני העולים ו-52.4% מקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים) (לוח 40).

שלא כמו הסטודנטים לתואר ראשון ושני, 52.4% מקרב הסטודנטים לתואר שלישי בשנת 2021 למדו מתמטיקה ומדעי הטבע (לעומת 42.3% מקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים לתואר שלישי), 19.3% למדו הנדסה ואדריכלות (לעומת 12.4% מקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים לתואר שלישי), 10.9% למדו מדעי הרוח ו-11.1% – מדעי החברה (לעומת 17.8% ו-16.8%, בהתאמה, בקרב כלל הסטודנטים היהודים ואחרים לתואר שלישי) (לוח 40).

לוח 40: מספר והרכב הסטודנטים היהודים ואחרים במוסדות להשכלה גבוהה, ובהם עולים ובני עולים, לפי סוג המוסד, תואר, מין ותחומי הלימוד (באלפים ובאחוזים)

סטודנטים עולים				סטודנטים בני עולים				כלל הסטודנטים היהודים ואחרים			
2020/21	2014/15	2009/10	2004/5	2020/21	2014/15	2009/10	2004/5	2020/21	2014/15	2009/10	2004/5
280.0	265.8	257.8	222.7	14.1	3.2	15.1	25.9	31.3	25.7	סך הכול, באלפים	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול, באחוזים	
39.3	42.1	41.9	49.8	41.7	44.6	37.2	42.7	44.3	55.3	אוניברסיטאות [^]	
16.3	15.0	16.6	16.9	16.8	15.8	25.3	20.4	18.7	15.3	האוניברסיטה הפתוחה	
34.8	33.1	33.5	24.7	37.3	35.4	33.5	33.5	34.0	25.3	מכללות אקדמיות	
9.6	9.9	8.0	8.6	4.2	4.1	4.0	3.4	3.1	4.1	מכללות אקדמיות לחינוך	
214.0	204.9	203.0	176.7	12.9	3.1	10.6	20.1	25.6	21.3	תואר ראשון, באלפים	
55.4	55.7	54.6	55.1	57.8	62.0	56.7	54.5	55.1	56.8	אחוז הנשים	
										תחומי לימוד, באחוזים:	
8.3	9.6	9.9	10.7	6.3	8.3	8.7	7.9	8.2	9.0	מדעי הרוח	
11.8	12.8	10.4	12.0	6.1	5.7	5.1	4.8	4.1	6.2	חינוך והוראה	
34.7	38.0	43.7	39.4	29.5	32.0	41.4	39.1	40.2	32.0	מדעי החברה ^{^^}	
5.7	7.0	7.1	7.2	3.8	4.0	3.7	3.6	2.8	2.5	משפטים	
0.8	0.8	0.6	0.6	1.2	1.4	0.3	0.4	0.5	0.5	רפואה	
4.7	4.1	3.0	3.1	7.8	7.1	6.0	6.3	4.9	6.4	מקצועות עזר רפואיים	
18.0	12.4	10.5	12.0	25.5	23.1	20.2	16.7	15.8	19.0	מתמטיקה ומדעי הטבע	
15.9	15.3	14.7	15.1	19.8	18.4	14.7	21.2	23.6	24.5	הנדסה ואדריכלות	

סטודנטים עולים				סטודנטים בני עולים				כלל הסטודנטים היהודים ואחרים			
2020/21	2014/15	2009/10	2004/5	2020/21	2014/15	2020/21	2014/15	2009/10	2004/5		
55.0	50.6	44.8	37.0	1.1	0.1	3.6	4.6	4.6	3.5	תואר שני, באלפים	
61.6	60.1	58.0	56.8	58.2	59.6	60.3	60.0	59.5	57.1	אחוז הנשים	
										תחומי לימוד, באחוזים:	
10.6	12.2	13.0	15.4	6.0	11.5	7.9	7.3	6.1	9.0	מדעי הרוח	
20.0	17.2	11.7	7.5	5.7	1.9	9.8	7.7	5.4	3.7	חינוך והוראה	
40.8	43.0	47.4	44.7	38.4	32.7	44.5	42.9	41.7	31.3	מדעי החברה ^{^^}	
4.3	4.6	5.3	5.5	3.6	1.9	2.9	2.1	2.4	1.4	משפטים	
-	-	0.6	0.7	-	-	-	-	1.5	1.7	רפואה	
5.9	5.7	4.5	3.4	6.1	3.8	9.5	8.0	8.5	6.5	מקצועות עזר רפואיים	
11.1	10.1	11.2	14.8	24.2	32.7	12.5	16.1	20.0	26.5	מתמטיקה ומדעי הטבע	
7.4	7.4	6.2	8.0	16.0	15.4	12.9	16.0	14.3	19.9	הנדסה ואדריכלות	
11.0	10.3	10.1	8.9	0.1	...	0.9	1.1	1.1	1.0	תואר שלישי, באלפים	
52.4	52.5	53.1	52.4	52.1	...	57.9	53.6	57.4	51.5	אחוז הנשים	
										תחומי לימוד, באחוזים:	
17.8	18.5	18.9	22.7	1.0	...	10.9	9.1	9.6	10.7	מדעי הרוח	
6.0	5.8	5.8	5.6	-	...	2.8	3.3	2.2	0.8	חינוך והוראה	
16.8	18.0	16.6	17.6	5.2	...	11.1	8.9	7.8	6.8	מדעי החברה ^{^^}	
1.9	2.1	1.9	1.7	-	...	-	-	0.2	0.1	משפטים	
-	-	4.8	4.2	-	...	-	-	6.9	4.1	רפואה	
2.9	2.1	2.0	1.7	1.0	...	3.5	2.9	2.5	3.1	מקצועות עזר רפואיים	
42.3	42.9	41.4	38.8	75.0	...	52.4	57.6	52.8	57.5	מתמטיקה ומדעי הטבע	
12.4	10.5	8.6	7.8	17.7	...	19.3	18.2	18.1	16.8	הנדסה ואדריכלות	

מקור: עיבוד הלמ"ס לנתוני השכלה גבוהה לפי בקשת מכון ברוקדייל, שנים שונות

[^] לא כולל האוניברסיטה הפתוחה

^{^^} כולל עסקים ומדעי הניהול

מקבלי תארים לפי סוג מוסד, מין, גיל, תואר ותחום לימוד¹⁹

תואר ראשון: מספרם של העולים שקיבלו תואר ראשון במוסדות להשכלה גבוהה בישראל עלה בשנים 2005–2010 מ-3,000 לכ-4,200, אבל בשנת 2021 הוא ירד לכ-2,200. בשנה זו קיבלו תואר ראשון גם כ-1,900 בני עולים, ועל כן בשנת 2021 עמד

¹⁹ מדובר במקבלי תארים בכל שנה מסוימת, ולא על מספרם הכללי של בעלי תארים אקדמיים בארץ.

מספרם הכללי של מקבלי תואר ראשון מקרב העולים (ובני העולים) על כ-4,100, שהם 9.8% מכלל יהודים ואחרים שקיבלו תואר ראשון בשנה זו. אחוז העולים מקרב מקבלי תואר ראשון שלמדו באוניברסיטאות בשנים 2005–2021 ירד מ-64.5% ל-36.8%, ואילו חלקם מקרב מקבלי תואר ראשון שלמדו במכללות אקדמיות עלה מ-30.8% ל-57.4%. מקרב מקבלי תואר ראשון בשנת 2021, 60.5% מן העולים היו נשים (לעומת 65.5% מקרב בני העולים ו-60.3% מקרב כלל יהודים ואחרים) (לוח 41).

תואר שני: מספרם של העולים שקיבלו תואר שני במוסדות להשכלה גבוהה בישראל עלה בשנים 2005–2021 מכ-700 לכ-1,400 (אם כי משנת 2015 הוא החל לרדת במקצת). נוסף על כך כ-300 בני עולים קיבלו תואר שני בשנת 2021, ועל כן בשנת 2021 עמד מספרם הכללי של מקבלי תואר שני מקרב העולים ובני העולים על כ-1,700, שהם 8.0% מכלל יהודים ואחרים שקיבלו תואר שני בשנה זו. בשנת 2005 כמעט כל העולים שקיבלו תואר שני היו בוגרי אוניברסיטאות, ולעומת זאת בשנת 2021 ירד האחוז של בוגרי האוניברסיטאות מקרב מקבלי תואר שני ועמד על 65.7%. אחוז העולים מקרב מקבלי תואר שני בוגרי מכללות אקדמיות בשנה זו היה 29.3%, ואחוז הנשים מקרב מקבלי תואר שני היה 63.4% (לעומת 70.5% בקרב בני העולים ו-62.1% בקרב כלל יהודים ואחרים) (לוח 41).

תואר שלישי: מספרם של העולים שקיבלו תואר שלישי במוסדות להשכלה גבוהה בישראל עלה בשנים 2005–2010 מ-121 ל-184, אך בשנת 2015 ירד מספרם ל-160, ובשנת 2021 עמד מספרם על 154, שהם 10.8% מכלל יהודים ואחרים שקיבלו תואר שלישי בישראל בשנה זו. באותה שנה היה אחוז הנשים מקרב העולים שקיבלו תואר שלישי 54.0% (לעומת 51.0% מקרב כלל היהודים ואחרים) (לא מופיע בלוח).

לוח 41: מספר והרכב היהודים ואחרים מקבלי תארים ממוסדות להשכלה גבוהה ובהם עולים ובני עולים, לפי תואר, סוג מוסד, מין גיל ותחומי הלימוד (באלפים ובאחוזים)

		עולים				בני עולים				כלל היהודים ואחרים – מקבלי תארים:			
		2004/5	2009/10	2014/15	2020/21	2004/5	2009/10	2014/15	2020/21	2004/5	2009/10	2014/15	2020/21
תואר ראשון, באלפים		3.0	4.2	4.1	2.2	0.2	1.9	41.3	41.7	36.5	30.7	41.3	41.7
סך הכול, באחוזים		100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
מהם קיבלו תואר:													
מאוניברסיטאות [^]		64.5	54.8	50.4	36.8	64.3	45.1	37.7	43.4	47.6	53.6	37.7	43.4
ממכללות אקדמיות		30.8	41.2	46.4	57.4	30.4	48.9	47.9	44.5	42.1	33.8	47.9	44.5
ממכללות אקדמיות לחינוך		4.8	3.9	3.2	5.8	5.4	6.0	14.4	12.1	10.2	12.6	14.4	12.1
אחוז הנשים		59.4	59.6	59.1	60.5	61.9	65.5	60.3	58.2	56.8	58.6	60.3	58.2
גיל													
עד 24		20.9	11.1	9.7	6.5	100.0	35.5	17.4	14.6	7.5	9.2	17.4	14.6
25–29		64.1	66.3	66.7	48.0	-	63.6	59.7	62.6	63.3	64.1	59.7	62.6
30–34		11.7	15.9	14.7	24.7	-	0.9	12.7	12.6	18.0	15.1	12.7	12.6
35–44		2.7	6.1	7.7	16.2	-	-	6.8	6.9	7.3	6.8	6.8	6.9
45+		0.6	0.6	1.2	4.6	-	-	3.5	3.4	4.0	4.7	3.5	3.4

כלל היהודים ואחרים – מקבלי תארים:				בני עולים		עולים				
2020/21	2014/15	2009/10	2004/5	2020/21	2014/15	2020/21	2014/15	2009/10	2004/5	
										תחומי לימוד, באחוזים:
7.0	8.0	10.2	10.7	6.8	3.0	7.4	7.6	7.7	8.5	מדעי הרוח
18.0	14.2	11.7	14.3	8.6	7.1	7.8	4.2	4.5	6.2	חינוך והוראה
33.1	40.9	39.8	31.9	33.9	39.3	36.0	39.9	35.1	26.0	מדעי החברה ^{^^}
6.4	7.8	9.2	8.1	4.3	3.0	4.5	4.0	4.0	1.7	משפטים
1.4	1.1	1.0	1.2	2.3	1.2	0.7	0.9	0.6	1.0	רפואה
5.6	4.3	4.4	3.9	9.5	8.9	11.3	8.2	9.3	10.4	מקצועות עזר רפואיים
12.5	9.1	10.3	14.5	16.2	21.4	12.7	11.7	16.0	20.3	מתמטיקה ומדעי הטבע
15.9	14.5	13.5	15.4	18.3	16.1	19.6	23.4	22.8	25.8	הנדסה ואדריכלות
20.9	18.2	13.8	10.5	0.3	...	1.4	1.6	1.2	0.7	תואר שני, באלפים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	...	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול, באחוזים
										מהם קיבלו תואר:
60.0	68.4	79.1	92.4	74.1	...	65.7	76.0	85.0	96.9	מאוניברסיטאות [^]
27.3	23.7	19.0	7.6	23.9	...	29.3	20.4	14.6	3.1	ממכללות אקדמיות
12.6	7.9	1.8	-	2.0	...	5.0	3.6	0.4	-	ממכללות אקדמיות לחינוך
62.1	61.1	56.2	57.5	70.5	...	63.4	61.7	60.3	56.5	אחוז הנשים
										גיל
1.6	1.5	0.4	0.3	10.0	...	1.1	0.8	0.8	0.9	עד 24
24.7	28.2	22.5	26.5	83.7	...	15.0	40.3	43.7	52.9	29–25
28.3	31.7	39.6	40.5	6.4	...	35.8	35.3	38.6	38.5	34–30
28.0	24.9	25.6	21.8	-	...	37.6	20.1	15.9	6.8	44–35
17.3	13.7	11.9	10.9	-	...	10.5	3.5	1.0	0.9	+45
										תחומי לימוד, באחוזים:
9.4	9.8	10.7	11.7	5.2	...	6.4	5.4	5.5	9.2	מדעי הרוח
17.7	17.0	6.9	7.2	6.0	...	9.2	7.2	3.0	3.3	חינוך והוראה
46.7	46.0	52.4	50.6	50.6	...	49.6	44.6	44.3	33.5	מדעי החברה ^{^^}
6.3	7.0	9.5	8.1	5.2	...	4.3	3.8	4.5	1.5	משפטים
-	-	0.7	0.9	-	...	-	-	1.8	2.9	רפואה
6.3	5.4	3.4	2.8	6.0	...	10.4	9.3	8.4	4.4	מקצועות עזר רפואיים
8.3	9.0	10.5	12.0	18.3	...	9.9	15.6	18.4	26.3	מתמטיקה ומדעי הטבע
5.3	5.8	6.0	6.7	8.8	...	10.2	14.1	14.1	18.8	הנדסה ואדריכלות

מקור: עיבוד הלמ"ס לנתוני השכלה גבוהה לפי בקשת מכון ברוקדייל, שנים שונות

[^] כולל האוניברסיטה הפתוחה

^{^^} כולל עסקים ומדעי הניהול

סטודנטים עולים בטיפול מינהל הסטודנטים²⁰

קבוצה מיוחדת ומצומצמת מקרב הסטודנטים העולים הם סטודנטים המקבלים סיוע בתשלום שכר הלימוד ממינהל הסטודנטים (להלן גם: המינהל), במימון משרד העלייה והקליטה והסוכנות היהודית. [תנאי הזכאות קובעים](#) כי הזכות לקבלת סיוע מן המינהל חלה רק על סטודנטים עד גיל 27 (לתואר ראשון) ועד גיל 30 (לתואר שני), שהתחילו ללמוד עד שלוש שנים מיום עלייתם (לא כולל תקופת שירות צבאי). סיוע זה ניתן רק עבור שלוש שנות לימודים (למעט מקרים חריגים), ובדרך כלל הוא מותנה בפעילות חברתית של הסטודנט.

מספרם המוחלט של הסטודנטים העולים שהיו בטיפול המינהל הצטמצם עם השנים, מכ-10,000 בשנת 1993/4 לכ-1,100 בשנת 2018/19, ושיעור מטופלי המינהל מקרב כלל הסטודנטים העולים (מטופלים ולא מטופלים במינהל) ירד באותן שנים מ-84.2% ל-4.0% בלבד (**לוח 42**). נכון למועד ביצוע המחקר הנוכחי, רוב הסטודנטים העולים סיימו בית ספר תיכון בישראל ושירתו בצה"ל ולכן על פי הגדרות המינהל נחשבים ישראלים ותיקים ואינם זכאים למימון שכר לימוד.

חרף הצמצום במספר הסטודנטים העולים שבטיפול המינהל, הושוו מאפייניהם למאפייני כלל הסטודנטים העולים (ראו **לוחות 42 ו-38**). למשל, אחוז הנשים בקרב כלל הסטודנטים שבטיפול המינהל עלה בשנים 1994–2019 מ-51.8% ל-65.2%, והיה גבוה משיעורן בקרב כלל הסטודנטים העולים – מטופלים ולא מטופלים במינהל (58.3%); אחוז הנשואים מקרב מטופלי המינהל (גברים ונשים) בשנת 2018/19 היה 13.5%, ואילו בקרב כלל הסטודנטים העולים (מטופלים ולא מטופלים במינהל) – 41.0% מן הגברים ו-42.1% מן הנשים. הסבר אפשרי לכך הוא גילם הצעיר יותר של מטופלי המינהל.

יש לציין שבשנת 2018/19 כ-15.0% מן הסטודנטים העולים שהיו בטיפול המינהל טרם שירתו בצה"ל או בשירות לאומי, 45.0% נוספים היו לאחר שירותם הצבאי ו-40.0% קיבלו פטור משירות (בעיקר נשים) (משרד העלייה והקליטה, 2019)

באותה שנה למדו 54.0% מן הסטודנטים העולים שהיו בטיפול המינהל באוניברסיטאות (ללא האוניברסיטה הפתוחה), 4.6% למדו באוניברסיטה הפתוחה ו-41.4% למדו במוסדות אחרים. בקרב כלל הסטודנטים העולים בשנת 2022 היו שיעורי הלומדים – 37.2%, 25.3% ו-37.5%, בהתאמה (**לוחות 40 ו-42**).

בשנת 2018/9, מקרב הסטודנטים העולים בטיפול המינהל שלמדו באוניברסיטאות, 11.5% למדו במכינות, 61.4% למדו לתואר ראשון ו-27.1% למדו לתואר שני ויותר (**לוח 42**).

²⁰ כל הנתונים בסעיף זה מעודכנים לשנת הלימודים 2018/19.

לוח 42: סטודנטים עולים בטיפול מינהל הסטודנטים, לפי מין, מצב משפחתי, סוג מוסד ושנת לימודים (במספרים מוחלטים ובאחוזים)

2018/19	2012/13	2006/7	2000/1	1996/7	1993/4	
1,112	1,365	3,349	7,478	6,869	9,908	מספר מוחלט
4.0	3.3	8.7	25.4	36.4	84.2	אחוז מכלל הסטודנטים העולים
65.2	65.7	58.4	60.2	51.1	51.8	אחוז הנשים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	...	מצב משפחתי – סך הכול
13.5	8.3	10.9	16.3	9.0	...	נשואים/ות
84.6	90.6	87.2	81.6	90.2	...	רווקים/ות
1.9	1.1	1.9	2.1	0.8	...	גרופים/ות
						סוג מוסד הלימודים:
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול סטודנטים
58.6	36.9	43.3	46.5	58.8	62.2	אוניברסיטאות – סך הכול
10.3	5.1	6.5	8.1	10.6	12.1	האוניברסיטה העברית בירושלים
7.0	5.1	5.4	6.9	9.5	11.9	הטכניון (חיפה)
11.8	7.2	10.8	11.8	11.4	16.1	אוניברסיטת תל אביב
5.3	4.4	6.7	5.7	6.0	7.5	אוניברסיטת בר-אילן
7.5	5.3	5.1	7.3	12.6	6.7	אוניברסיטת חיפה
2.5	5.3	3.1	4.9	8.0	7.7	אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
9.6	-	-	-	-	-	אוניברסיטת אריאל
4.6	4.5	5.7	1.8	0.7	0.1	האוניברסיטה הפתוחה
41.4	63.1	56.7	53.5	41.2	37.8	מכללות אקדמיות ומוסדות אחרים
						שנת לימודים (אוניברסיטאות בלבד):
^100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	^100.0	סך הכול
11.5	2.2	10.8	29.5	25.0	17.7	מכינות
22.9	31.1	30.7	31.7	35.2	22.7	שנה ראשונה
16.9	21.2	25.5	24.4	27.7	26.9	שנה שנייה
13.5	18.3	15.0	10.5	10.8	25.1	שנה שלישית
8.1	4.2	5.9	3.9	1.3	7.6	שנה רביעית ^{^^}
27.1	23.0	12.1	תואר שני+

מקור: המשרד העלייה והקליטה, המינהל לסטודנטים עולים, סיכום פעילות ונתונים סטטיסטיים, שנים שונות

[^] לא כולל אוניברסיטה פתוחה

^{^^} כולל אוניברסיטת אריאל

^{^^^} עד שנת 2001, כולל תואר שני

5.7 תעסוקה ומשלח יד

תעסוקה, אבטלה ושעות עבודה

מטבע הדברים אחוז העולים המועסקים עולה ככל שעולה הוותק בארץ, ואכן בשנים 1991–2022 עלה שיעור המועסקים הכללי בקרב עולי ברית המועצות לשעבר בגילי 18–64 מ-34.7% ל-85.6%, שיעור גבוה יותר משיעורם בקרב כלל היהודים ואחרים (77.7%) ובקרב המהגרים היהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית בשנת 2013 (81.2%)²¹.

לוח 43: מועסקים בקרב עולים, בקרב כלל היהודים ואחרים ובקרב מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית, לפי מין וגיל (באחוזים)

עולים [^]	כלל יהודים ואחרים		מהגרים יהודים					סך הכול
	בישראל (2022) [^]	בארצות הברית (2013) ^{^^}	2022	2010	2000	1995	1991	
	77.7	81.2	85.6	75.6	64.8	63.1	34.7	מין
	76.0	83.8	87.2	76.5	69.0	72.2	48.5	גברים
	79.3	78.3	84.2	74.9	61.1	54.7	22.1	נשים
								גיל
	45.8	66.7	51.8	46.5	44.9	44.5	25.4	24–18
	81.3	84.2	87.0	80.6	73.5	73.6	41.8	34–25
	88.4	92.3	89.0	86.9	80.7	78.1	39.7	44–35
	89.2	90.9	91.5	85.3	75.1	72.6	38.7	54–45
	76.0	68.8	79.0	67.1	35.5	33.3	16.7	64–55

[^] מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות; רק בעלי משלח יד אזרחיים
^{^^} מקור: סקר, PEW, 2013; מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית ושיקגו בני 18–64, הנתונים המעודכנים ביותר

בד בבד עם העלייה באחוז המועסקים ירד שיעור המובטלים בקרב העולים בשנים 1991–2022 מ-38.6% ל-2.7% בלבד, שיעור נמוך הן משיעורם בקרב כלל היהודים ואחרים באותה שנה (3.6%) הן משיעורם בקרב מהגרים יהודים בארצות הברית (8.0%). עם זאת בקרב צעירים (18–24) היה שיעור העולים המובטלים גבוה משיעורם בקרב כלל היהודים ואחרים באותו גיל (**לוח 44**).

²¹ לפי החלטת ה-OECD משרתי צבא סדיר משנת 2012 מוגדרים מועסקים. אולם לצורך השוואה לשנים קודמות הובאו בחשבון רק בעלי משלח יד אזרחי (קודים 1-9 לפי הסיווג היחיד של משלח יד, ללא משרתים בצבא וללא בעלי משלח יד לא ידוע).

לוח 44: מובטלים בקרב העולים, בקרב כלל היהודים ואחרים ובקרב מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית, לפי מין וגיל (באחוזים) ^

	המהגרים היהודים בארצות הברית (2013)^^	כלל היהודים ואחרים (2022)^	עולים^^					סך הכול מין
			1991	1995	2000	2010	2022	
גברים	6.6	3.7	3.0	5.4	9.4	7.8	27.9	
נשים	9.6	3.5	2.5	5.0	11.2	12.6	52.5	
גיל								
24–18	20.0	8.1	10.9	11.4	15.4	11.6	44.1	
34–25	5.9	4.3	3.4	5.6	10.9	8.4	31.7	
44–35	-	3.0	3.0	4.5	8.3	9.9	35.6	
54–45	3.2	2.2	1.7	4.2	8.9	10.1	39.4	
64–55	15.4	2.9	1.9	3.8	11.7	12.6	58.3	

^ ביחס לכוח העבודה (מועסקים ובלתי-מועסקים יחד) בגילי 18–64; רק בעלי משלח יד אזרחיים
 ^^ מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות
 ^^ מקור: סקר, PEW, 2013. מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית ושיקגו בגיל 18–64, הנתונים המעודכנים ביותר

מספרן הממוצע של שעות העבודה השבועיות של העולים עלה בשנים 1991–1995. בשנים שלאחר מכן חלה ירידה, ובשנת 2022 התייצב ממוצע שעות העבודה על 39.9 שעות, זאת לעומת 38.1 שעות בקרב כלל היהודים ואחרים.. בשנים 1995–2022 ירד אחוז הגברים העולים שעבדו יותר מ-50 שעות בשבוע מ-43.2% ל-28.2% (לעומת 24% בקרב כלל היהודים ואחרים בשנת 2022). בקרב הנשים העולות נמצא כי בשנת 2022 עבדו במשרה חלקית (לעומת 39.5% בקרב כלל יהודיות ואחרות ואחרות בישראל באותה שנה) (לוח 45).

לוח 45: עולים מועסקים בישראל וכלל היהודים ואחרים המועסקים, לפי מין ושעות עבודה שבועיות (באחוזים)

כלל היהודים ואחרים (2022)	עולים					
	2022	2010	2000	1995	1991	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול
30.8	24.9	27.3	24.9	21.3	26.0	עד 34 שעות
53.3	56.6	51.9	49.4	47.4	55.9	35–49 שעות
15.9	18.5	20.8	25.7	31.3	18.1	50 שעות ויותר
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	גברים – סך הכול
21.9	15.3	16.8	13.9	12.1	18.5	עד 34 שעות
54.1	56.5	51.1	47.3	44.7	58.5	35–49 שעות
24.0	28.2	32.1	38.8	43.2	23.0	50 שעות ויותר
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	נשים – סך הכול
39.5	33.1	36.7	36.1	32.8	41.2	עד 34 שעות
52.7	56.8	52.6	51.4	50.9	50.7	35–49 שעות
7.8	10.1	10.7	12.5	16.3	8.1	50 שעות ויותר
						מספר שעות עבודה שבועיות (ממוצע)
38.1	39.9	39.7	41.0	43.3	40.0	שני המינים
41.6	43.9	44.1	46.2	47.9	42.8	גברים
34.6	36.5	35.7	35.7	37.6	34.3	נשים

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות; רק בעלי משלחי יד אזרחיים

משלח יד

65.2% מן העולים עסקו בארץ מוצאם במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים (19.2% מהנדסים, 15.5% טכנאים, 9.5% מורים, 4.6% רופאים ורוקחים, 5.5% עובדים בתחומי מדעי הרוח והחברה). 16.0% עבדו בארץ המוצא כפועלים מקצועיים, 7.3% כעובדי מכירות ושירותים, עוד 6.5% כבלתי מקצועיים ו-5.0% – כעובדי פקידות (לוח 46)

מעמדם המקצועי של העולים ירד בארץ ירידה דרמטית. ההסבר לכך נעוץ בחלקו בגורמים הקשורים בעולים עצמם: חוסר שליטה בעברית, באנגלית ובמחשבים, העדר קשרים חברתיים בארץ וכד'. עם זאת היו גם גורמים הקשורים במצב בארץ: ריכוז של מקומות עבודה הדורשים השכלה גבוהה במגזר הציבורי (בצד מדיניות קיצוצים וריסון בגידולו של המגזר הציבורי); מחירי דיור גבוהים במרכז הארץ (מחירים אלו אילצו עולים רבים לעבור לפריפריה, ושם היו פחות אפשרויות למצוא עבודה במקצוע); ומדיניות החמרת תנאים לקבלת דמי אבטלה והבטחת הכנסה (שבעקבותיה לא היה לעולים די זמן לחפש עבודה המתאימה להשכלתם).

עקב כך בשנת 1991, זמן קצר לאחר שהעולים הגיעו ארצה, היה שיעור המועסקים בקרבם במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים נמוך פי 3 משיעורם בארץ המוצא. לעומת זאת אחוז הפועלים המקצועיים היה גבוה פי 2.5, והבלתי מקצועיים – פי 4 (לוח 45).

ואולם עם העלייה בוותק בארץ ועם לימודי העברית והמחשבים ורכישת קשרים חברתיים בישראל, וכן בעקבות תחילת תהליך חילופי הדורות (בין היתר כניסתם לשוק העבודה של עולים צעירים שלמדו באוניברסיטאות ובמכללות ישראליות) המצב השתפר בהדרגה. נוסף לכך הייתה השפעה ניכרת לצמיחת תעשיית הטכנולוגיה העילית בארץ ולהופעת משרות וחברות המיועדות לצורכיהם של דוברי הרוסית.

בעקבות זאת במשך שלושה עשורים (1991–2022) עלה בישראל שיעור העולים המועסקים במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים מ-20.6% ל-49.6%, ובמקצועות פקידות, מכירות ושירותים – מ-12.7% ל-28.0%. מנגד ירד בקרבם שיעור הפועלים המקצועיים בתעשייה – מ-42.0% ל-17.5%, והבלתי מקצועיים – מ-24.7% ל-4.9%. עם זאת המעמד המקצועי של העולים מברית המועצות לשעבר נשאר נמוך במקצת ממעמדם של כלל יהודים ואחרים המועסקים בארץ (לוח 46).

לפי סקר כוח אדם בשנת 2022 היוו העולים 20.4% מן העובדים במקצועות בתחום הבריאות בישראל, 20.3% מן המהנדסים והטכנאים, ו-16.4% מעובדי המחשב. עם זאת הם היוו רק 4.9% מן המורים בחינוך העברי, 7.0% מעובדי מדעי הרוח והחברה (כולל משפטנים) ו-9.1% מן העובדים בתחום עסקים ומינהל.

השוואת הרכב העולים לפי משלח יד ולפי מין מעידה על מגמות דומות הן בקרב הגברים הן בקרב הנשים. עם זאת בקרב הגברים אחוז המנהלים והפועלים המקצועיים היה גבוה יותר, ואילו בקרב הנשים – אחוז העובדות במקצועות חופשיים וטכניים (כולל מקצועות עזר רפואיים), פקידות ועובדות מכירות ושירותים. באשר למקצועות אקדמיים ומדעיים נמצאו אחוזים זהים בקרב עולים ובקרב עולות (30.7%) (לוח 46).

לוח 46: עולים בעת שהועסקו בברית המועצות לשעבר, עולים וכלל היהודים ואחרים המועסקים, לפי מין ומשלח יד (באחוזים)

כלל היהודים ואחרים ^^ (2022)	עולים					
	בברית המועצות לשעבר^					
	2022	2010	2000	בישראל^^ 1991		
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול מועסקים
8.9	4.2	2.0	1.4	0.0	0.3	מנהלים
34.5	30.7	20.3	19.2	11.9	44.9	מקצועות אקדמיים ומדעיים
16.4	14.7	11.0	8.8	8.7	20.0	מקצועות חופשיים וטכניים
7.0	5.5	7.3	4.9	1.9	5.0	פקידים
18.6	22.5	23.8	21.5	10.8	7.3	עובדי מכירות ושירותים
10.7	17.5	23.4	28.8	42.0	16.0	פועלים מקצועיים
3.9	4.9	12.2	15.4	24.7	6.5	בלתי מקצועיים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	גברים – סך הכול
12.2	6.0	2.3	2.2	0.0	0.2	מנהלים
31.9	30.7	20.3	18.7	10.9	40.4	מקצועות אקדמיים ומדעיים
14.4	12.1	6.2	5.8	7.6	19.0	מקצועות חופשיים וטכניים
4.2	3.5	5.5	3.6	1.2	0.8	פקידים
13.6	12.4	16.0	11.8	5.9	3.9	עובדי מכירות ושירותים
19.7	31.1	40.0	45.6	51.4	26.9	פועלים מקצועיים
4.0	4.2	9.7	12.3	23.0	8.8	בלתי מקצועיים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	נשים – סך הכול
5.7	2.6	1.8	0.7	0.0	0.2	מנהלים
37.2	30.7	20.4	19.7	14.1	49.3	מקצועות אקדמיים ומדעיים
18.2	16.8	15.1	11.7	10.8	20.6	מקצועות חופשיים וטכניים
9.6	7.2	8.8	6.2	3.1	9.1	פקידים
23.3	30.9	30.6	31.2	20.7	10.5	עובדי מכירות ושירותים
2.3	6.3	8.9	12.0	23.2	5.8	פועלים מקצועיים
3.7	5.5	14.4	18.5	28.1	4.5	בלתי מקצועיים

^ מקור: נתוני הלמ"ס ומשרד העלייה והקליטה; שנתיים האחרונות לפני העלייה
 ^^ מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות (עודכן לפי סיווג משלחי היד של 2011 – הלמ"ס, 2015); רק בעלי משלח יד אזרחי; לא כולל משלח יד לא ידוע

בלוח 47 מוצגים שינויים במשלחי היד של עולים מועסקים שהגיעו ארצה בשנים שונות. אפשר לראות שבכל הקבוצות חלה ירידה דרמטית במעמד המקצועי בישראל לעומת המעמד בארץ המוצא, זאת בצד עלייה הדרגתית במעמד המקצועי עם עלייה בוותק בישראל (אם כי אף לא בקבוצה אחת הגיע המעמד המקצועי לרמה שבה היה בארץ המוצא). עם זאת ככל שהעולים הגיעו ארצה מוקדם יותר, מעמדם המקצועי היה גבוה יותר. למשל בשנת 2021 היו מועסקים במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשים וטכניים: בקרב עולי 1990–1991 – 62.8%, בקרב עולי 1992–1995 – 52.1%, בקרב עולי 1996–1999 – 48.3%, ואילו בקרב עולי 2000 ואילך – 34.3%. הסבר אפשרי לכך הוא העלייה בשנות הוותק בישראל ובעקבותיה ידיעת עברית טובה יותר, לימודים בקורסים מקצועיים, ניסיון מקצועי רב יותר וקשרים חברתיים בישראל.

הסבר זה הוא חלקי בלבד מאחר שניתוח הנתונים מראה שגם **באותן שנות ותק בישראל**, עולים שהגיעו ארצה קודם מסתדרים טוב יותר. למשל, בקרב עולי 1990–1991 עמד אחוז המועסקים במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשים וטכניים לאחר 10 שנים בישראל (כלומר, בשנת 2000) על 40%, ואילו בקרב עולי 1996–1999 בשנת 2010 – רק על 28.5% (**לוח 47**). אחד מן ההסברים לתופעה זו היא שעולים שבאו בתחילת שנות התשעים (בעיקר ממוסקבה, פטרבורג ומערים מרכזיות אחרות) היו משכילים יותר ומעמדם בארץ המוצא היה גבוה יותר. הסבר נוסף הוא שרבים ממקומות העבודה לבעלי מקצועות אקדמיים ומדעיים הם במגזר הממשלתי או הציבורי, ומספרם מוגבל (ובכל מקרה הוא גדל לאט יותר ממספר המועמדים, הן עולים הן ותיקים). עובדה זו מצמצמת את סיכוייהם של עולים שעלו מאוחר יותר לעבוד במקצוע.

לוח 47: ההרכב המקצועי של עולים מועסקים בחו"ל ובישראל, לפי שנת העלייה (באחוזים)

		בישראל		בחו"ל				
		1991	1995	2000	2005	2010	2015	2021
1991–1990 – סך הכול								
מנהלים	0.3	0.0	0.4	2.1	1.5	2.8	7.3	5.4
מקצועות אקדמיים ומדעיים	52.7	11.9	22.2	26.4	27.6	27.4	34.2	41.7
מקצועות חופשיים וטכניים	19.2	8.7	9.1	11.5	9.0	13.6	16.3	15.7
פקידים	4.0	1.9	3.8	6.2	7.3	8.4	5.5	4.9
עובדי מכירות ושירותים	6.2	10.8	16.2	19.7	22.2	19.7	17.3	16.8
פועלים מקצועיים	13.8	42.0	35.4	26.0	23.6	20.3	14.9	12.9
פועלים בלתי מקצועיים	3.8	24.7	12.9	8.1	8.8	7.8	4.5	2.5
1992–1995 – סך הכול								
מנהלים	0.2	...	0.2	1.3	1.4	1.5	6.3	5.8
מקצועות אקדמיים ומדעיים	41.3	...	8.3	17.9	16.9	20.2	20.8	30.8
מקצועות חופשיים וטכניים	20.9	...	3.3	8.1	9.7	9.7	14.9	15.5

		בישראל ^{^^}					בחו"ל ^{^^}		
2021	2015	2010	2005	2000	1995	1991			
6.8	5.4	6.7	5.2	4.1	2.1	...	4.6	פקידים	
18.2	23.7	26.3	25.1	23.9	17.3	...	7.5	עובדי מכירות ושירותים	
18.6	20.8	23.8	27.0	30.1	43.2	...	18.6	פועלים מקצועיים	
4.3	8.0	11.8	14.7	14.6	25.6	...	6.9	פועלים בלתי מקצועיים	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	1999–2000 – סך הכול	
4.1	5.5	1.9	0.5	0.4	0.3	מנהלים	
29.4	20.2	16.1	12.9	8.9	40.6	מקצועות אקדמיים ומדעיים	
14.8	10.8	10.5	8.0	5.0	20.4	מקצועות חופשיים וטכניים	
6.5	5.9	6.8	3.9	3.6	5.8	פקידים	
19.6	23.8	25.1	26.4	21.7	7.8	עובדי מכירות ושירותים	
19.1	24.6	25.5	30.8	32.1	17.3	פועלים מקצועיים	
6.5	9.1	14.1	17.5	28.3	7.8	פועלים בלתי מקצועיים	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	2000 ואילך – סך הכול	
2.7	3.1	1.2	0.1	0.6	מנהלים	
21.1	13.4	11.0	9.2	41.6	מקצועות אקדמיים ומדעיים	
10.5	9.6	7.7	4.1	19.7	מקצועות חופשיים וטכניים	
5.0	6.2	6.2	2.7	6.2	פקידים	
32.0	32.4	27.7	21.8	8.3	עובדי מכירות ושירותים	
20.6	22.2	26.1	33.6	14.8	פועלים מקצועיים	
8.0	13.2	20.1	28.5	8.8	פועלים בלתי מקצועיים	

[^] מקור: נתוני למ"ס והמשרד לקליטת העלייה; שנתיים האחרונות לפני העלייה
^{^^} מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות (עודכן לפי סיווג משלחי היד של 2011 – הלמ"ס, 2015); רק בעלי משלח יד אזרחי; לא כולל משלח יד לא ידוע

תעסוקה מקצועית של עולים בעלי השכלה גבוהה ועל-תיכונית, לפי מאפיינים שונים

בקרוב עולים בעלי השכלה גבוהה עלה אחוז המועסקים במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים במשך שלושת העשורים האחרונים (1991–2022) מ-36.8% ל-71.6%. בשנת 2022 היו 90.7% מן העולים בעלי תואר שלישי מועסקים במקצוע שלהם או במקצוע קרוב. כך גם בקרב 73.7% מבעלי תואר שני ו-68.1% מבעלי תואר ראשון. באשר לבעלי השכלה על-תיכונית מקצועית (לא אקדמית), אחוז זה עמד על 42.5% בלבד, אם כי הוא עלה עלייה ניכרת במשך שלושת העשורים האחרונים. עם זאת אחוז בעלי ההשכלה הגבוהה והעל-תיכונית המועסקים במקצוע שלהם היה בשנת 2022 עדיין נמוך מזה של כלל היהודים ואחרים (לוח 48).

לוח 48: מועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים, בקרב בעלי השכלה גבוהה ועל-תיכונית – עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי רמת השכלה (באחוזים)

עולים	כלל היהודים						
	1991	1995	2001	2010	2015	2022 ואחרים (2022)	
17.2	17.6	24.7	24.5	33.4	42.5	58.4	בעלי השכלה על-תיכונית [^]
36.8	45.7	49.6	56.9	66.2	71.6	87.2	בעלי השכלה גבוהה – סך הכול^{^^}
...	29.4	37.5	49.6	60.9	68.1	83.8	תואר ראשון (BSc, BA, Bed)
...	48.8	54.3	61.6	70.4	73.7	91.7	תואר שני (MA, MSc)
...	78.5	85.6	89.0	94.8	90.7	97.3	תואר שלישי (PhD)

מקור: עיבוד מכון לרוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1995 – מפקד האוכלוסין הישראלי; 1991, 2001–2022 – סקר כוח אדם, שנים שונות
[^] בוגרי טכניקום, סמינר או מכללה לא-אקדמית
^{^^} 1991 – בוגרי מוסדות להשכלה גבוהה, בעלי +15 שנות לימוד; 1995–2022 – בעלי תואר אקדמי (ראשון, שני או שלישי)

בקרב העולים (בעיקר הצעירים) שרכשו השכלה גבוהה בארץ, שיעור העובדים במקצוע שלהם (ממוצע של השנים 2016–2022) הגיע ל-90.3%, אחוז גבוה מזה שבקרב כלל היהודים ואחרים בעלי השכלה הגבוהה (ראו **לוח 49** לעומת **לוח 48**). לעומת זאת מקרב עולים שקיבלו תואר אקדמי אחרון בחו"ל, 54.0% הועסקו במקצוע שלהם (**לוח 49**).

אחוז גבוה של מועסקים במקצוע שלהם אפיינו בשנים 2016–2022 עולים במקצועות הרפואה והפרה-רפואה (91.1%), במקצועות בתחום המתמטיקה והמחשבים (86.8%), בתחום מדעי החיים והטבע (68.6%), בתחום ההנדסה והאדריכלות (67.6%), בתחום מדעי חברה (65.7%), בתחום מדעי הרוח (62.9%) ובתחום החינוך (47.3%). עם זאת בחינה של מי שקיבלו תואר אקדמי אחרון בחו"ל מעידה על אחוז נמוך יותר מקרב העולים שהועסקו במקצוע שלהם: 87.0% במקצועות הרפואה והפרה-רפואה, 73.3% במקצועות בתחום המתמטיקה והמחשבים, 55.6% בתחום ההנדסה והאדריכלות, 55.3% בתחום מדעי הרוח, 50.7% בתחום מדעי החיים והטבע ו-34.3% בתחום החינוך (**לוח 49**).

לוח 49: עולים המועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים בקרב עולים בעלי השכלה גבוהה, לפי תחום לימודים, מין, שנת עלייה וארץ קבלת התואר האקדמי האחרון (באחוזים)

		מכלל זה (2016–2022)				–2016	–2011	–2007	
ארץ קבלת התואר		שנת עלייה		מין		2022	2015	2010	
בישראל	בחו"ל	עד 1995	1996+	נשים	גברים				
54.0	90.3	56.0	78.2	66.9	70.8	68.5	60.3	48.7	סך הכול
87.0	96.3	89.1	92.5	90.9	91.7	91.1	91.3	86.5	רפואה ומקצועות פרה-רפואה
73.3	96.6	74.3	94.6	76.7	92.5	86.8	82.1	76.1	מתמטיקה ומדעי המחשב
50.7	96.4	48.0	82.7	71.4	65.1	68.6	73.4	54.0	מדעי החיים והטבע [^]
55.6	93.8	53.8	74.9	62.2	69.0	67.6	52.8	47.5	הנדסה ואדריכלות
39.7	85.9	53.3	78.3	66.5	63.7	65.7	51.5	32.5	מדעי החברה ^{^^}
55.3	82.5	52.7	70.8	61.5	68.2	62.9	41.7	35.0	מדעי הרוח ^{^^^}
34.3	81.4	31.5	63.4	46.7	49.7	47.3	57.5	41.7	חינוך

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר החברתי של הלמ"ס (ממוצע בין שנים)

[^] פיזיקה, כימיה, ביולוגיה ומקצועות מדעים סמוכים

^{^^} כולל משפטים ומינהל עסקים

^{^^^} כולל שפות, ספרות ואמנות

ככלל, אחוז הגברים העולים שהועסקו במקצוע שלהם היה גבוה ברוב המקצועות (פרט לתחומי מדעי החיים והטבע ומדעי החברה) מאחוז הנשים העולות שהועסקו במקצוע שלהן (ראו **לוחות 49 ו-50**).

אחוז העולים בעלי השכלה גבוהה שהועסקו במקצוע שלהם היה גבוה יותר בקרב צעירים מבקרב מבוגרים, בקרב ותיקים מבקרב חדשים, בקרב המתגוררים באזור תל אביב והמרכז מבקרב המתגוררים באזורי ירושלים והצפון ובמיוחד אזור הדרום, וכן בקרב מי שהגדירו עצמם יהודים מבקרב אחרים. עם זאת לא נמצאו הבדלים ניכרים בין יוצאי רפובליקות אירופיות ליוצאי רפובליקות אסיאתיות (**לוח 50**).

לוח 50: מועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים בקרב עולים בעלי השכלה גבוהה, לפי מין, גיל, שנת עלייה, מחוז מגורים, רפובליקות מוצא וקבוצה דתית-לאומית (באחוזים)

2022	2015	2010	2001	1995	1991	
71.6	66.2	56.9	49.6	45.7	36.8	סך הכול
						מין
72.5	67.2	54.7	49.3	45.5	37.5	גברים
71.0	65.5	58.5	50.0	45.9	35.6	נשים
						גיל
82.5	80.5	70.4	59.3	52.4	34.1	34–25
80.0	77.9	62.4	56.5	50.4	38.8	44–35
74.0	63.5	59.4	46.4	40.0	39.3	54–45
60.2	54.2	42.4	32.0	30.5	34.9	64–55
						שנת עלייה[^]
81.9	75.7	67.0	60.8	50.6	36.8	1991–1990
72.0	66.4	57.5	47.3	32.4	...	1995–1992
69.8	62.8	48.8	30.7	1999–1996
54.5	45.6	38.0	16.3	+2000
						מחוז מגורים
71.9	66.3	61.9	61.1	57.6	51.9	ירושלים ויו"ש
73.9	70.1	60.7	49.6	46.5	32.8	תל אביב ומרכז
71.4	64.0	53.4	46.6	43.6	43.5	חיפה וצפון
65.6	59.7	50.2	47.6	32.6	31.9	דרום
						רפובליקות מוצא
71.7	66.0	57.4	50.2	46.5	...	רפובליקות אירופיות ^{^^}
71.1	67.6	52.7	45.1	40.0	...	רפובליקות אסיאתיות ^{^^^}
						קבוצה דתית-לאומית
75.1	68.0	59.6	52.1	46.6	37.0	יהודים
55.8	53.0	38.4	30.5	37.1	25.7	אחרים

מקור: עיבוד של מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1995 – מפקד האוכלוסין הישראלי; 1991, 2001–2022 – סקר כוח אדם, שנים שונות

[^] הנתונים האחרונים מתייחסים לשנת 2021

^{^^} הפדרציה הרוסית, אוקראינה, בלארוס, מולדובה, ליטא, לטביה ואסטוניה

^{^^^} גאורגיה, ארמניה, אזרבייג'ן, קזחסטן, אוזבקיסטן, קירגיזסטן, טורקמניסטן וטג'יקיסטן

עוד נמצא קשר חזק בין המצב המשפחתי ותעסוקת בן/בת הזוג במקצוע ניהולי, אקדמי ומדעי או חופשי וטכני ובין השתלבות העולה עצמו במקצוע שלו (לוח 51).

לוח 51: מועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים בקרב עולים בעלי השכלה גבוהה, לפי מין, מצב משפחתי ותעסוקת בן/בת זוג (באחוזים)

2022	2015	2010	2001	1995	1991	
						גברים
75.5	67.0	57.2	50.7	50.4	45.8	לא נשואים
71.5	67.3	54.0	49.0	44.9	36.6	נשואים – סך הכול
						מהם, לפי משלח יד של בת הזוג:
87.7	82.7	66.1	69.3	60.7	...	ניהולי/אקדמי ומדעי/חופשי וטכני
59.6	55.3	46.8	37.8	36.3	...	מקצוע אחר או בכלל לא עובדת
						נשים
66.7	57.0	53.7	42.8	44.9	38.0	לא נשואות
72.8	69.0	60.8	52.8	46.3	35.0	נשואות – סך הכול
						מהן, לפי משלח יד של בן הזוג:
87.4	83.9	77.1	69.2	60.4	...	ניהולי/אקדמי ומדעי/חופשי וטכני
59.5	57.0	50.2	41.6	35.7	...	מקצוע אחר או בכלל לא עובד

מקור: עיבוד של מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1995 –מפקד האוכלוסין הישראלי; 1991, 2001–2022 – סקר כוח אדם, שנים שונות

נמצא כי שליטה בעברית ובאנגלית ולימודים בקורסים מקצועיים הם גורמים המשפיעים על תעסוקה של עולים בעלי השכלה גבוהה במקצוע שלהם (**לוחות 52 ו-53**).

לוח 52: מועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים בקרב עולים בעלי השכלה גבוהה, לפי יכולת לקרוא בעברית ובאנגלית (באחוזים)

באנגלית ^{^^}				בעברית ^{^^}					
2015	2011	2003-2006	1995 ^{^^}	2016-2022	2011-2015	2007-2010	2003-2006	1995 ^{^^}	
83.0	64.5	74.7	81.8	86.0	81.6	74.9	75.7	77.9	טובה מאוד
72.7	65.6	66.6	61.0	70.9	69.2	59.9	57.3	57.0	טובה
41.5	61.7 {	49.4	46.0 {	49.2	47.4	44.2	39.8	48.7 {	בינונית
29.4		35.7		26.4	25.2	25.0	23.2		חלשה
8.8	38.4	22.2	29.8	24.4	16.8	8.0	6.2	16.0	בכלל לא

[^] מקור: 1995 – סקר תעסוקת עולי ברית המועצות לשעבר של מכון ברוקדייל; 2003–2006, 2007–2010, 2011–2015 ו-2016–2022 – עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס (ממוצע שנים)

^{^^} מקור: 1995 – סקר תעסוקת עולי ברית המועצות לשעבר של מכון ברוקדייל; 2003–2006 ו-2011 – עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר

החברתי של הלמ"ס; 2015 – סקר מיומנויות בוגרים (PIAAC) של הלמ"ס; הנתונים המעודכנים ביותר

^{^^^} קריאת ספרות מקצועית

לוח 53: מועסקים בישראל במקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים, חופשיים וטכניים בקרב עולים בעלי ההשכלה הגבוהה, לפי מין, שנת עלייה ולימודים בקורס מקצועי (באחוזים)

2022–2016		2015–2012		2010–2007		1995		
לא למדו בקורס	למדו בקורס	לא למדו בקורס	למדו בקורס	לא למדו בקורס	למדו בקורס	לא למדו בקורס	למדו בקורס	
63.9	70.6	59.1	67.5	46.8	52.5	44.0	56.1	שני המינים
64.8	72.0	57.9	67.9	48.8	58.7	39.8	50.9	גברים
63.2	69.7	60.3	67.2	45.0	48.3	50.7	60.4	נשים
								שנת עלייה
74.3	79.6	67.9	73.0	54.6	57.2	44.0	56.1	1995–1990
49.8	59.8	45.2	55.1	34.9	42.8	1996 ואילך

מקור: 1995 – סקר תעסוקת עולי ברית המועצות לשעבר של מכון ברוקדייל; 2010–2007, 2015–2012 ו-2022–2016 – עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס (ממוצע שנים)

תעסוקה מקצועית של עולים בעלי השכלה גבוהה – ניתוח רב-משתני

כדי ללמוד על גורמים המסבירים את הסיכוי של עולים בעלי השכלה גבוהה להשתלב במקצוע ניהולי, אקדמי ומדעי או חופשי וטכני (להלן: משלח יד מתאים) נערך ניתוח רב-משתני במודל רגרסיה לוגיסטית. הניתוח התבסס על נתוני הסקר החברתי של הלמ"ס לשנים 2007–2022. קבוצת הניתוח הייתה עולי ברית המועצות לשעבר משנת 1990 ואילך בעלי השכלה אקדמית (תואר ראשון, שני ושלישי) בני 25–64 שהיו מועסקים בזמן ביצוע הסקר (**לוח 54**).

המשתנה התלוי היה תעסוקה במקצוע מתאים (1 = מועסק במשלח יד מתאים, 0 = מועסק במשלח יד אחר). משתנים בלתי-תלויים היו מין, גיל, שנת עלייה, תואר אקדמי (ראשון/שני/שלישי), ארץ קבלת התעודה הגבוהה ביותר (ישראל/חו"ל), תחום לימוד, מצב משפחתי, קבוצה דתית לאומית (יהודי/אחר), רמת שליטה בעברית (קריאה), שימוש במחשב (למטרה כלשהי), לימודים בקורסים מקצועיים, מחוז מגורים, בעלות/שימוש ברכב. עקב העדר מידע בסקר החברתי אי אפשר היה לכלול בניתוח גורמים כמו רפובליקת המוצא, שליטה באנגלית ותעסוקת בן/בת זוג.

הניתוח הראה שהגורם המסביר החזק ביותר לתעסוקה במשלח יד מתאים הוא **שליטה בעברית**. לעולה הקורא טוב מאוד בעברית סיכוי גבוה פי 7.7 לעבוד במשלח יד מתאים מלעולה שלא קורא עברית כלל. גורם חשוב נוסף הוא **שליטה במחשב**: למי שמתמש במחשב (למטרה כלשהי) סיכוי גבוה כמעט פי 4 לעבוד במשלח יד מתאים לעומת מי שלא משתמש במחשב (**לוח 54**).

כאשר בוחנים את **תחום הלימוד**, הניתוח הראה כי למי שלמדו רפואה ומקצועות פרה-רפואיים סיכוי גבוה פי 4.9 לעבוד במשלח יד מתאים לעומת מי שלמדו הנדסה ואדריכלות (שהם רוב העולים האקדמאים); למי שלמדו מתמטיקה ומחשבים לתעסוקה סיכוי גבוה פי 2.2 לעבוד במשלח יד מתאים לעומת מי שלמדו הנדסה ואדריכלות; לבוגרי מדעי הטבע וחינוך סיכוי דומה לזה של מי

שלמדו הנדסה ואדריכלות לעבוד במשלח יד מתאים (בפיקוח על משתנים אחרים); ואילו בקרב בוגרי מדעי הרוח ומדעי החברה נמצא קשר הפוך – תואר במדעי הרוח הפחית את הסיכוי (כי 1.4) לעבוד במשלח יד מתאים (לעומת בוגרי הנדסה ואדריכלות), ותואר במדעי החברה הפחית סיכוי זה – כי 2 לעומת בוגרי הנדסה ואדריכלות (לוח 54).

לעומת סיכוייהם של עולים בעלי תואר ראשון להשתלב בתעסוקה במשלח יד מתאים, הסיכוי של עולים בעלי תואר שלישי גבוה פי 5.2 והסיכוי של עולים בעלי תואר שני גבוה פי 1.6. לעולים שקיבלו את התואר האחרון שלהם בארץ סיכוי גבוה פי 3.1 לעבוד במשלח יד מתאים לעומת מי שסיימו לימודים אקדמיים בחו"ל (לוח 54).

גורם מסביר נוסף להשתלבות בתעסוקה במשלח יד מתאים הוא בעלות על רכב או שימוש ברכב: לבעלי רכב סיכוי של פי 1.84 לעבוד במשלח יד מתאים לעומת מי שאין לו רכב. באשר לאזור מגורים נמצא כי לעולים שגרים בירושלים והסביבה סיכוי של פי 1.53 לתעסוקה במשלח יד מתאים, והסביבה העיקרית לכך היא ככל הנראה הימצאותם של מוסדות ממשלתיים, ציבוריים ומדעיים רבים בבירה. כן נמצא כי לעולים שהגיעו לישראל בשנת 1996 ואילך סיכוי נמוך יותר לעבוד במשלח יד מתאים לעומת מי שהגיע בשנים 1990–1995 (לוח 54).

הניתוח הרב-משתני לא גילה קשרים בין תעסוקה מקצועית ובין מין, גיל וקבוצה דתית-לאומית. הדבר מצביע, בין היתר, על כך שבעיות תעסוקה במקצוע בגיל מבוגר נובעות מבעיות בעברית, מקשיים בשליטה במחשב וכדומה, ולא מן הגיל עצמו.

לוח 54: הקשר בין הסיכוי לעסוק בישראל במשלח יד מתאים ובין מאפיינים נבחרים של עולים שהשכלתם גבוהה (תוצאות הרגרסיה הלוגיסטית)

Odd's Ratio	B	
1.04	**0.04	שנת מחקר (ביחס לשנת 2007)
		מין (ביחס לגברים)
0.99	-0.01	נשים
		גיל (ביחס ל-25–34)
1.02	0.02	44–35
1.00	0.00	54–45
0.97	-0.03	64–55
		שנת עלייה (ביחס ל-1990–1995)
0.78	*-0.25	+1996
		תואר אקדמי (ביחס לתואר ראשון)
1.61	**0.47	תואר שני (MSc, MA)
5.17	**1.64	תואר שלישי (PhD)
		ארץ קבלת תואר אקדמי (ביחס לחו"ל)
3.14	**1.14	ישראל

Odd's Ratio	B	
		תחום לימוד (ביחס להנדסה ואדריכלות)
4.87	**1.58	רפואה ומקצועות פרה-רפואה
2.16	**0.77	מתמטיקה ומחשבים
1.17	0.16	מדעי החיים והטבע (פיסיקה, כימיה, ביולוגיה)
0.87	-0.15	חינוך
0.50	** -0.69	מדעי החברה (כולל מינהל עסקים ומשפטים)
0.70	* -0.36	מדעי הרוח (כולל שפות ואומנות)
		מצב משפחתי (ביחס ללא נשואים/ות)
1.01	0.01	נשואים/נשואות
		קבוצה דתית-לאומית (ביחס ל"אחרים")
1.14	0.13	יהודים
		רמת קריאה בעברית (ביחס לבכלל לא)
7.66	**2.04	טובה מאוד
5.23	**1.65	טובה
2.90	**1.06	בינונית
1.43	**0.36	חלשה
		שימוש במחשב (ביחס ל-לא)
3.99	**1.38	כן (למטרה כלשהי)
		למידה בקורס מקצועי (ביחס ל-לא למד)
1.44	**0.37	למד בקורס מקצועי
		מחוז מגורים (ביחס לתל אביב והמרכז)
1.53	**0.43	ירושלים, יהודה ושומרון
0.88	-0.13	חיפה וצפון
1.08	0.08	דרום
		רכב בבעלות/בשימוש (ביחס לאין)
1.84	**0.61	יש
	40.5	טיב התאמה (Nagelkerke R ²), באחוזים

מקור: עיבוד של מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ט, 2007–2022

* $p < .05$ ** $p < .01$

שביעות רצון מן העבודה וחשש לאבד אותה

אחוז העולים המועסקים שדיווחו על שביעות הרצון מעבודתם עלה בשנים 1995–2022 מ-65.2% ל-89.4%, אך נשאר נמוך במקצת משיעור המדווחים על כך בקרב כלל היהודים ואחרים המועסקים (91.3%). לעומת השנים הקודמות, בשנת 2022 לא נמצאו הבדלים של ממש באחוז המדווחים על שביעות רצון מן העבודה בין מי שעלו בשנים 1990–1995 ובין מי שעלו משנת 1996 ואילך. כצפוי, שביעות הרצון הגבוהה ביותר מן העבודה נמצאה בקרב בעלי המקצועות הניהוליים, האקדמיים והמדעיים, החופשיים והטכניים, ואילו הנמוכה ביותר – בקרב עובדים בלתי מקצועיים (לוח 55).

לוח 55: עולים מועסקים וכלל היהודים ואחרים המועסקים בני 20+, לפי מידת שביעות הרצון מן העבודה (מרוצים ומרוצים מאוד), מין, שנת עלייה ומשלח יד (באחוזים)

כלל היהודים ואחרים המועסקים (2022)	עולים מועסקים				
	2022	2010	2003	1995	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול מועסקים
49.6	37.8	20.6	14.1	7.5	מרוצה מאוד
41.7	51.6	55.5	59.4	57.7	מרוצה
6.8	8.4	17.8	19.9	28.0	לא כל כך מרוצה
1.9	2.2	6.1	6.6	6.8	לא מרוצה בכלל
					מרוצים מעבודתם
91.3	89.4	76.1	73.5	65.2	שני המינים
91.5	88.4	73.4	68.4	64.8	גברים
91.1	90.2	78.7	78.4	65.6	נשים
					שנת עלייה
...	89.7	81.0	79.3	65.2	1995–1990
...	89.1	68.3	62.5	...	1996 ואילך
					משלח יד בישראל
					מנהלים, עובדים במקצועות מדעיים ואקדמיים
93.7	94.1	91.6	95.7	82.1	
92.3	94.2	83.8	87.0	84.7	עובדים במקצועות חופשיים וטכניים
86.2	88.1	86.1	81.0	72.1	עובדי פקידות
89.2	89.6	69.6	73.1	62.3	עובדי מכירות ושירותים
88.1	84.1	72.1	65.5	62.1	פועלים מקצועיים
81.3	76.2	46.5	58.6	34.1	בלתי מקצועיים

מקור: 1995 – סקר תעסוקת עולי ברית המועצות לשעבר של מכון ברוקדייל; 2003, 2010, 2022 – עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס

באותן שנים ירד פי שלושה אחוז העולים החוששים במידה רבה או רבה מאוד לאבד את עבודתם הנוכחית מ-18.5% ל-5.4%. שיעור נמוך במקצת מן השיעור בקרב כלל המועסקים היהודים ואחרים (לוח 56).

לוח 56: עולים מועסקים וכלל היהודים ואחרים המועסקים בני 20+, לפי מידת החשש לאבד את העבודה, מין, שנת עלייה ומשלח יד (באחוזים)

עולים מועסקים	כלל היהודים ואחרים המועסקים (2022)			
	2022	2010	2003	1995
חשש לאבד את העבודה – סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0
גדול מאוד	2.1	1.9	1.8	4.8
גדול	4.0	3.5	6.4	13.7
קטן	21.0	17.3	27.0	31.5
אין חשש	72.9	77.3	64.8	50.0
חשש לאבד את העבודה במידה רבה מאוד או רבה				
שני המינים	6.1	5.4	8.2	18.5
גברים	6.8	4.6	9.2	17.5
נשים	5.3	6.0	7.2	19.5
שנת עלייה				
1995–1990	...	5.4	8.0	24.9
1996 ואילך	...	5.3	8.5	27.1
משלח יד בישראל				
מנהלים, עובדי מקצועות מדעיים ואקדמיים	5.2	3.7	3.8	14.3
עובדי מקצועות חופשיים וטכניים	5.4	6.9	6.8	18.6
עובדי פקידות	5.6	5.3	4.0	21.2
עובדי מכירות ושירותים	6.3	7.0	13.1	24.8
פועלים מקצועיים	9.8	6.3	7.9	30.5
בלתי מקצועיים	7.3	4.9	12.9	34.4

מקור: 1995 –סקר תעסוקת עולי ברית המועצות לשעבר של מכון ברוקדייל; שנים 2003, 2010, 2022 – עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס

5.8 מצב כלכלי

שכר חודשי²²

בשנים 1995–2022 עלה השכר החודשי הממוצע (ברוטו) של עולים מועסקים (במחירי 2022) פי 2.3 והסתכם ב-12,063 ש"ח. בשנת 1995 היה השכר החודשי של העולים נמוך ב-34.8% משכרם של כלל יהודים ואחרים המועסקים בישראל, ובשנת 2022 הצטמצם הפער ל-4.7% בלבד (לוח 57).

לוח 57: שכר חודשי ממוצע (ברוטו) של עולים ושל כלל היהודים ואחרים המועסקים, לפי מין (במחירי 2022, בש"ח)

2022	2015	2010	2005	2000	1995	
עולים מועסקים						
12,063	9,419	7,542	6,768	6,028	5,259	שני המינים
15,291	11,458	9,152	8,305	7,275	6,333	גברים
9,498	7,790	6,204	5,389	4,850	3,980	נשים
כלל היהודים ואחרים המועסקים						
12,655	11,126	9,505	9,359	9,251	8,067	שני המינים
15,819	13,690	11,799	11,830	11,539	10,083	גברים
9,780	8,733	7,403	7,080	6,962	5,876	נשים
עולים מכלל היהודים ואחרים המועסקים (באחוזים)						
95.3	84.7	79.3	72.3	65.2	65.2	

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני למ"ס: 1995–2010 – סקרי הכנסות משק הבית; 2015–2022 – סקרי הוצאות משק בית ^ רק מעבודה שכירה; רק בעלי משלח יד אזרחיים

השכר הגבוה ביותר בשנת 2022 היה של עולים בגילי הביניים (35–44) – 13,415 ש"ח, ואילו הנמוך ביותר – של עולים מועסקים בני 65+ – 6,369 ש"ח (נמוך ב-28.1% משכרם של כלל המועסקים יהודים ואחרים בגיל זה). הסבר אפשרי לכך הוא העובדה שעולים בגיל פרישה בדרך כלל עובדים בעבודות בלתי מקצועיות ובמשרה חלקית. לעומת זאת שכר העולים בגילים הצעירים (25–34) היה גבוה משכרם של כלל היהודים ואחרים המועסקים בגיל זה (לוח 58).

²² לצורך השוואה בסעיף זה כל הנתונים כספיים הוצגו במחירי 2022 (לפי מדד מחירים לצרכן).

לוח 58: שכר חודשי ממוצע (ברוטו) של עולים ושל כלל היהודים ואחרים המועסקים, לפי גיל^{^^} (במחירי 2022, בש"ח)

עולים מכלל היהודים ואחרים המועסקים (באחוזים)	עולים	עולים					1995	1999	2000	2005	2010	2015	2022
		1995	2000	2005	2010	2015							
95.3	5,259	6,028	6,768	7,542	9,419	12,063	12,655						
106.9	5,677	6,199	7,224	7,634	8,822	11,418	10,683						
90.9	6,044	6,820	7,591	8,924	11,298	13,415	14,764						
79.8	5,518	7,002	7,205	8,527	10,366	12,808	16,051						
87.6	4,468	4,377	6,386	6,689	9,499	12,477	14,244						
71.9	1,184	1,811	3,912	3,748	4,857	6,369	8,862						

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 2010–1995 – סקרי הכנסות משק הבית; 2015–2022 – סקרי הוצאות משק בית

[^] רק מעבודה שכירה; רק בעלי משלח יד אזרחיים

^{^^} נתונים על בני 18–24 לא הוצגו עקב מדגם קטן בקרב העולים המועסקים

השכר הממוצע (ברוטו) של עולי 1991–1990 עמד בשנת 2022 על 16,520 ש"ח, ואילו שכרם הממוצע (ברוטו) של עולי 2011 ואילך – רק על 7,592 ש"ח. ניתוח לפי שנים מראה שהבדל זה קשור גם לשנת העלייה ולא רק לוותק בארץ (לוח 59).

לוח 59: שכר חודשי ממוצע (ברוטו) של עולים מועסקים, לפי שנת עלייה (במחירי 2022, בש"ח)

2022	2015	2010	2005	2001	1995	
16,520	11,923	8,767	8,146	8,105	5,902	1990–1991
11,380	10,050	8,009	6,727	6,333	4,153	^{^^} 1994–1992
12,293	8,490	6,919	5,857	5,219	...	^{^^^} 2000–1995
9,617	6,517	5,256	4,541	^{^^^} 2010–2001
7,592	+2011

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל על נתוני הלמ"ס: 2010–1995 – סקרי הכנסות משק הבית; 2015–2022 – סקרי הוצאות משק בית

[^] רק מעבודה שכירה; רק בעלי משלח יד אזרחיים

^{^^} עבור שנת 1995 הוצגו נתוניהם של עולי 1992–1995

^{^^^} עבור שנת 2001 הוצגו נתוניהם של עולי 1995–2001

^{^^^} עבור שנים 2005–2015 הוצגו נתוניהם של עולי 2001 ואילך

ניתוח רב-משטני מסוג רגרסיה לינארית שנערך על בסיס סקרי הכנסות והוצאות משקי הבית בשנים 1995–2022 מעיד על קשר חיובי מובהק בין השכר החודשי של העולים ובין משלח יד (בעלי מקצועות ניהוליים, אקדמיים ומדעיים השתכרו יותר). שכר גבוה יותר אף ניתן לעולים יותר מאשר לעולות, לבני 35–44 יותר מאשר לצעירים יותר ולמבוגרים יותר, לעולים שהגיעו ארצה מוקדם יותר, לבעלי רמת השכלה גבוהה יותר (אפילו באותו משלח היד), לנשואים יותר מאשר ללא נשואים ולעובדים באזור תל אביב והמרכז יותר מאשר לתושבי אזורים אחרים (לוח 60).

לוח 60: קשר בין שכר חודשי ממוצע (ברוטו) $\hat{\beta}$ ובין מאפיינים נבחרים של עולים מועסקים – תוצאות הרגרסיה הלינארית (רק מעבודה שכירה; במחירי 2022, בש"ח)

Beta	B	
**0.19	212	שנת המחקר (ביחס לשנת 1995) מין (ביחס לגברים)
** -0.21	-2,855	נשים גיל (ביחס ל-18-24)
**0.07	1,022	34-25
**0.14	2,209	44-35
**0.11	1,720	54-45
**0.02	397	64-55
** -0.08	-2,584	+65 שנת עלייה (ביחס ל-1990-1991)
** -0.08	-1,018	2000-1992
** -0.09	-2,043	+2001 מצב משפחתי (ביחס ללא נשואים/ות)
**0.08	1,143	נשואים/ות רמת השכלה (ביחס לעד 10 שנות לימוד)
*0.01	180	12-11 שנות לימוד
**0.04	494	15-13 שנות לימוד
**0.10	1,529	+16 שנות לימוד משלח יד בישראל (ביחס לבלתי מקצועיים)
**0.44	7,131	מנהלים, מקצועות מדעיים ואקדמיים
**0.13	2,771	מקצועות חופשיים וטכניים
**0.04	1,294	פקידים
*0.01	156	עובדי מכירות ושירותים
**0.09	1,448	פועלים מקצועיים בתעשייה מחוז העבודה (ביחס לתל אביב והמרכז)
** -0.02	-640	ירושלים, יהודה ושומרון
** -0.06	-923	חיפה וצפון
** -0.05	-809	דרום
	37.2	שונות מוסברת (adjusted R2), באחוזים

* $p < .05$ ** $p < .01$

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 2011-1995 – סקרי הכנסות; 2022-2012 – סקרי הוצאות משקי הבית של הלמ"ס

הכנסות והוצאות חודשיות

ההכנסות ברוטו (כולל שכר, קצבאות והכנסות אחרות) למשק בית בקרב עולי ברית המועצות לשעבר גדלו בשנים 1992–2022 (במחירים קבועים) פי 2.3 והגיעו ל-19,616 ש"ח. הפער בין ההכנסות של כל משפחות העולים ובין ההכנסות של כלל המשפחות היהודיות בישראל הצטמצם רק במקצת: מ-40.4% בשנת 1992 ל-15.9% בשנת 2022. עם זאת הבאה בחשבון של המשתנה 'ותק בארץ' העידה על פערים גדולים יותר. למשל בשנת 2022 הייתה ההכנסה החודשית הממוצעת של משפחות העולים שהגיעו ארצה בשנים 1991–1990 23,281 ש"ח, דומה לזו של כלל משפחות יהודיות ואחרות, ואילו ההכנסה החודשית של משפחות עולים שהגיעו בשנת 2011 ואילך הייתה 13,319 ש"ח, כלומר נמוכה ב-42.9% מזו של כלל המשפחות היהודיות ואחרות (לוח 61).

לוח 61: הכנסה חודשית ממוצעת (ברוטו) של משפחות העולים, לפי שנת עלייה, ושל כלל המשפחות היהודיות ואחרות (במחירי 2022, בש"ח)

2022	2015	2010	2005	2001	1995	1992	
23,313	21,215	17,443	16,018	16,343	12,946	14,343	כלל המשפחות היהודיות ואחרות
19,616	15,770	12,811	11,185	10,643	9,078	8,545	משפחות עולים – סך הכול
							שנות העלייה
23,281	19,293	14,616	13,113	13,709	10,365	8,545	^1991–1990
19,095	16,767	12,607	11,191	11,794	7,322	...	^^1994–1992
19,129	14,327	11,919	9,916	9,315	^^^2000–1995
18,617	11,980	10,463	8,032	^^^^2010–2001
13,319	+2011

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 2010–1995 – סקרי הכנסות משק הבית; 1992, 2015–2022 – סקרי הוצאות משק הבית
 ^ בשנת 1992 הוצגו נתוניהם של עולי 1992–1990
 ^^ בשנת 1995 הוצגו נתוניהם של עולי 1992–1995
 ^^^ בשנת 2001 הוצגו נתוניהם של עולי 1995–2001
 ^^^^ בשנים 2005–2015 הוצגו נתוניהם של עולי 2001 ואילך

תמונה שונה במקצת מתגלה כאשר בודקים הכנסות חודשיות ברוטו לבן המשפחה (לוח 62). בשנים 1992–2022 עלתה ההכנסה החודשית של העולים פי 3 והגיעה ל-7,723 ש"ח. הפער בין העולים ובין כלל המשפחות היהודיות הצטמצם מ-42.5% ב-1992 ל-0.9% בלבד בשנת 2022. זאת ועוד, הכנסות לבן המשפחה בקרב עולים שהגיעו ארצה ב-1990–1991 עמדו על 9,094 ש"ח לחודש, הכנסה הגבוהה ב-16.6% מזו של כלל היהודים ואחרים. גם בקרב עולי 1992–1995 הייתה ההכנסה לבן המשפחה גבוהה במקצת מזו של כלל יהודים ואחרים. ההסבר להפרש במגמות בין לוח 61 ללוח 62 נעוץ בעובדה שמשפחות העולים היו קטנות יותר מן המשפחות בקרב כלל היהודים ואחרים (ראו סעיף 5.2).

לוח 62: הכנסה ממוצעת חודשית (ברוטו) לבן משפחה בקרב משפחות העולים, לפי שנת עלייה, ובקרב כלל המשפחות היהודיות ואחרות (במחירי 2022, בש"ח)

2022	2015	2010	2005	2001	1995	1992	
7,797	6,871	5,642	5,200	5,202	4,010	4,409	כלל משפחות יהודיות ואחרות בישראל
7,723	6,028	4,875	4,117	3,879	2,894	2,535	משפחות עולים – סך הכול
							שנות העלייה
9,094	7,063	5,714	4,819	4,835	3,305	2,535	^1991–1990
7,858	6,245	4,836	4,075	3,904	2,325	...	^^1994–1992
7,561	5,760	4,519	3,663	3,276	^^^2000–1995
6,649	4,570	3,688	3,026	^^^^2010–2001
5,392	+2011

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 2010–1995 – סקרי הכנסות משק הבית; 1992, 2015–2022 – סקרי הוצאות משק הבית
 ^ בשנת 1992 הוצגו נתוניהם של עולי 1992–1990
 ^^ בשנת 1995 הוצגו נתוניהם של עולי 1995–1992
 ^^ בשנת 2001 הוצגו נתוניהם של עולי 2001–1995
 ^^^ בשנים 2015–2005 הוצגו נתוניהם של עולי 2001 ואילך

משנת 1995 ועד שנת 2015 עלה שיעורה של העבודה השכירה מתוך כלל הכנסות העולים מ-73.3% ל-76.0%, אך בשנת 2022 ירד שיעורה ל-70%, כנראה עקב מגפת הקורונה אחוז ההכנסות מעבודה עצמאית עלה בשנים 2022–1995 מ-0.9% ל-10.0%. חלק הקצבאות מן הביטוח הלאומי ירד מ-19.6% בשנת 1995 ל-12.3% בשנת 2015 ובשנת 2022 כמעט ולא השתנה – 12.2% (לוח 63).

השוואה בין רכיבי ההכנסות ברוטו של משפחות העולים לאלו של כלל היהודים ואחרים בשנת 2022 מראה שבקרב העולים היה אחוז הכנסות מעבודה שכירה גבוה יותר (70.0% לעומת 63.9%, בהתאמה) וכך גם באשר לקצבאות מן הביטוח לאומי (12.2% לעומת 8.8%, בהתאמה), אך חלקן של ההכנסות מעבודה עצמאית היה נמוך יותר (10% לעומת 11.9%, בהתאמה), כמו גם מהון (2.5% לעומת 5.1%, בהתאמה) ומקרנות פנסיה בארץ ובחו"ל (2.3% לעומת 7.1%, בהתאמה) (לוח 63).

לוח 63: רכיבי ההכנסות של משפחות העולים ושל כלל משפחות היהודיות ואחרות, לפי מקור ההכנסה (באחוזים)

כלל המשפחות היהודיות ואחרות (2022)	משפחות העולים						
	2022	2015	2010	2005	2000	1995	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול – הכנסות ברוטו
82.2	82.9	84.9	87.1	85.9	84.0	88.1	מהן: הכנסות נטו
17.8	17.1	15.1	12.9	14.1	16.0	11.9	תשלומי חובה [^]
							מכלל ההכנסות (ברוטו)
63.9	70.0	76.0	75.0	73.7	71.0	73.3	מעבודה שכירה
11.9	10.0	5.8	6.0	5.3	4.1	0.9	מעבודה עצמאית ומזדמנת
5.1	2.5	0.8	0.8	0.7	0.5	0.1	מהון
7.1	2.3	2.3	1.7	0.9	0.6	0.2	מקרנות פנסיה בארץ ובחו"ל
0.7	0.6	0.6	0.8	0.8	1.2	2.0	מקצבת ילדים (ביטוח לאומי)
4.2	7.5	7.2	8.8	8.8	9.9	11.1	מקצבת זיקנה (ביטוח לאומי)
3.9	4.1	4.5	4.3	6.6	6.4	6.5	מקצבאות אחרות (ביטוח לאומי)
1.7	2.1	2.1	2.1	2.7	5.6	5.8	מעזרה מארגונים אחרים
1.5	0.9	0.7	0.5	0.5	0.7	0.1	מעזרה מאנשים פרטיים

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1995–2010 – סקרי הכנסות משק הבית; 2015–2022 – סקרי הוצאות משק הבית

[^] מס הכנסה, תשלומים לביטוח לאומי ומס בריאות

סך ההוצאות הממוצע למשק בית של העולים היה בשנת 2022 נמוך ב-18.4% מסך ההוצאות של כלל משקי הבית היהודיים ואחרים. אחוז ההוצאות על דיור (כולל תשלום משכנתאות) היה נמוך במקצת בקרב העולים לעומת בקרב כלל היהודים ואחרים (25.3% ו-26.6% בהתאמה) וכך גם אחוז ההוצאות על תחזוקת הדירה ומשק בית (8.5% לעומת 9.3%), על חינוך, תרבות ובידור (9.3% לעומת 11.5% בהתאמה). לעומת זאת אחוז ההוצאות על מזון (כולל פירות וירקות) במשפחות העולים עמד באותה שנה על 18.9% לעומת 16.5% בקרב כלל המשפחות היהודיות ואחרות, וכך גם הוצאות על תחבורה ותקשורת (20.6% לעומת 18.3%, בהתאמה) (לוח 64).

לוח 64: הוצאה חודשית ממוצעת של משפחות עולים ושל כלל המשפחות היהודיות ואחרות, לפי רכיבי ההוצאה (בש"ח ובאחוזים; במחירי 2022)

כלל המשפחות היהודיות ואחרות (2022)	משפחות עולים					
	2022	2015	2010	2000	1992	
17,672	14,427	12,578	10,800	9,060	8,771	הוצאות לתצרוכת – סך הכול (בש"ח)
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	באחוזים – סך הכול
13.3	15.4	14.3	14.3	15.3	16.1	מזון (ללא ירקות ופירות)
3.2	3.5	3.3	3.6	4.1	4.4	ירקות ופירות
26.6	25.3	25.0	25.6	25.9	24.7	דיור
9.3	8.5	7.8	8.2	7.4	6.1	תחזוקת הדירה ומשק הבית [^]
3.6	3.6	4.0	3.3	4.4	7.0	ריהוט וציוד לבית
2.9	3.1	3.2	3.4	2.8	3.5	הלבשה והנעלה
6.6	6.7	5.8	6.0	4.0	8.4	בריאות
11.5	9.3	11.0	12.3	12.2	10.1	חינוך, תרבות ובידור
18.3	20.6	20.3	19.3	18.9	15.6	תחבורה ותקשורת
4.6	4.1	5.3	4.0	5.1	4.0	מוצרים ושירותים אחרים

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקרי הוצאות משק בית של הלמ"ס, שנים שונות

[^] כולל מיסים עירוניים (ארנונה)

דיוור

49.6% ממשפחות העולים התגוררו בשנת 2022 בדירות בבעלותן (לעומת 60.5% בקרב כלל המשפחות היהודיות ואחרות בישראל). בקרב עולי 1991–1990 עמד אחוז הגרים בדירה בבעלותם על 71.8%, זאת לעומת אחוז הגרים בדירה בבעלותם בקרב עולי 2011 ואילך שעמד בשנה זו על 11% (לוח 65).

לוח 65: משפחות עולים המתגוררות בדירות בבעלותן, לפי שנת עלייה ולעומת כלל המשפחות היהודיות ואחרות (באחוזים)

2022	2015	2010	2005	2001	1995	1992	
49.6	51.1	50.5	48.7	46.7	46.0	17.5	משפחות העולים – סך הכול
							שנת העלייה:
71.8	69.7	71.2	65.4	64.9	55.9	17.5	^1991–1990
57.7	66.1	53.6	58.5	61.0	32.4	...	^^1994–1992
45.9	45.3	45.9	43.8	34.8	1997–1995
36.1	39.3	30.4	23.7	11.8	^^^2000–1998
37.7	23.8	18.9	9.4	^^^^2010–2001
11.0	+2011
60.5	66.2	67.9	68.3	69.8	69.9	68.8	כלל המשפחות היהודיות ואחרות בישראל

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1992 ו-2015–2022 – סקרי הוצאות משק הבית; 1995 – מפקד האוכלוסין הישראלי; 2001–2010 – סקרי הכנסות משק הבית

^ בשנת 1992 הוצגו נתוניהם של עולי 1990–1992

^^ בשנת 1995 הוצגו נתוניהם של עולי 1992–1995

^^^ בשנת 2001 הוצגו נתוניהם של עולי 1998–2001

^^^^ בשנים 2005–2015 הוצגו נתוניהם של עולי 2001 ואילך

ניתוח לפי גיל מעלה כי אחוז העולים הצעירים בגילי 25–34 שהתגוררו בדירה בבעלות המשפחה ירד בשנים 1995–2022 מ-53.5% ל-29.6%, בגילי 35–44 – מ-61.6% ל-52.9%, ובגילי 45–54 – מ-61.8% ל-59.8% (אמנם עד 2015 בקבוצה זו חלה עלייה). ירידה זו קשורה ככל הנראה לזינוק במחירי הדיור בעשורים האחרונים. עם זאת, בקרב בני 55+ אחוז המתגוררים בדירה בבעלות המשפחה אף עלה עם השנים. עוד נמצא כי בכל הגילים שיעור העולים שגרו בדירה בבעלות המשפחה היה נמוך במידה ניכרת משיעור זה בקרב כלל היהודים ואחרים באותם גילים. אחוז העולים בני 65+ שהתגוררו בדירות בשכירות ציבורית היה בשנת 2022 18.5%, זאת לעומת 5.4% בקרב כלל היהודים ואחרים באותו גיל (לוח 66).

לוח 66: עולים וכלל היהודים ואחרים המתגוררים בדירה בבעלות המשפחה[^] ובשכירות ציבורית, לפי גיל^{^^} (באחוזים)

כלל היהודים ואחרים (2022)	עולים						
	2022	2015	2010	2005	2001	1995	
43.3	29.6	38.6	47.4	49.9	49.5	53.5	34–25
55.0	52.9	57.2	56.6	60.8	60.5	61.6	44–35
72.0	59.8	69.3	73.7	69.9	67.9	61.8	54–45
78.8	71.2	73.5	68.6	63.3	52.1	45.3	64–55
80.8	58.5	49.3	40.7	38.7	35.5	34.3	+65
5.4	18.5	18.3	21.0	24.8	19.3	14.6	בני +65 הגרים בשכירות ציבורית

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הלמ"ס: 1995 –מפקד האוכלוסין הישראלי; 2001–2010 – סקרי הכנסות משק הבית; 2015–2022 – סקרי הוצאות משק הבית

[^] כולל דירות בבעלות עצמית, בן/בת זוג, הורים, ילדים ובני משפחה אחרים (לא בשכירות)
^{^^} נתונים על בני 18–24 לא הוצגו עקב מדגם קטן בקרב העולים

צפיפות הדיור של משפחות העולים ירדה מ-1.47 איש לחדר בשנת 1991 ל-0.75 איש לחדר בשנת 2022 ונעשתה דומה לצפיפות הדיור בקרב כלל המשפחות היהודיות בישראל (לוח 67).

לוח 67: משפחות עולים ומשפחות של כלל היהודים ואחרים, לפי צפיפות הדיור (מספר הנפשות המתגוררות בחדר) (באחוזים)

כלל המשפחות היהודיות ואחרות (2022)	משפחות העולים								סך הכול
	2022	2015	2010	2005	2000	1995	1991		
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	0.5 וכחות
36.6	32.0	23.8	20.6	14.8	10.5	5.3	1.7	0.99–0.51	
27.5	33.0	31.9	32.0	31.2	27.4	17.3	6.3	1.00	
19.0	23.6	28.1	30.0	31.9	34.1	30.9	21.1	1.49–1.01	
9.5	8.3	11.0	11.5	14.2	15.8	22.1	24.5	1.99–1.50	
4.5	2.2	3.6	4.0	5.1	7.0	13.2	23.0	+2.00	
2.9	0.9	1.6	1.9	2.8	5.2	11.2	23.4	צפיפות דיור ממוצעת	
0.78	0.75	0.84	0.86	0.93	1.01	1.19	1.47		

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שנים שונות

מוצרים בני קיימה

ל-26.1% ממשפחות העולים הייתה לפחות מכונית אחת בבעלותן בשנת 1992. שיעור זה עלה ל-67.4% בשנת 2022, אך הוא עדיין נשאר נמוך משיעור זה בקרב כלל המשפחות היהודיות ואחרות בישראל (79.2%). בבעלות על מחשב, טלפון נייד, מיקרוגל, מזגן ודוד שמש – מצבם של העולים נעשה דומה לזה של כלל המשפחות יהודיות ואחרות בישראל, ובחיבור לאינטרנט – הם אף הקדימו אותן. עם זאת בשנת 2022 במשפחות העולים עדיין השתמשו פחות מכלל משפחות יהודיות ואחרות במדיח כלים ובמייבש כביסה, ורק ל-37.5% מהן היה חדר ביטחון (ממ"ד), זאת לעומת 55.4% מקרב כלל משפחות יהודיות ואחרות שהיה להן חדר ביטחון (ממ"ד) (לוח 68).

לוח 68: משפחות עולים ומשפחות של כלל היהודים ואחרים, לפי בעלות על מוצרים בני קיימה או שימוש בהם (באחוזים)

כלל המשפחות היהודיות ואחרות (2022)	משפחות העולים				
	2022	2010	2000	1992	
79.2	67.4	43.1	33.8	26.1	מכונית (אחת או יותר)
35.1	19.6	7.2	3.7	...	מהם: שתיים או יותר
84.0	83.9	75.1	38.8	7.7	מחשב (אחד או יותר)
49.1	46.4	26.3	מהם: שניים או יותר
37.2	42.4	טאבלט
82.6	88.7	71.2	12.4	...	חיבור לאינטרנט
41.4	28.3	77.7	89.0	81.4	קו טלפון נייד (אחד או יותר)
99.1	98.6	90.6	51.5	...	טלפון נייד (אחד או יותר)
83.5	76.2	66.6	19.2	...	מהם: שניים או יותר
77.9	92.8	95.3	94.8	84.7	מכשיר טלוויזיה (אחד או יותר)
57.0	54.2	48.0	מהם: שניים או יותר
66.0	64.2	78.8	87.6	...	טלוויזיה בכבלים או בלוויין
98.6	97.2	73.5	32.4	10.7	מזגן
76.6	80.9	76.0	67.8	46.3	שואב אבק
52.0	44.0	17.8	5.8	1.8	מדיח כלים
99.0	98.1	94.5	88.8	79.3	מכונת כביסה
64.6	37.1	15.2	3.4	2.6	מייבש כביסה
88.8	92.2	87.0	50.6	7.7	תנור מיקרוגל
86.7	87.4	דוד שמש
41.3	34.3	מערכת טיהור המים
55.4	37.5	חדר ביטחון (ממ"ד)

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני סקרי הוצאות משק בית של הלמ"ס, שנים שונות

יציאה לנופש בישראל ובחו"ל

אחוז העולים בני 20+ שיצאו במשך השנה לנופש בארץ עלה בשנים 2003–2022 מ-37.8% ל-41.8%, ובחו"ל – מ-23.2% ל-36.1%. יצוין כי אחוז העולים שיצאו לנופש בשנת 2022 (הן בארץ הן בחו"ל) היה נמוך מאחוז היוצאים לנופש בקרב כלל היהודים ואחרים (54.1% ו-38.2%, בהתאמה) (לוח 69).

אחוז העולים שיצאו לנופש בארץ בשנת 2022 היה הגבוה ביותר בקרב בני 35–44, ואחוז העולים שיצאו לנופש בחו"ל באותה שנה היה הגבוה ביותר בקרב בני 20–34. עם זאת אחוז העולים שיצאו לנופש בארץ היה נמוך משיעור זה בקרב כלל היהודים ואחרים בכל קבוצות הגיל, ואילו אחוז העולים בני 44 לכל היותר היוצאים לנופש בחו"ל היה גבוה יותר משיעור זה בקרב כלל היהודים ואחרים, ורק בקרב בני 45+ היה נמוך יותר. נשים עולות יצאו לנופש (הן בארץ הן בחו"ל) מעט יותר מן הגברים, ועולים ותיקים פחות יצאו לנופש מעט יותר מעולים ותיקים יותר (לוח 69).

לוח 69: יציאה לנופש בארץ ובחו"ל במשך השנה בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

	יציאה לנופש בחו"ל			יציאה לנופש בישראל		
	עולים	כלל היהודים	עולים	עולים	כלל היהודים	עולים
	2003	2022	2003	2003	2022	2022
סך הכול	23.2	36.1	54.1	37.8	41.8	38.2
מין						
גברים	22.1	34.4	55.0	40.8	40.4	38.1
נשים	24.1	37.4	53.1	35.2	42.8	38.2
גיל						
34–20	26.7	51.4	60.1	51.6	48.8	40.6
44–35	22.6	43.6	62.3	48.8	61.9	35.8
54–45	28.0	39.3	59.0	37.9	39.8	45.9
64–55	26.5	33.8	47.6	33.6	38.1	38.2
+65	14.0	23.1	37.7	13.7	27.1	30.4
שנת עלייה						
1995–1990	25.9	35.6	...	41.1	40.7	...
1996 ואילך	18.2	36.6	...	31.4	42.8	...

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

שביעות רצון מן המצב הכלכלי

בשנת 1995 29.9% מקרב העולים היו מרוצים או מרוצים מאוד ממצבם הכלכלי. אחוז זה עלה ל-58.4% בשנת 2022, אך נותר נמוך מזה של כלל היהודים ואחרים (65.5%). מקרב עולי 1990-1995 היו 61.6% מרוצים ממצבם הכלכלי, ואילו בקרב עולי 1996 ואילך – 55.3%. שביעות הרצון הגבוהה ביותר מן המצב הכלכלי באותה שנה הייתה של עולים בני 65+ – 66.6% (לוח 70).

לוח 70: עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי מידת שביעות הרצון מן המצב הכלכלי ולפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

עולים	כלל היהודים				סך הכול
	1995	2003	2010	2022	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
0.4	0.5	2.0	5.8	16.3	מרוצים מאוד
29.5	26.9	37.4	52.6	49.2	מרוצים
50.6	43.6	41.1	30.7	24.4	לא כל כך מרוצים
19.5	28.9	19.5	10.9	10.1	בכלל לא מרוצים
					מרוצים מאוד או מרוצים ממצבם הכלכלי
29.9	27.4	39.4	58.4	65.5	שני המינים
30.6	28.6	37.1	59.0	67.3	גברים
29.2	26.5	41.2	57.9	63.7	נשים
					גיל
28.4	25.4	41.5	57.6	58.4	34-20
31.1	18.9	27.9	56.9	64.0	44-35
25.3	22.4	39.9	53.1	67.4	54-45
37.9	25.6	41.4	51.8	65.9	64-55
43.9	41.4	43.7	66.6	75.2	+65
					שנת עלייה
29.9	31.7	43.9	61.6	...	1995-1990
...	19.3	32.4	55.3	...	1996 ואילך

מקור: 1995 – סקר תעסוקת העולים של מכון ברוקדייל-ג'וינט; 2003-2022 – עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

5.9 בריאות גופנית ונפשית

מצב הבריאות, צורך בטיפול רפואי ותרוכות

בשנת 2022 העריכו 68.6% מן העולים בני 20+ כי מצב בריאותם טוב או טוב מאוד. אחוז זה עלה רק במקצת משנת 1995. אחוז זה היה נמוך מן האחוז של כלל היהודים ואחרים שדיווחו כך (85.3%) אך גבוה מאחוז המהגרים היהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית שדיווחו כך (47.2%). ככלל אחוז המרוצים ממצב בריאותם גבוה בקרב גברים עולים מבקרב נשים עולות, והוא יורד עם העלייה בגיל (לוח 71).

לוח 71: עולים, כלל היהודים ואחרים ומהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בארצות הברית המעריכים שמצב בריאותם טוב או טוב מאוד, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

מהגרים יהודים בארצות הברית		כלל היהודים ואחרים (2022)	עולים [^]				סך הכול
2010	2000		2022	2010	2003	1995	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	טוב מאוד
13.6	10.6	53.0	21.2	20.9	14.0	3.0	טוב
33.6	40.8	32.3	47.4	45.8	46.6	61.0	לא כל כך טוב
29.8	31.8	11.3	26.1	25.3	31.4	31.5	בכלל לא טוב
23.0	16.8	3.4	5.3	8.0	8.0	4.5	
מעריכים כי מצב בריאותם טוב/טוב מאוד							
47.2	51.4	85.3	68.6	66.7	60.6	64.0	שני המינים
47.6	59.0	87.0	71.5	71.6	67.5	76.5	גברים
46.8	42.8	83.7	66.5	62.8	54.7	53.0	נשים
גיל							
91.6	84.3	97.3	94.5	96.2	90.3	83.0	20–34
91.4	92.9	94.5	91.8	82.5	76.6	80.0	35–44
71.4	72.6	89.3	81.5	71.3	58.5	61.1	45–54
37.0	40.7	79.4	66.6	51.0	47.2	45.4	55–64
10.1	12.7	60.1	33.2	25.0	19.1	27.5	+65
שנת עלייה							
...	64.7	69.4	61.5	63.9	1990–1995
...	72.3	62.7	58.9	...	1996 ואילך

[^] מקור: 1995 – סקר תעסוקת עולים של מכון ברוקדייל-ג'וינט; 2003–2022 – עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס

^{^^} מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, 2022

^{^^^} מקור: סקר ארצי יהודי ארצות הברית (NJPS) בשנת 2000/2001. מהגרים יהודים מברית המועצות לארצות הברית בגיל 20+ (Berman Jewish DataBank, 2001)

^{^^^^} מקור: סקרי אוכלוסייה יהודית בערים ניו-יורק ושיקגו בשנים 2010–2011. מהגרים יהודים מברית המועצות לשעבר בערים ניו-יורק ושיקגו בני 20+; הנתונים המעודכנים ביותר (Berman Jewish DataBank, 2010, 2011)

הנתונים ב**לוח 71** משקפים הערכה סובייקטיבית של מצב הבריאות, בעוד **לוח 72** מציג הימצאות בעיה רפואית או פיזית הנמשכת שישה חודשים לפחות. מן הנתונים עולה כי בשנת 2022 46.5% מן העולים סבלו מבעיה רפואית או פיזית כלשהי לעומת 32.9% מכלל היהודים ואחרים. ככלל נשים סובלות מבעיות רפואיות קצת יותר מגברים, ואחוז הסובלים מבעיות אלו עולה עם העלייה בגיל (**לוח 72**).

לוח 72: קיום בעיה רפואית או פיזית כלשהי הנמשכת שישה חודשים לפחות, בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

כלל היהודים ואחרים (2022)	עולים			
	2022	2010	2003	
32.9	46.5	48.4	42.6	סך הכול
31.6	44.8	43.7	39.9	גברים
34.1	47.7	52.2	44.8	נשים
				גיל
16.3	18.5	19.4	18.4	34–20
22.0	28.1	36.4	28.6	44–35
29.3	37.8	42.2	41.1	54–45
45.7	52.9	63.2	56.4	64–55
61.7	74.5	88.5	77.7	+65
				שנת העלייה
...	51.1	46.1	43.1	1995–1990
...	42.1	51.9	41.5	+1996

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

הצורך של העולים בטיפול רפואי בשנה החולפת עלה בשנים 2003–2022 מ-51.6% ל-60.8% (לעומת 54.9% בקרב כלל היהודים ואחרים בשנת 2022). גם בנושא זה נשים מדווחות יותר מגברים על צורך בטיפול רפואי, והאחוזים עולים עם העלייה בגיל (**לוח 73**).

לוח 73: צורך בטיפול רפואי במשך השנה החולפת בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

כלל היהודים ואחרים (2022)	עולים					
	2022	2017	2013	2007	2003	
54.9	60.8	63.1	64.1	60.9	51.6	סך הכול
49.4	55.9	59.8	58.9	56.4	52.4	גברים
60.1	64.4	65.7	68.3	64.5	45.1	נשים
						גיל
48.1	52.2	57.9	47.0	47.1	37.2	34–20
45.7	38.3	52.5	54.4	50.1	49.9	44–35
51.7	56.5	56.1	57.4	60.8	50.0	54–45
59.6	65.2	64.8	70.7	64.3	58.0	64–55
72.7	81.5	79.6	93.3	86.0	69.0	+65
						שנת עלייה
...	62.6	61.5	65.1	62.2	51.1	1995–1990
...	59.1	65.0	62.6	59.0	52.5	+1996

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

הצורך של העולים בתרופות מרשם בשנים 2003–2022 ירד במקצת, ובשנת 2022 עמד על 71.3% (לעומת 65% בקרב כלל היהודים ואחרים). הצורך בתרופות ירד במידה הרבה ביותר בקרב העולים בגילי הביניים (35–54) ואילו בקרב עולים בני 55+ הוא כמעט לא השתנה במשך השנים. כן נמצא כי נשים צורכות תרופות יותר מגברים וכך גם מי שעלו בשנים 1990–1995 לעומת מי שעלו בשנת 1996 ואילך (לוח 74).

לוח 74: צורך בתרופות מרשם בשנה החולפת בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

כלל היהודים ואחרים (2022)	עולים					
	2022	2017	2013	2007	2003	
65.0	71.3	72.0	69.3	73.1	74.0	סך הכול
59.0	64.7	68.9	64.7	66.0	68.1	גברים
70.8	76.1	74.3	72.9	78.7	79.1	נשים
						גיל
56.5	58.3	60.5	58.0	64.1	63.6	34–20
57.6	55.7	62.6	58.3	64.3	66.5	44–35
56.6	63.4	63.9	64.7	68.7	72.6	54–45
73.2	79.9	78.1	65.6	75.3	80.5	64–55
85.6	89.0	90.1	90.8	93.7	90.6	+65
						שנת עלייה
...	74.4	73.1	72.0	75.3	75.3	1995–1990
...	68.4	70.7	65.1	69.8	71.6	+1996

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

עישון

אחוז המעשנים בכל יום בקרב גברים עולים בני 20+ ירד בשנים 2003–2017 מ-43.9% ל-33.3%, אך נותר גבוה מן האחוז של כלל הגברים היהודים שדיווחו על כך (26.1%). באותן שנים עלה אחוז העולות המעשנות מ-17.0% ל-20.5% (לעומת 16.8% בקרב כלל הנשים היהודיות ואחרות). שיעור המעשנים בשנת 2017 בקרב העולים היה גבוה משיעור זה בקרב כלל היהודים ואחרים בכל הקבוצות, פרט לשיעור המעשנות בקרב נשים בנות 65+ (לוח 75).

לוח 75: מעשנים כל יום בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים, לפי מין וגיל (באחוזים)

כלל היהודים ואחרים (2017) [^]	עולים					סך הכול
	2017 [^]	2013	2010	2007	2003	
21.3	26.1	27.8	27.6	30.9	29.3	סך הכול
25.0	37.5	36.8	38.7	40.1	42.1	34–20
25.1	37.0	32.4	36.9	36.5	42.4	44–35
22.5	24.4	32.2	32.6	38.0	30.4	54–45
21.5	25.0	28.4	21.2	31.0	24.0	64–55
10.2	9.8	9.5	6.9	9.1	4.8	+65
26.1	33.3	36.5	36.5	43.9	43.9	גברים – סך הכול
32.6	48.5	42.6	40.8	46.9	53.8	34–20
29.7	44.3	38.9	44.2	42.4	59.8	44–35
26.2	28.0	45.7	51.4	53.8	50.4	54–45
23.6	27.1	36.0	33.2	55.0	42.8	64–55
12.3	16.1	16.8	13.5	23.2	9.9	+65
16.8	20.5	20.7	20.3	20.7	17.0	נשים – סך הכול
17.3	27.2	31.3	36.8	33.9	30.6	34–20
20.6	31.3	26.9	30.0	31.2	26.6	44–35
19.1	21.2	21.2	18.8	24.8	14.3	54–45
19.8	23.4	21.3	12.1	12.9	9.7	64–55
8.4	6.0	5.2	2.4	1.3	1.2	+65

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

[^] הנתונים המעודכנים ביותר

בעיות נפשיות

אחוז העולים בני 20+ שדיווחו שהם נתונים בלחץ תמיד או לעיתים קרובות ירד בשנים 2003–2022 מ-33.3% ל-18.2%, ובשנת 2022 נמצא דומה לאחוז המדווחים על כך בקרב כלל היהודים ואחרים. אחוז העולים שדיווחו שהם **בדיכאון** תמיד או לעיתים קרובות ירד באותן שנים מ-16.4% ל-6.0% (בדומה לאחוז המדווחים על כך בקרב כלל היהודים ואחרים בשנת 2022). באותן שנים ירד אחוז העולים שדיווחו על תחושת **בדידות** תמיד או לעיתים קרובות מ-14.1% ל-6.5% (לעומת 5.8% בקרב כלל היהודים ואחרים שדיווחו על כך בשנת 2022).

ככלל, נשים עולות מדווחות על תחושות של לחץ ודיכאון יותר מגברים עולים (כך גם בקרב כלל היהודים ואחרים). באשר תחושת בדידות, הבדלים בין המינים בקרב עולים נמצאו בשנת 2003 בלבד אך לא בשנת 2022. עוד נמצא כי תחושת לחץ אופיינית יותר לעולים צעירים, ואילו תחושת בדידות – לעולים מבוגרים (**לוח 76**).

לוח 76: בעיות נפשיות של העולים וכלל יהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

תחושת לחץ			תחושת דיכאון			תחושת בדידות			
עולים		כלל היהודים	עולים		כלל היהודים	עולים		כלל היהודים	
2022	2003	אחרים (2022)	2022	2003	אחרים (2022)	2022	2003	אחרים (2022)	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	תדירות תחושה במשך שנה אחרונה – סך הכול
18.7	18.2	33.3	5.7	6.0	16.4	5.8	6.5	14.1	תמיד/לעיתים קרובות
36.6	38.8	37.2	16.7	18.1	34.4	14.0	18.9	27.5	לפעמים
22.4	18.3	12.1	18.5	13.5	20.3	19.8	16.0	17.5	לעיתים רחוקות
22.3	24.7	17.4	59.1	62.4	28.9	60.4	58.6	40.9	אף פעם לא
									תמיד/לעיתים קרובות
15.4	14.8	26.9	5.3	5.1	11.8	5.3	6.5	9.6	גברים
21.9	20.7	38.7	6.1	6.7	20.3	6.3	6.5	17.8	נשים
									גיל
21.2	22.1	28.1	5.3	7.1	7.5	4.5	5.5	10.4	20–34
19.8	22.1	41.8	4.9	7.8	18.7	3.6	3.4	13.1	35–44
19.8	20.9	41.9	6.0	5.8	20.9	6.2	4.3	14.0	45–54
17.1	18.7	37.5	7.0	7.3	16.1	6.4	7.1	14.9	55–64
14.3	11.6	24.8	5.9	3.7	22.8	9.0	10.1	19.0	+65
									שנת עלייה
...	18.4	33.9	...	4.8	14.9	...	7.6	12.7	1995–1990
...	18.0	32.2	...	7.1	19.3	...	5.4	16.6	1996 ואילך

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

5.10 שביעות רצון מן החיים, יחס לגורמים ציבוריים ורמת דתיות

שביעות רצון מן החיים

שביעות הרצון הכללית מן החיים בארץ בקרב עולים בני 20+ עלתה משנת 1995 ועד שנת 2022 מ-55.3% ל-86.1%, אף שנשארה נמוכה מזו של כלל היהודים ואחרים (91.9%). בשנת 2022 שביעות הרצון הגבוהה ביותר מן החיים בארץ הייתה של עולים צעירים יחסית (20–34) – 91.8%, ואילו שביעות הרצון הנמוכה ביותר הייתה של עולים בגילי טרום-פנסיה (55–64) – 77.9%. עוד נמצא כי בקרב עולים ותיקים יותר שביעות הרצון מן החיים גבוהה מזו של עולים ותיקים פחות, אך הפער מצטמצם עם הזמן (**לוח 77**).

לוח 77: עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי שביעות הרצון הכללית מן החיים ולפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

עולים	כלל היהודים ואחרים				
	1995	2003	2010	2022	
100	100	100	100	100	סך הכול
4.3	9.6	14.6	20.5	43.5	מרוצים מאוד
51.0	59.4	64.7	65.6	48.4	מרוצים
34.3	25.0	17.0	12.6	6.9	לא כל כך מרוצים
10.4	6.0	3.7	1.3	1.2	בכלל לא מרוצים
					מרוצים מאוד או מרוצים
55.3	69.0	79.3	86.1	91.9	שני המינים
56.6	69.4	82.7	84.2	91.3	גברים
54.1	68.7	76.7	87.5	92.4	נשים
					גיל
61.8	73.0	89.9	91.8	91.9	34–20
63.8	63.1	76.4	90.5	93.0	44–35
45.3	62.9	79.3	80.0	89.7	54–45
51.4	68.6	75.9	77.9	89.4	64–55
49.1	73.1	70.8	88.6	91.2	+65
					שנת עלייה
55.3	72.8	83.1	88.0	...	1995–1990
...	61.6	73.5	84.3	...	1996 ואילך

מקור: 1995 – סקר תעסוקת עולים של מכון ברוקדייל; 2003–2022 – עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס

כדי לבחון את הקשר בין שביעות הרצון של העולים מן החיים ובין מאפיינים שונים של העולים בוצע ניתוח רב-משתני במודל גרסיה לוגיסטית על בסיס נתוני הסקר החברתי של הלמ"ס בשנים 2003–2022 (**לוח 78**).

מניתוח זה עלה כי הגורם המסביר החזק ביותר של שביעות רצון מן החיים הוא מצב הבריאות. עולים שמעריכים כי מצב הבריאות שלהם טוב או טוב מאוד מרוצים מן החיים פי 2.7 ממי שמעריכים כי מצב הבריאות שלהם לא כל כך טוב או לא טוב בכלל. עוד נמצא כי נשואים/נשואות מרוצים מחייהם פי 1.65 מן הלא נשואים/לא נשואות. באשר לגיל נמצא כי עולים בגילי הביניים (35–54) מרוצים מן החיים פחות מן הצעירים (20–34). ואילו עולים מבוגרים (+65) מרוצים מן החיים פי 2.1 מן הצעירים (**לוח 78**).

שלא כצפוי נמצא קשר שלילי בין שביעות רצון מן החיים ובין רמת ההשכלה (**לוח 78**). הסבר אפשרי לכך הוא העובדה כי לעולים משכילים יש דרישות או ציפיות גבוהות יותר מן החיים מאלו של עולים לא משכילים. הסבר אפשרי נוסף הוא קיומו של קשר מולטי-קוליניארי בין רמת השכלה ובין מאפיינים נוספים כמו שליטה בעברית ותעסוקה.

לוח 78: קשר בין שביעות רצון מן החיים ובין מאפיינים נבחרים של עולי ברית המועצות לשעבר (תוצאות הרגרסיה הלוגיסטית)

Odd's Ratio	B	
1.04	**0.04	שנת הסקר (רציף – ביחס ל-2003) מין (ביחס לגברים)
1.06	0.05	נשים גיל (ביחס ל-20–34)
0.68	** -0.39	44–35
0.73	** -0.32	54–45
0.97	-0.04	64–55
2.10	**0.74	+65 שנת עלייה (ביחס ל-1990–1995)
1.04	0.04	+1996 השכלה (ביחס לתיכונית וכחות) על-תיכונית (לא אקדמית)
0.89	* -0.11	תואר אקדמי ראשון (BA, BSc, BEd)
0.84	** -0.18	תואר אקדמי שני (MA, MSc)
0.81	** -0.21	תואר אקדמי שלישי (PhD)
0.68	* -0.38	תעסוקה (ביחס ללא מועסקים) מועסק במקצוע ניהולי, אקדמי או מדעי, חופשי או טכני
1.17	*0.15	מועסק במקצוע אחר
0.84	** -0.17	מצב בריאות (ביחס ללא כל כך טוב/לא טוב בכלל)
2.70	**0.99	טוב מאוד/טוב

Odd's Ratio	B	
1.33	**0.29	סוג הדיור (ביחס לשכירות פרטית) בעלות
1.08	0.07	שכירות ציבורית
1.65	**0.50	מצב משפחתי (ביחס ללא נשוי/אה) נשוי/נשואה
1.23	**0.21	רמת דתיות (ביחס לחילוני/אתאיסט) דתי/מסורתי
1.57	**0.45	קריאה בעברית (ביחס לבינונית/חלשה/בכלל לא) טובה מאוד/טובה
1.07	0.07	שימוש במחשב (ביחס ל-לא) כן (למטרה כלשהי)
1.29	**0.26	מחוז מגורים (ביחס לתל אביב והמרכז) ירושלים, יהודה ושומרון
1.05	0.04	חיפה וצפון
0.99	-0.01	דרום
1.38	**0.33	מכונית בבעלות/ברשות (ביחס לאין) יש
1.43	**0.36	יציאה לנופש בארץ (ביחס ל-לא) כן (בתוך שנה)
1.33	**0.29	יציאה לנופש בחו"ל (ביחס ל-לא) כן (במשך שנה)
	16.8	טיב התאמה (Nagelkerke 2R), %

* $p < .05$ ** $p < .01$

מקור: עיבוד של מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, 2003–2022

העולים המועסקים במקצוע ניהולי, אקדמי ומדעי, חופשי וטכני מרוצים מן החיים יותר מעולים המועסקים במקצועות אחרים או ממי שאינם מועסקים כלל. עולים הגרים בדירה בבעלותם, עולים בעלי מכונית, עולים היוצאים לנופש בארץ ובחו"ל, עולים השולטים בעברית, עולים מסורתיים ועולים הגרים באזור ירושלים והסביבה דיווחו על שיעורי שביעות רצון גבוהים יותר מאלו של שאר העולים (**לוח 78**).

תחושת אפליה

אחוז העולים שחשים אפליה מסיבה כלשהי (מין, גיל, לאום, מוצא, דת, צבע עור או מוגבלות) ירד בשנים 2015–2022 מ-29.2% ל-15.2% (לעומת 19.2% בקרב כלל היהודים ואחרים בשנת 2022). מקרב העולים הצעירים (20–34), 27.6% חשו אפליה באותה שנה (**לוח 79**).

לוח 79: תחושת אפליה (מסיבה כלשהי) בקרב עולים וכלל היהודים ואחרים, לפי מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

עולים	כ77 היהודים ואחרים		סך הכול
	2022	(2022)	
2015	2022	(2022)	
29.2	15.2	19.2	גברים
26.0	13.6	17.6	נשים
31.6	16.4	20.7	גיל
46.5	27.6	28.0	34–20
29.6	17.3	19.9	44–35
34.6	16.0	17.3	54–45
23.1	13.0	14.1	64–55
14.0	8.7	10.9	+65
28.0	16.1	...	שנת העלייה
30.6	14.3	...	1995–1990
			+1996

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות
 ^ כולל אפליה על רקע מין, גיל, לאום, מוצא, דת, צבע עור או מוגבלות

יחס לגורמים ציבוריים

בשנים 2015–2022 ירדה רמת האמון של העולים בממשלה מ-47.1% ל-45.7%, ובמערכת המשפט – מ-66.7% ל-58.8%. לעומת זאת רמת האמון ברשויות המקומיות עלתה באותן שנים מ-62.3% ל-70.0%, ובמשטרה – מ-64.1% ל-65.5%. יש לציין כי בשנת 2022 הייתה רמת האמון של העולים בכל הגופים הציבוריים גבוהה יותר מזו של כלל היהודים ואחרים (**לוח 80**).

לוח 80: אמון בגופים ציבוריים בקרב עולים ובקרב כלל היהודים ואחרים בני 20+ (באחוזים)

עולים	כ77 היהודים ואחרים		
	2022	(2022)	
2015	2022	(2022)	
47.1	45.7	34.2	ממשלה
66.7	58.8	49.6	מערכת המשפט
62.3	70.0	69.5	רשויות מקומיות
64.1	65.5	52.6	משטרה

^ במידה רבה מאוד או במידה רבה (קטגוריות משלימות: לא כל כך, בכלל לא)
 מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות

אחוז העולים שהעריכו הערכה חיובית את תפקוד הכנסת ירד מ-28.6% בשנת 2018 ל-21.6% בשנת 2022. אחוז העולים שהעריכו הערכה חיובית את תפקוד הרשויות המקומיות בשנים 2007–2022 לא השתנה שינוי ניכר במשך השנים ועמד בשנת 2022 על 60.2%. עם זאת בשנים אלו חלה עלייה בהערכת תפקוד המשטרה – מ-36.2% ל-54.0%, ובתפקוד מערכת החינוך – מ-20.7% ל-36.2% (לוח 81). באשר לתפקוד מערכת הבריאות חלה עלייה בהערכה החיובית של העולים את המערכת בשנים 2007–2015 מ-70.5% ל-79.7%, אך בשנת 2022 היא שוב ירדה ל-58.5% (ככל הנראה בעקבות מגפת הקורונה).

לוח 81: הערכת תפקוד גופים ציבוריים[^] על ידי עולים וכלל היהודים ואחרים בני 20+ (באחוזים)

עולים	כלל היהודים ואחרים			
	2007	2015	2022	
...	28.6 ^{^^}	21.6	16.4	הכנסת
59.6	67.2	60.2	64.7	רשויות מקומיות
36.2	46.1	54.0	39.6	משטרה
20.7	39.0	36.2	36.0	מערכת החינוך
70.5	79.7	58.5	61.1	מערכת הבריאות

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שנים שונות
[^] טוב מאוד או טוב (קטגוריות משלימות: לא כל כך טוב, בכלל לא טוב)
^{^^} נתון משנת 2018 (לפני כן שאלה זו לא נשאלה)

רמת דתיות

בשנת 2022 רק 2.6% מן העולים היהודים הגדירו עצמם דתיים או חרדים, 31.4% הגדירו עצמם מסורתיים, ו-66.0% – חילונים (לעומת 62.4% שהגדירו עצמם חילונים בשנת 1995). אחוז הדתיים והמסורתיים היה גבוה יותר בקרב עולים בני 55–64 ויותר מבקרב עולים בגילים אחרים, ובקרב עולים ותיקים יותר מבקרב עולים ותיקים פחות (לוח 82).

לוח 82: עולים[^] וכלל היהודים, לפי רמת דתיות, מין, גיל ושנת עלייה (באחוזים)

כלל היהודים (2022) ^{^^}	עולים				סך הכול
	2022	2010	2003	1995	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
11.0	0.6	1.6	0.3	2.6 {	חרדים
11.6	2.0	1.7	2.0		דתיים
33.1	31.4	29.1	37.0	35.0	מסורתיים
44.3	66.0	67.6	60.7	62.4	לא דתיים (חילונים)
					דתיים ומסורתיים
55.7	34.0	32.4	39.3	37.6	שני המינים
55.9	33.9	27.6	37.4	34.6	גברים
55.6	34.0	36.4	40.9	40.2	נשים
					גיל
62.5	25.2	35.5	35.2	34.4	34–20
54.2	28.4	35.3	33.4	34.2	44–35
52.3	35.6	25.7	37.8	38.8	54–45
53.9	42.3	37.7	41.4	38.8	64–55
51.4	35.7	27.0	47.4	47.0	+65
					שנת עלייה
...	36.7	33.6	40.2	37.6	1995–1990
...	29.9	29.6	36.8	...	1996 ואילך

מקור: 1995 – סקר תעסוקת עולים של מכון ברוקדייל; 2003–2022 – עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני הסקר החברתי של הלמ"ט
[^] רק מי שהגדירו עצמם כיהודים
^{^^} ללא 'אחרים'

6. מגבלות המחקר

אחת הבעיות המתודולוגיות במחקר הייתה החלוקה לתקופות עלייה. נקבעו תקופות עלייה על פי מאפייני העולים: 1990–1991, 1992–1995, 1996–1999, 2001–2010, 2011 ואילך. אך חלוקה זו לא אפשרה לזהות את מי שעלו בתקופה האחרונה וגם לא הייתה תמיד אפשרית; למשל, בניתוח נתוני הסקר החברתי לא הייתה ברירה אלא להשתמש בחלוקה דיכוטומית: עד 1995 ו-1996 ואילך.

בעיה דומה באה לביטוי גם באשר לגיל. למשל, בסקרי כוח אדם נכללת אוכלוסייה (כולל עולים) בגיל 15+. לכן פרסומים רבים של הלמ"ס מציגים מצב משפחתי, רמת השכלה והרכב מקצועי בנוגע לבני 15+. אבל בפועל הנשואים מקרב בני 15–17 הם מעטים, והכללת קבוצה זו מקטינה את שיעורי הנישואין האמיתיים. לכן בנושאים כמו מצב משפחתי, מספר ילדים ורמת השכלה נבחנה אוכלוסיית בני 18+ ובנושא תעסוקה – בני 18–64. טווחי הגיל שנבחנו: 18–24, 25–34, 35–44, 45–54, 55–64, ו-65+.²³

בעיה מתודולוגית אחרת הייתה קבוצות ההשוואה. אם היו בנמצא נתונים של המפקד הסובייטי משנת 1989 על הרכבם הסוציו-דמוגרפי של יהודי ברית המועצות לשעבר וגם נתונים על העולים עצמם בעת העלייה, היה נעשה שימוש בנתונים אלו כדי להשוות בין מאפייני העולים למאפייני היהודים שנשארו בארץ המוצא וכן כדי להעריך את השינויים שהתרחשו בישראל. מנגד הייתה כוונה להשוות בין העולים ובין כלל היהודים ואחרים. ולבסוף, במידת האפשר הושוו עולי ברית המועצות לשעבר למהגרים היהודים מברית המועצות לשעבר לארצות הברית ולגרמניה (אף על פי שנתונים אלו מיושנים למדי).

עוד מגבלה היא שבחלק מן הנושאים הנתונים אינם מעודכנים, כגון קריאה וכתובה באנגלית (נתון האחרון עבור שנת 2015), ילדים עולים בבתי הספר (2018/19) ועישון (2017). עם זאת נוכח חשיבותם של נושאים אלו הוחלט לכלול אותם במחקר. כמו כן ברוב הנושאים (פרט להרכב דמוגרפי, תלמידי בתי הספר וסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה) אפשר לזהות עולים אך לא בני עולים.

²³ בלוחות המבוססים על סקרים חברתיים נבחנה קבוצה אחידה: בני 20–34.

7. סיכום

המחקר העלה כמה ממצאים חיוביים:

- רובם המכריע של העולים מרוצים מן החיים בארץ
- השליטה בעברית ואוריינות המחשב של העולים השתפרו, בעיקר בקרב הדור הצעיר
- אחוז העולים בגילי 20–34 ששירתו בצה"ל דומה לאחוז זה בקרב כלל היהודים ואחרים באותו הגיל
- אחוז העולים הזכאים לתעודת בגרות עלה בשנים 2010–2019 ונעשה דומה לממוצע בכלל החינוך העברי, ואילו בקרב בני עולים – אף גבוה ממנו
- בשנים 1991–2010 חלה עלייה במספר הסטודנטים העולים, אך בהמשך הוא החל לרדת. עם זאת בשנים 2015–2022 עלה מספר הסטודנטים בני העולים, אף שרובם כבר לא היו זכאים לתמיכת מינהל הסטודנטים
- המעמד התעסוקתי-מקצועי של העולים השתפר בהדרגה, ובשנת 2022 עבדו יותר מ-70% מן העולים בעלי השכלה גבוהה במשלח יד מתאים להשכלתם
- עם העלייה בוותק, רמת החיים של העולים נעשתה דומה לזו של כלל היהודים ואחרים

עם זאת נותרו לא מעט בעיות בקליטת העלייה מברית המועצות לשעבר:

- עולים רבים (בייחוד בגילי הביניים ובגילים המבוגרים) אינם שולטים במידה מספקת בעברית ובאנגלית
 - אחוז הנשירה מבתי הספר בקרב העולים גבוה מזה של כלל התלמידים בחינוך העברי
 - לעולים רבים (בייחוד הוותיקים פחות ואלו שלקראת גיל פרישה) אין תעסוקה במקצועם
 - יש מצוקה כלכלית בקרב חלק ניכר מן העולים, לפי מדדים אובייקטיביים וסובייקטיביים
 - לכמחצית מן העולים אין מגורים קבועים, אך שיעור זה יורד עם העלייה בוותק בארץ
 - מצב הבריאות של העולים (בייחוד המבוגרים) טוב פחות ממצב הבריאות של כלל היהודים והאחרים
- ממצאי המחקר הוצגו לגורמים במשרד העלייה והקליטה, בסוכנות היהודית ובמשרד הרווחה והשירותים החברתיים. היקפם הנרחב של הממצאים יכול לשמש תשתית להבנת הקשיים שהעולים מתמודדים אתם ולשיפור המדיניות בתחום.

עוד פרסומים של המכון בנושא

- קונסטנטינוב, ו. (2015). מגמות בהשתלבותם של עולי ברית המועצות לשעבר בחברה הישראלית בשני העשורים האחרונים. דמ-674-15.
- כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ'; עמיאל, ש'; לוי, ד'; קונסטנטינוב, ו. (2012). בני נוער יוצאי אתיופיה ויוצאי ברית-המועצות לשעבר: עולים ובני עולים – דמיון ושוני. דמ-627-12.
- כץ, א'; כורזים, מ'; פלג, ת'. (2011). תכנית לפיתוח מסוגלות תעסוקתית של עולים אקדמאים בני +45 מברית-המועצות לשעבר: מחקר הערכה. דמ-573-11.
- כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ'; לוי, ד'; קונסטנטינוב, ו. (2010). בני נוער עולים בישראל – תמונת מצב עדכנית. דמ-561-10.
- מנדלר, ד'; קינג, י'. (2008). מצב התעסוקה של העולים שנתיים עד שלוש שנים לאחר שהשתתפו במרכזי הכוונה לתעסוקה. דמ-522-08.
- כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ'; ואזן-סיקרון, ל'; לוי, ד'. (2008). תוכנית נוער עולה "מסיכון לסיכוי" – ממצאי מחקר ההערכה. דמ-515-08.
- קינג, י'; וולדה-צדיק, א'. (2006). דפוסי ההשתלבות בתעסוקה של עולים חדשים גילאי 22-64. דמ-486-06.
- אלנבוגן-פרנקוביץ', ש'; לוי, ד'; קונסטנטינוב, ו. (2004). קליטת בני נוער יוצאי אזור הקווקאז: ממצאים ממחקר מעקב המשך. דמ-438-04.
- אלנבוגן-פרנקוביץ', ש'; כץ, א'; קונסטנטינוב, ו. (2003). השתלבות עולי ברית המועצות לשעבר במוסדות על תיכונים ואקדמיים, דוח 3: מעקב אחרי עולים שלמדו במכינות בשנת תשנ"ח. דמ-395-03.

את הפרסומים אפשר להוריד ללא תשלום מאתר המכון: brookdale.jdc.org.il

מקורות

- אדלר, ש'. (2004). הירידה בקרב עולי בריה"מ לשעבר שעלו בתקופה 01.01.89 – 31.12.02. המשרד לקליטת העלייה.
- אלנבוגן-פרנקוביץ', ש'; קונסטנטינוב, ו'. (2000). השתלבות עולי ברית המועצות לשעבר במוסדות על תיכונים ואקדמיים: דוח 2: עולים הלומדים בשנה א'. דמ-356-00, ג'וינט-מכון ברוקדייל.
- אלנבוגן-פרנקוביץ', ש'; כץ, ל'; נועם, ג'; קונסטנטינוב, ו'. (1998). קליטת בני נוער וילדים עולים יוצאי אזור הקווקז: ממצאי מחקר. דמ-328-98, ג'וינט-מכון ברוקדייל.
- אלנבוגן-פרנקוביץ', ש'; קונסטנטינוב, ו'. (1999). השתלבות עולי ברית המועצות לשעבר במוסדות על תיכונים ואקדמיים, דוח 1: עולים שלמדו במכינות בשנת הלימודים תשנ"ח. דמ-347-99, ג'וינט-מכון ברוקדייל.
- אלנבוגן-פרנקוביץ', ש'; כץ, א'; קונסטנטינוב, ו'. (2003). השתלבות עולי ברית המועצות לשעבר במוסדות על תיכונים ואקדמיים: דוח 3: מעקב אחרי עולים שלמדו במכינות בשנת תשנ"ח. דמ-395-03, ג'וינט-מכון ברוקדייל.
- אלנבוגן-פרנקוביץ', ש'; לוי, ד'; קונסטנטינוב, ו'. (2004). קליטת בני נוער יוצאי אזור הקווקז: ממצאים ממחקר מעקב המשך. דמ-438-04, מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל.
- אמית, ק'; בגנו, א'; ברידג, ו'; דבורץ, ד'; הברפלד, י'; לוגו, ג'; סמיונוב, מ'; קוגו, א'; רייכמן, ר'. (2012). "אינטגרציה כלכלית של מהגרים ממדינות חבר העמים בארבע מדינות: ניתוח השוואתי". בתוך: הגירה, מס' 1. דלה-פרגולה, ס' ושרעבי ר' (עור'), עמ' 51-79, המכון להגירה ושילוב חברתי, המרכז האקדמי רופין.
- בן-אריה, א'; כהן, ש'; כרם, י'. (2009א). ילדים עולים בישראל: הסיפור של 20 שנות קליטה: אופקים, אשדוד, מעלה אדומים, נצרת עלית, נתניה. המשרד לקליטת העלייה.
- בן-אריה, א'; כהן, ש'; קושר, ח'. (2009ב). ילדים עולים בישראל: 2009. המשרד לקליטת העלייה.
- בן-אריה, א'; כהן, ש'; קמחי, מ'. (2011). ילדים עולים בישראל: 2011. המשרד לקליטת העלייה.
- בן-אריה, א'; כהן, ש'; קמחי, מ'. (2008). ילדים עולים בישראל: 2007. המשרד לקליטת העלייה.
- בן-אריה, א'; צ'רנובלסקי, ד'. (2004). ילדים עולים בישראל: 2004. המשרד לקליטת העלייה.
- ברמן, צ' (2019). ילדים עולים בישראל: מהדורה שביעית. המשרד העלייה והקליטה.
- [MergedFile \(children.org.il\)](https://www.children.org.il)
- דמיאן, נ'; רוזנבאום-תמרי, י'. (2004). עולי ברית המועצות לשעבר 2001 – שנתיים ראשונות בארץ. דו"ח מס' 15 חלק א', המשרד לקליטת העלייה.

דמיאן, נ' רוזנבאום-תמרי, י' (1998). שנתיים ראשונות בישראל – עולי חבר העמים ינואר-מרץ 1995 מול עולי ספטמבר 1991, יולי 1990 ונובמבר 1989. דו"ח מס' 12, המשרד לקליטת העלייה.

דמיאן, נ' רוזנבאום-תמרי, י' (1996). עולי חבר העמים לאחר חמש שנים בארץ. דוח מס' 9. המשרד לקליטת העלייה.
כאהן-סטרבצינסקי, פ' לוי, ד'; קונסטנטינוב, ו' (2010). בני נוער עולים בישראל – תמונת מצב עדכנית. דמ-561-10, מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל.

כאהן-סטרבצינסקי, פ' עמיאל, ש' לוי, ד'; קונסטנטינוב, ו' (2012). בני נוער יוצאי אתיופיה ויוצאי ברית-המועצות לשעבר: עולים ובני עולים – דמיון ושוני. דמ-627-12, מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל.

הכנסת, מרכז המחקר והמידע. (2023א). נתונים על מתגירים בישראל.

הכנסת, מרכז המחקר והמידע. (2023ב). העולים ממדינות בריה"מ לשעבר בעשור האחרון – נתונים,

מגמות ואומדן עלויות הסיוע לקליטתם.

הכנסת, מרכז המחקר והמידע. (2022). עולים מברית המועצות לשעבר שאינם מוכרים כיהודים והיקף גירום בישראל.

לוי, ת' (2003). מצבם הלימודי של תלמידים עולים. משרד החינוך והתרבות.

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2024). תנועה טבעית – לידות חי, 2012-2022. [תנועה טבעית - לידות חי \(cbs.gov.il\)](https://www.cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2023). משקי בית ומשפחות: תכונות דמוגרפיות 2022 על פי סקר כוח אדם. [משקי בית ומשפחות: תכונות דמוגרפיות 2022 על פי סקר כוח אדם \(cbs.gov.il\)](https://www.cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). השנתון הסטטיסטי לישראל, שנים שונות. [עברית - השנתון הסטטיסטי לישראל \(cbs.gov.il\)](https://www.cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה) (2018). משקי בית ומשפחות תכונות דמוגרפיות 2014-2015 על פי סקרי כוח אדם. [משקי בית ומשפחות תכונות דמוגרפיות 2014-2015 על פי סקרי כוח אדם \(cbs.gov.il\)](https://www.cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2017). ישראלים ששהו ברציפות בחו"ל שנה ויותר – נתונים נבחרים – 1990-2016.
הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2015). הסיווג האחד של משלחי היד, 2011. פרסום מס' 81.

[הסיווג האחד של משלחי היד 2011 \(cbs.gov.il\)](https://www.cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2013). סקר קליטת עולים 2010-2011: ממצאים נבחרים. כ"מ 1520. [סקר קליטת עולים 2010-2011, ממצאים נבחרים \(cbs.gov.il\)](https://www.cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2012א). העלייה לישראל, 2007-2010. כ"מ 148. [העלייה לישראל, \(cbs.gov.il\) 2007-2010](https://www.cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2012ב). משקי בית ומשפחות: תכונות דמוגרפיות 2009-2010 על-פי סקרי כוח אדם [משקי בית ומשפחות: תכונות דמוגרפיות 2009-2010 על-פי סקרי כוח אדם \(cbs.gov.il\)](https://www.cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2009א). העלייה לישראל, 2002-2006. כ"מ 1365.
cbs.gov.il 2006-2002, העלייה לישראל

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2009ב). משקי בית ומשפחות: תכונות דמוגרפיות, 2005-2006, על-פי סקרי כוח אדם משקי בית ומשפחות: תכונות דמוגרפיות, 2005-2006, על-פי סקרי כוח אדם (cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2007). העלייה לישראל, 2001-2000. כ"מ 1291. העלייה לישראל, 2001-2000 (cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2006). אוכלוסיית עולי ברית המועצות לשעבר: מגמות דמוגרפיות, 1990-2001. כ"מ 1271. אוכלוסיית עולי ברית המועצות לשעבר (cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2004א). אוכלוסיית עולי בריה"מ (לשעבר) נתונים נבחרים 2000-2001. אוכלוסיית עולי בריה"מ (לשעבר) נתונים נבחרים 2000-2001 (cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2004ב). משקי בית ומשפחות-תכונות דמוגרפיות 1999-2000 משקי בית ומשפחות-תכונות דמוגרפיות 1999-2000 (cbs.gov.il)

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). עלייה לישראל, שנים שונות.

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2000). אוכלוסיית עולי ברית המועצות (לשעבר) נתונים נבחרים, 1998. לקט 2000/17. לשם א'. (2009). השתלבות עולי ברית המועצות לשעבר 1990-2005: מחקר תשתית רב-תחומי. ג'וינט ישראל.

לשם, א'; סיקרון, מ' (עור'). (1998). דיוקנה של עלייה: תהליכי קליטתם של עולי ברית המועצות לשעבר, 1990-1995. מאגנס.

מיכאל, א'. (2000). סוגיות נבחרות בקליטתם של מורים עולים מברה"מ לשעבר במערכת החינוך בישראל. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית בירושלים.

משרד העלייה והקליטה. נתוני עלייה – סיכום שנתי, שנים שונות.
<https://www.gov.il/he/departments/topics/moia-statistics-aliyah-data/govil-landing-page>

משרד העלייה והקליטה, מינהל הסטודנטים. (2019). נתוני סטודנטים עולים. נתוני סטודנטים עולים משרד העלייה והקליטה (www.gov.il)

נאון, ד'; קינג, י'; רביבו, מ'. (1993). קליטת עולים מבוגרים מחבר העמים: בעיית הדיור והשלכות על תחומי קליטה שונים. ג'וינט-מכון ברוקדייל.

נאון, ד'; קינג, י'; שטרסברג, נ'. (1995). מצבם הבריאותי והתפקודי של עולים קשישים: ממצאים נבחרים מסקר עולים מבוגרים מברית המועצות לשעבר. דמ-218-95, ג'וינט-מכון ברוקדייל.

נווה, ג'; קינג, י'. (1999). קליטת מהנדסים עולים בתעסוקה. דמ-311-99, ג'וינט-מכון ברוקדייל.

ניראל, נ' (1999). קליטה בעבודה של רופאים עולים מברית המועצות לשעבר ב-1998: סיכום ממצאי מחקר מעקב. דמ-339-99, ג'וינט-מכון ברוקדייל.

ניראל, נ'; נווה, ג' (1996). העבודה בארץ כרופאים – האם היא יציבה? מאפיינים נבחרים של הקליטה בעבודה של רופאים מברית- המועצות לשעבר. דמ-265-96, ג'וינט-מכון ברוקדייל.

נעם, ג'; אלנבוגן-פרנקוביץ, ש'; וולפסון, מ' (1998). קליטת בני נוער עולים מברית המועצות לשעבר: ממצאים ממחקרים בחמישה יישובים. דמ-297-98, ג'וינט-מכון ברוקדייל.

סמיונוב, מ'; הברפלד, י'; רייכמן, ר'; אמית, ק'; דולב, ר'; זלצר-זובידה, א'; היילברון, ס' (2007). מדד רופין: המדד השנתי להשתלבותם של עולים בישראל. מרכז אקדמי רופין.

סמיונוב, מ'; הברפלד, י'; רייכמן, ר'; בר-אל, ר'; אמית, ק'; זלצר-זובידה, א'; היילברון, ס'; צ'צ'אשווילי בולוטין, ס' (2010). מדד רופין: המדד השנתי להשתלבותם של עולים בישראל. מרכז אקדמי רופין.

כור" – מחקרי שוק ודעת קהל לישראל (2009). דפוסי הקליטה של העולים לישראל בין השנים 2000 ל-2006: דוח השוואתי בין 4 קבוצות מוצא: דוברי רוסית, צרפתית, ספרדית ואנגלית. המשרד לקליטת העלייה.

קונסטנטינוב, ו. (2015). מגמות בהשתלבותם של עולי ברית המועצות לשעבר בחברה הישראלית בשני העשורים האחרונים. דמ-674-15, ג'וינט-מכון ברוקדייל.

קורא, מ'; הלה, א' (2004). מחקר בנושא: ייצוגם של עולי חבר המדינות בשירות הציבורי בישראל: מוגש לחה"כ יורי שטרן. מרכז מחקר ומידע, הכנסת.

קושנירוביץ, נ' (עור'). (2013). שנתון עלייה והגירה בישראל 2012. המכון להגירה ושילוב חברתי, המרכז האקדמי רופין.

קושר, ח'; ציונית, י'; כהן, ש' (2013). ילדים עולים בישראל 2013. המשרד לקליטת העלייה.

קינג, י' (1999). מפקד עולי בוכרה בשלוש שכונות בתל אביב. דמ-338-99, ג'וינט-מכון ברוקדייל.

קינג, י' (1998). קליטתם של עולי קווקז בשנות התשעים. דמ-326-98, ג'וינט-מכון ברוקדייל.

קינג, י'; וולדה-צדיק, א' (2006). דפוסי ההשתלבות בתעסוקה של עולים חדשים גילאי 22-64. דמ-486-06, מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל.

קמחי, מ'; בן-אריה, א' (2007). ילדים עולים בישראל: 2006. המשרד לקליטת העלייה.

רוזנבאום-תמרי, י'; דמיאן, נ' (2004א). עולי חבר העמים – השנה הרביעית בישראל: עולי ינואר-מרץ 1995 מול עולי ספטמבר 1991, ועולי יולי 1990. דוח מס' 13, המשרד לקליטת העלייה.

רוזנבאום-תמרי, י'; דמיאן, נ' (2004ב). עולי ברית המועצות לשעבר 2001 – שנתיים ראשונות בארץ: עולי יולי-ספטמבר 2001 מול עולי ינואר-מרץ 1995, עולי ספטמבר 1991, ועולי יולי 1990. דו"ח מס' 14, המשרד לקליטת העלייה.

רוזנבאום-תמרי, י'; דמיאן, נ'. (1997). *חמש שנים ראשונות בארץ: עולי ברה"מ לשעבר ספטמבר 1991 מול עולי יולי 1990*. דוח מס' 11, המשרד לקליטת העלייה.

רוזנבאום-תמרי, י'; דמיאן, נ'. (1996). *חמש שנות קליטה ראשונית של עולי חבר העמים 1990-1995, עולי ינואר - מרץ 1995 חודשים ראשונים בארץ*. דוח מס' 10, המשרד לקליטת העלייה.

שטרסברג, נ'; נאון, ד'. (1998). *עולים מבוגרים מברית המועצות לשעבר: מעקב אחר קליטתם בדויר ובתחומים נוספים בשנים 1992-1995*. דמ-281-98, ג'וינט-מכון ברוקדייל.

Al-Haj, M. (2004). *Immigration and Ethnic Formation in a Deeply Divided Society: The Case of the 1990s Immigrants from the Former Soviet Union in Israel*. Brill.

Al-Haj, M.; Leshem, E. (2000). *Immigrants from the Former Soviet Union in Israel: Ten Years Later*. University of Haifa.

Berman Jewish DataBank. (2011). *Jewish Community Study of New York, 2011*.

<https://www.jewishdatabank.org/databank/search-results/study/597>

Berman Jewish DataBank. (2010). *Metropolitan Chicago Jewish Community Study, 2010*

<https://www.jewishdatabank.org/databank/search-results/study/576>

Berman Jewish DataBank. (2001). *National Jewish Population Survey, 2000-2001*.

<https://www.jewishdatabank.org/databank/search-results/study/307>

Cohen-Goldner, S.; Eckstein, Z.; Weiss, Y. (2012). *Immigration and Labor Market Mobility in Israel, 1990 to 2009*. MIT Press, Cambridge, MA.

Haim, O. (2010). *Predictive Relationship of Academic Proficiency across Three Languages: Russian, Hebrew and English among Russian Speaking Immigrant Students in Israel*. Tel-Aviv University.

Haug, S.; Wolf, M. (2007). *Soziodemographische Merkmale, Berufsstruktur und Verwandtschaftsnetzwerke Jüdischer Zuwanderer*. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, Nürnberg (in German).

Konstantinov, V. (2015). "The Professional Mobility of FSU Immigrants in Israel, 1990-2010". In: *Research in Jewish Demography and Identity*. Lederhendler, E.; Rebhun, U. (eds.). Academic Studies Press.

Lithwick, I.; Habib J. (1996). *Absorption of Immigrants from the Former Soviet Union into the Labor Force*. RR-249-96, JDC-Brookdale Institute.

Pew Research Center (2013). *A Portrait of Jewish Americans, 2013*

<https://www.pewresearch.org/dataset/a-portrait-of-jewish-americans/>

- Polian, P. (2009). Russian Speaking Immigrants in Germany. First Results of Sociological Survey Conducted with 'Partner' Magazine. *Demoscope Weekly* 375-376 (in Russian).
- Semyonov, M.; Haberfeld, Y.; Raijman, R.; Amit, K. (2009). *Economic Integration of Highly Skilled FSU Immigrants in Four Countries: A Comparative Analysis*. Ruppin Academic Center.
- The Russian State Archive of Economics (RGAE). (1989). *Fund 1562, lists 69, 337*. (in Russian).
- The Statistical Committee of CIS. (1989). *All-Union Census of Population 1989* (in Russian).
- Tolts M., (2015). Demographic Transformations among Ex-Soviet Migrants in Israel, In: *Research in Jewish Demography and Identity*. Lederhendler, E.; Rebhun, U. (eds.). Academic Studies Press.
- Tolts, M. (2011). *Demography of the Contemporary Russian-Speaking Jewish Diaspora*. Paper presented at Contemporary Russian-Speaking Jewish Diaspora conference, Harvard University, 13-15 November, 2011.
- Tolts, M. (2009). *Post-Soviet Aliyah and Jewish Demographic Transformation*. Paper presented at The 15th World Congress of Jewish Studies, Jerusalem, 2-6 August, 2009.
- Tolts, M. (2004). The Post-Soviet Jewish Population in Russia and the World. *Jews in Russia and Eastern Europe* 1(52):37-63.
- Tolts, M. (2003). Mass Aliyah and Jewish Emigration from Russia: Dynamics and Factors. *East European Jewish Affairs* 33(2):71-96.